BS

210 | BRABANT STRIP MAGAZINE

Stripwinkel Adhemar
Kammerstraat 25, 9000 Gent

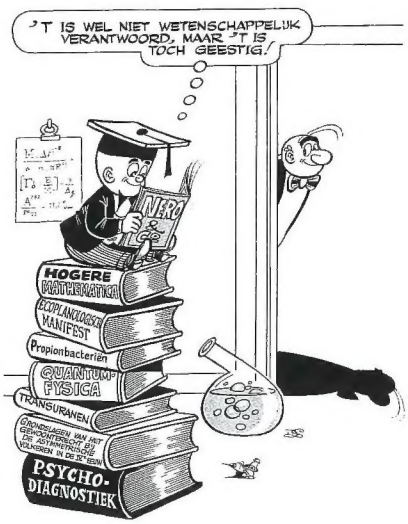

HET BESLOTEN LAND

STRIPS-COMICS-COOL MEDIA

Parijsstraat 16 Leuven
016-225840
info@hbl.be
www.hbl.be

De mooiste Nederlandstalige webshop voor al uw stripalbums

Welkom op het nieuwe
www.bulsuper.nl

De Striepclub

www.striepclub.be
Regelmatige updates met een stripveiling, promoties, acties, activiteiten, speciale uitgaven, posters en prentkaarten, enkel te verkrijgen in of via De Striepclub.

Schrijf je in op onze wekelijkse nieuwsbrief via info@striepclub.be

De Striep Brugge, Katelijnestraat 42, 8000 Brugge
De Striep Oostende, Paulusstraat 36, 8400 Oostende
De Striep Kortrijk, Budastraat 7, 8500 Kortrijk

STRIPWINKEL WONDERLAND

wonderland productions

Paardsdemerstraat 19
3500 HASSELT
✆ 011/22 82 00

STRIPFORUM

www.getekendereep.com

www.bonte.be **BONTE**

BS
BRABANT STRIP MAGAZINE

nr 210 (1) van 31/03/2017
Gratis voor leden van Brabant Strip vzw, vereniging van stripliefhebbers van 9 tot 99, en van de Reclamestripclub.

Wordt niet los verkocht.

Bestuur
Yves Kerremans, Emmanuel Lerno, Peter Vermaele

Werkgroep
Joppe Broeckhoven, Marc de Hertogh, Joeri Delamane, Marc de Lint, Philippe Mouvet, Hendrik Neyts, Jozef Peeters, Roger Philippot, Yves Pieters, Jean Smits, Bertrand Van Herp, Johan Van Ransbeeck

Redactie
Marc de Lint, Emmanuel Lerno, Jean Smits, Peter Vermaele

Vaste medewerkers
Gert Bussens, Felix De Keye, Yves Kerremans, Philippe Mouvet, Hendrik Neyts, Jozef Peeters, Bertrand Van Herp, Tom Vermeeren

Hoofdredactie: Marc de Lint
Eindredactie: Valérie Couplez
Opmaak: Bart De Moor

Omslagtekening: Blake en Mortimer, Covertekening van *L'héritage Jacobs* door André Juillard

Auteursrechten
Overname van artikels of illustraties, zelfs gedeeltelijk, is niet toegelaten zonder uitdrukkelijke toestemming van de uitgever. Copyright van afbeeldingen of foto's berust bij de diverse auteurs en uitgeverijen. Cover en alle illustraties op p. 4 t.e.m. p. 25 © 2017 – éditions Blake et Mortimer/Studio Jacobs

Lidgeld
Lidgeld 2017 B & NL: 20 euro
Rest van de wereld: op aanvraag
(B): 001-2980926-95
BIC GEBABEBB
IBAN BE76 0012 9809 2695
(NL): Giro 7616528
(altijd deze naam gebruiken: Brabant Strip vzw)

Verantwoordelijke uitgever
Peter Vermaele
Markt 14
9850 Nevele

brabantstrip@gmail.com
www.brabantstrip.be

Oplage: 1.200 exemplaren

Voorwoord

Beste leden,

Mijn - misschien enigszins pathetische - oproep in een van de vorige nummers heeft resultaat opgeleverd! (*)

Ik verwelkom met veel plezier Wouter Adriaensen en Hugo Landuyt (terug) als auteurs, die in dit nummer elk een uitgebreide studie aan u voorstellen.

Kiekeboe / De Kiekeboes ontstonden in 1977, vieren dit jaar hun 40e verjaardag, maar Joppe brengt vrij onbekende tekeningen van een jonge Merho.

Edgar P. Jacobs overleed 30 jaar geleden, in 1987, en Hugo gaat dieper in op de albums die nadien verschenen zijn. Voor de omslag van dit magazine en enkele paginagrote illustraties bij dit artikel ben ik trouwens veel dank verschuldigd aan Mevrouw Marie-Odile Delvigne, persverantwoordelijke bij Dargaud.

Bob De Moor verliet ons in 1992, 25 jaar geleden, en ik was van plan in elk nummer van dit jaar iets rond hem te brengen: hij is één van die Vlaamse auteurs die aandacht blijft verdienen. Wouter kon met zijn diepgaande studie rond Cori, het lievelingspersonage van De Moor, op geen beter ogenblik aankloppen.

En 20 jaar geleden, in 1997, bracht Bernie Wrightson een bezoek aan enkele stripwinkels in Frankrijk, België en Nederland, waardoor ik de kans kreeg de 'Master of the Macabre' persoonlijk te ontmoeten. Aan zijn overlijden kon ik niet voorbij gaan zonder een In Memoriam.

Maar in dit nummer ook aandacht voor auteurs van heel divers pluimage: Lars Jakobsen, Van Oppen en Claeys, Flanders en Demoen, naast de 'vaste' rubrieken rond Tillieux, Sleens curiosahoekje en uiteraard het Brabant Strip nieuws, met een verslag over Angoulême.

Veel leesvoer dus, en hopelijk vindt iedereen iets naar zijn (of haar) gading.
Wij werken intussen reeds aan het volgende nummer dat, samen met het vertrouwde vakantiealbum, in september zal verschijnen.

Marc de Lint

(*) Wat niet wegneemt dat wij nog steeds handen tekort komen. Heeft u wat vrije tijd om ons te helpen, aarzel dan niet om vrijblijvend contact met ons op te nemen: wij vinden vast wel een taak(je) dat u aanspreekt.

Inhoud

4 **Blake & Mortimer**
26 **L. Jakobsen**
32 **Tilleux**
34 **R. Merhottein**
38 **B. Wrightson**
42 **Bob De Moor**
58 **Van Oppen & Claeys**
63 **Flanders & Demoen**
72 **Sleens curiosahoekje**
75 **BS Nieuws**

LES AVENTURES DE BLAKE ET MORTIMER

D'après les personnages d' EDGAR P. JACOBS

LA MACHINATION VORONOV

Yves Sente

André Juillard

BLAKE EN MORTIMER POST-JACOBS: EEN BALANS

In 1987 stierf E.P. Jacobs, de auteur van deze mythische reeks. Zijn laatste verhaal, *De 3 formules van professor Satō*, begonnen in het weekblad *Kuifje* in april 1967, bleef lange tijd onvoltooid. Van het tweede deel van het verhaal bestond een uitgewerkte plaatindeling met tekst. Hoe het verhaal er uiteindelijk zou hebben uitgezien weet niemand. Jacobs had de neiging zijn verhalen tot op het laatst bij te werken. Bob De Moor zette de uitgewerkte aanzet van dit deel om in tekeningen. Bijna een kwarteeuw nadat Jacobs het verhaal startte, werd in 1990 het tweede deel van *De 3 formules van professor Satō* uitgebracht. In januari 1993[1] kreeg het plan om de reeks te hernemen gestalte. Het duurde tot 1996 voor een nieuwe Blake en Mortimer van de hand van J. Van Hamme en T. Benoit in de rekken lag. Het verschijnen van *De zaak Francis Blake* was een mediagebeuren, gepaard met een grote promotiecampagne[2]. De doorstart liep echter moeilijker dan verwacht. Het duurde opnieuw vier jaar voor het volgende verhaal *Het Voronov-complot*, van de hand van Y. Sente en A. Juillard verscheen. *Het testament van William S.* is het achttiende verhaal uit de reeks, het vierentwintigste album. Jacobs zelf verzorgde acht verhalen (in de recente edities verdeeld over twaalf albums), Van Hamme schreef er drie (vier albums), Sente zes (zeven albums) en Dufaux één (een album). Zes tekenaars (Jacobs en De Moor niet meegerekend) zetten de verhalen om in beeld. Met dit achttiende verhaal is het ogenblik daar om een balans op te maken. Een nieuwe generatie staat klaar om de fakkel over te nemen[3]. Maar in hoeverre sluiten de nieuwe verhalen aan of maken ze deel uit ?van het universum dat door Jacobs in 1946 gecreëerd werd?

Door Hugo Landuyt

Cover van *La machination Voronov* (*Het Voronov-complot*). In de Franse uitgave werd alleen in de eerste druk van januari 2000, door de uitgever de 'millenniumeditie' genoemd, de cover gebruikt die ook voor de Nederlandstalige editie(s ?) gebruikt wordt. Vanaf de tweede druk in oktober 2000, en tot op heden, wordt deze nieuwe, naar mijn smaak meer dramatische tekening gebruikt (MdL)

Nieuwe visie van de uitgever

Van meet af aan werd bij de herstart van de reeks een fundamentele wijziging in het concept doorgevoerd. Voor Jacobs speelden alle verhalen zich af in het heden, zijn tijd. *Het geheim van de Zwaardvis* ontstond in een periode na de Tweede Wereldoorlog met sterke internationale spanningen, het ontstaan van het Ijzeren Gordijn, het begin van de Koude Oorlog. Een verhaal als *Het raadsel van Atlantis* ontstond in een periode dat er volop sprake was van vliegende schotels[4] en in de periode van *SOS Meteoren* was het op straat gemeengoed om over

De volgende dag...

ZONDERLINGE DIEFSTAL IN DE QUINTA DO PICO

« Ja, men heeft Zarco, m'n knecht, neergeslagen en men is m'n huis binnengedrongen. Een aquarium werd vernield », aldus verklaarde professor Mortimer.

Gisteravond, rond 20 u. 30, werd Zarco Neves, toen hij het tuinhekken van de villa « Quinta do Pico », gelegen enkele tijd gehuurd door Prof. Mortimer, wou sluiten overvallen en neergeslagen. Hij kon zijn aanrander niet zien. Niet lang nadien vond de professor, die een vriend van het vliegveld had afgehaald en door motorpech was opgehouden, die ongelukkige bewusteloos in een gracht...

WAT ZOCHT DE GEHEIMZINNIGE DIEF?

De laconieke verklaring afgelegd door prof. Mortimer voldoed misschien inspecteur Henriques, die met het onderzoek is belast, doch enkele journalisten hebben gehoor verleend aan de geruchten welke te Funnas de ronde doen... Men beweert alsdaar, dat professor Mortimer geheimzinnige verkenningstochten maakte in de wouden en de wilde bergengten van Povoaçao. Over deze uitstapjes bewaarde de professor echter het grootste stilzwijgen. Men meent nochtans dat ze in direct verband staan met het incident van gisteravond.

De aanwezigheid van kapitein

ALWEER VLIEGENDE SCHOTELS?

Mr Garrett, een inwoner van Vila-

Op het moment dat ze het terras zullen bereiken, blijven ze als aan de grond genageld staan: met zacht geschuifel, kwam er een vreemd tuig uit een rotmassief, kliefde bliksemsnel door de lucht en verdween.

Boven: Vliegende schotels in de actualiteit, *Het raadsel van Atlantis*, p. 6, strook 1, vignet 1 Onder: Vliegende schotels, *ibidem*, Lombard collectie p. 5, strook 4, vignet 1

het slechte weer en de ongewone weersomstandigheden in de periode 1954-1957 te klagen[5]. Dit werd toegeschreven aan atoomexperimenten. Zelfs het verguisde verhaal rond Satō, dat bij verschijnen gedemodeerd leek, was bij concept (1967)[6] actueel: de robotisering, het ontwikkelen van menselijke robots was een SF-gegeven. Het verschijnen van de albums van dit verhaal liet echter op zich wachten: het eerste deel verscheen in 1977, het tweede in 1990.

Retroverhalen

In tegenstelling tot het opzet van Jacobs besloot de uitgeverij er bij de herstart retroverhalen van te maken. Voor velen is *Het gele teken* het hoogtepunt uit de reeks (en één van de beste strips aller tijden). Dit album werd als referentiekader gekozen. *Het gele teken* werd in het weekblad Kuifje voorgepubliceerd vanaf 1953. Jean Van Hamme situeert zijn verhalen in 1954 (vóór *Het raadsel van Atlantis* uit 1955)[7]. Tevens werd beslist geen gebruik te maken van synopsissen die Jacobs nagelaten had[8]. Sente dateert zijn verhalen nauwkeuriger. *Het Voronov-complot* loopt van 16 januari 1956 tot 4 oktober 1957. *De sarcofagen van het 6e continent* (flashbacks niet meegerekend) start in februari 1958 en eindigt op 17 april 1958. *Het heiligdom van Gondwana* sluit hierbij aan en begint 'een paar maanden later' en *Het testament van William S.* verwijst op zijn beurt naar het Afrikaans Gondwana-avontuur[9]. *De eed van de vijf lords* heeft als datering, volgens gegevens in het verhaal, 1954, na *Het gele teken*. *De staf van Plutarchus* situeert Sente vóór *Het geheim van de Zwaardvis*. Het verhaal start in het voorjaar 1944 en eindigt op 7 juni van datzelfde jaar, de dag na de landing in Normandië. De twee laatste pagina's spelen zich af 'een zekere avond in september 1946', ongetwijfeld de dag dat het eerste nummer van het weekblad *Kuifje* verscheen en *Het geheim van de Zwaardvis* in het blad startte[10]. *De Septimus-golf* situeert Dufaux onmiddellijk na *Het gele teken*. In het kader van de bestaande Blake en Mortimer verhalen, is de inbreng van vrouwen niet verboden, maar diende deze beperkt te zijn tot het type secretaresse met een bril[11]. Nochtans sloot Jacobs zelf de aanwezigheid van een vrouwelijk personage niet uit . De auteurs kregen de opdracht de geest van Jacobs te respecteren, maar kregen (krijgen) een vrijheid in het uitwerken van de verhalen.

In die taxi onze oude vriend , professor Philip Mortimer...
Het gaat niet al te best te Parijs , naar het schijnt ?
En of ! Dat slecht weer houdt maar niet op !
Ik ben er van overtuigd dat het de smerige H-bom is die alle seizoenen in de war stuurt !... 't Is met die bom gelijk met al dat kunstmatig tuig dat zij de hemel insturen . Je zult zien , mijnheer , met die dingen krijgen we nog een koelekoel last !

Slecht weer en atoombommen, *SOS Meteoren*, Lombard collectie, p. 3, strook 3, vignet 1-2

Jean Van Hamme exploreert de verhaalthema's van Jacobs

Jean Van Hamme schreef het eerste nieuwe verhaal en in totaal drie verhalen: *De zaak Francis Blake* (1996), *Bericht uit het verleden* (2001) en in twee delen *De vloek van de dertig zilverlingen* (2009 en 2010). Elk verhaal van Van Hamme sluit aan bij een verhaalthema eigen aan Jacobs. *De zaak Francis Blake* is een spionage/politieverhaal in de stijl van *Het gele teken* of *SOS Meteoren*. In tegenstelling tot Jacobs blijft het SF-element afwezig[13]. *Bericht uit het verleden* is een SF-verhaal waarin het thema tijdrei-

Schets van plaat 62 van *De zaak Francis Blake*. © 2017 – Éditions BLAKE & MORTIMER / Studio Jacobs

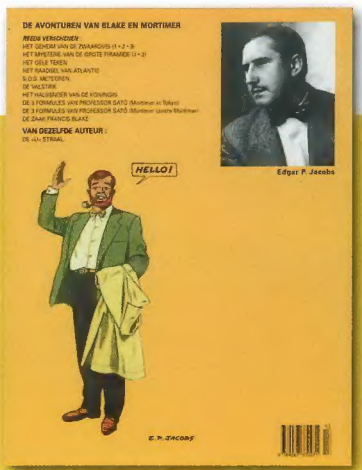

De gecontesteerde omslag (voor- en achterkant) van de eerste druk. De indruk zou gewekt kunnen worden dat *De zaak Francis Blake* van de hand van Jacobs is. Rechts staat de gewijzigde kaft met de tekening in spiegelbeeld.

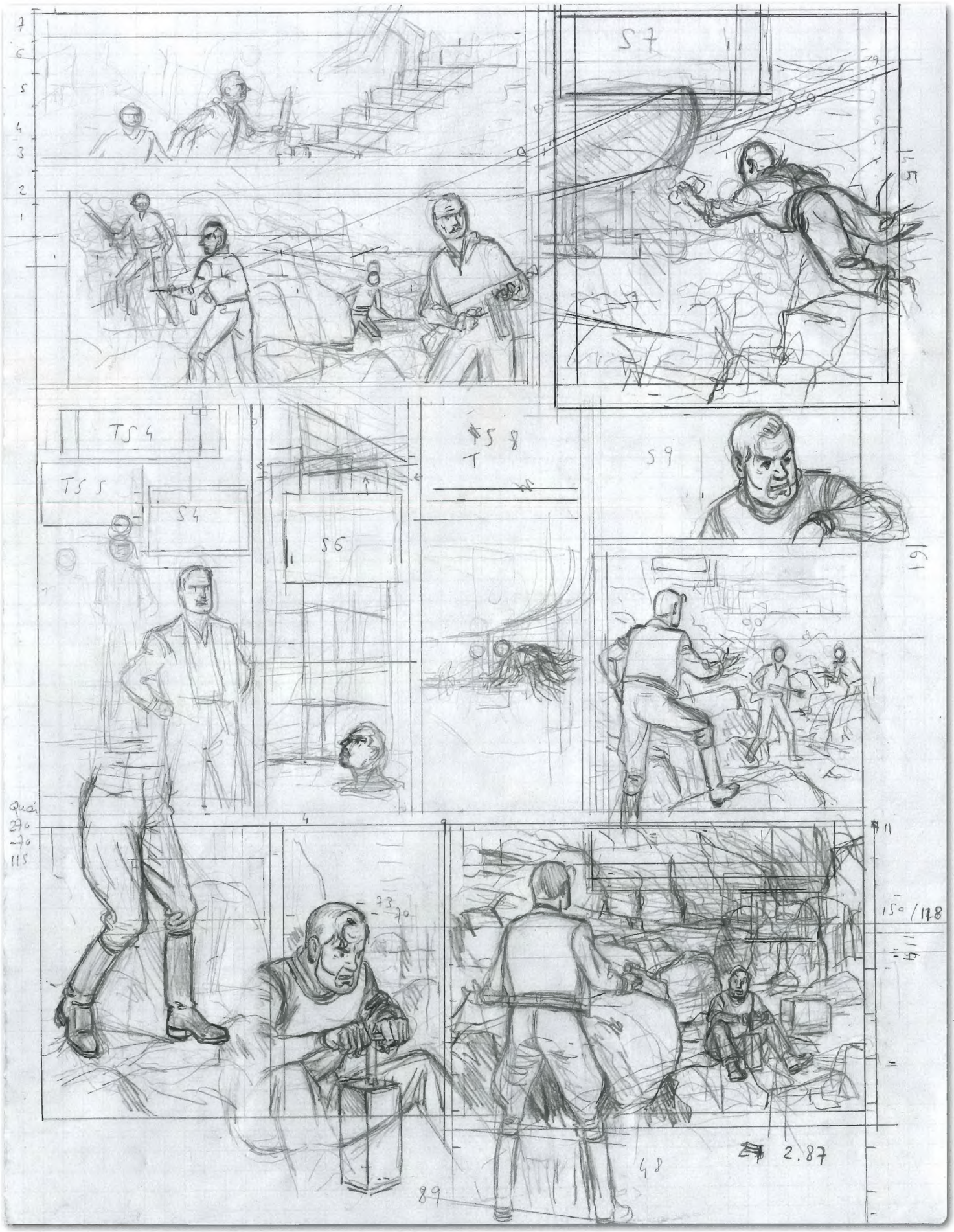
S7
TS4
TS5
S4
S6
TS8
S9
191
Quai
270
70
115
73
70
150/178
2.87
48
89

UW VERSLAG IS NOGAL OPTIMISTISCH, KOLONEL ! NIET IEDEREEN ZIET DE ZAKEN EVEN ROOSKLEURIG..
Goed, dr.
Heren, ik ga na
Zorg ervoor dat a
sproken moment.

Boven: Bassam Dandu (Jacobs), *Het geheim van de Zwaardvis* 2, Lombard collectie, p. 5, strook 1, vignet 3. Onder: Bassam Dandu (Van Hamme/Benoit), *Bericht uit het verleden*, strook 2, vignet 2

zen opnieuw aan bod komt, net zoals de vernietiging van de aardse beschaving door atoomoorlogen[14]. Het verhaal *De vloek van de dertig zilverlingen* brengt historische fictie zoals in *Het mysterie van de grote piramide*. Aan de speurtocht naar de zilverlingen koppelt Van Hamme het thema van het streven naar wereldheerschappij. De dertig zilverlingen krijgen het Indiana Jones aspect van de Ark van het Verbond. Doorheen zijn verhalen toont Van Hamme dat hij Jacobs goed gelezen en geanalyseerd heeft. Een steeds weerkerend thema bij Jacobs is zijn afkeer voor oorlogen (alhoewel hij voortdurend met oorlogen speelt), het streven naar wereldheerschappij. In elk van zijn verhalen keert bij Van Hamme dit thema weer: in *De zaak Francis Blake* in de poging om de geleerden te ontvoeren, in *Bericht uit het verleden* keert zelfs Bassam Dandu uit *Het geheim van de Zwaardvis* weer en in *De vloek van de dertig zilverlingen* dienen de munten als geheim wapen.

Ondergrondse ruimtes, trouweloze medewerkers en moraal

Jacobs is geobsedeerd door ondergrondse ruimtes: spelonken, ondergrondse gangen, rioleringen, geheime kelders ... Ook dit gegeven verwerkt Van Hamme in zijn verhalen: Het slot van *De zaak Francis Blake* speelt zich ondergronds af (p. 58 – 65). Geheime basissen en grotten vinden we in *Bericht uit het verleden* (p. 33 – 48) en in *De vloek van de dertig zilverlingen* komen voortdurend grotten voor. Het slot van dat verhaal is in decor en uitbeelding een duidelijke knipoog naar *Het raadsel van Atlantis*. In *Het mysterie van de grote piramide*, *De Valstrik* en *De 3 formules van professor Satō* voert Jacobs een trouweloze medewerker op. Van Hamme doet hetzelfde in *Bericht uit het verleden*. Jacobs heeft de gewoonte om zijn verhalen te kruiden met een morele boodschap. Vaak geeft Mortimer in het slot van zijn verhaal nog een boodschap mee. De boodschappen die Van Hamme meegeeft zijn minder gedreven dan die van Jacobs. In *De zaak Francis Blake* klinkt het: 'Gentlemen, uw avontuur heeft aangetoond dat er op de wereld helaas nog steeds misdadige elementen rondlopen die zonder scrupules verraad plegen'. In

Ondergrondse ruimtes en speleologie
bij Jacobs en Van Hamme
Het gele teken, Lombard collectie, p. 47, strook 2.
De zaak Francis Blake, p. 59, strook 2, vignet 2-5.
Het raadsel van Atlantis, Lombard collectie, p. 13, strook 2, vignet 4.
De vloek van de dertig zilverlingen 2, p. 46, strook 2, vignet 2.
Naar gelang ze vorderen zien ze steeds meerstukken van dat kostbaar mineraal.Weldra is heel de rivier er door verlicht.
Dat is hier een onuitputtelijke bron, zeg !
De Griekse mythologie is werkelijk een onuitputtelijke bron van bijzondere verhalen.
Dat geldt voor alle mythologieën, Francis. En vergeet het Oude Testament niet. Daarin worden ook heel wat wonderbaarlijke gebeurtenissen beschreven.

Ontwerp voor de cover van *De zaak Francis Blake*, gebruikt voor de ex-libris bij een luxe-uitgave van het album. © 2017 – Éditions BLAKE & MORTIMER / Studio Jacobs

Het is Blake die het woord neemt: "Gentlemen, hier neemt dit avontuur een einde, behalve natuurlijk voor onze oude vijand, Olrik. Vroeg of laat krijgen we hem echter wel. Septimus, met zijn buitengewoon talent, was heel zeker geroepen om een belangrijke plaats te bekleden in de wetenschappelijke wereld van onze tijd. Zijn grenzeloze hoogmoed en wraakzucht verwijderden hem langzaam maar zeker van zijn oorspronkelijk doel en voerden hem naar zijn ondergang. Zijn tragische dood moge een waarschuwing zijn voor al diegenen, die zouden vergeten dat de echte wetenschap in dienst moet staan van de mensheid en niet mag geofferd worden aan eerzucht, de hoogmoed en de machtswellust van de enkeling. Laten onze geleerden nooit vergeten dat boven de wetenschap, de MENS staat... Gentlemen, het is middernacht. Ik wens jullie een vrolijk Kerstfeest!"
EINDE
EINDE

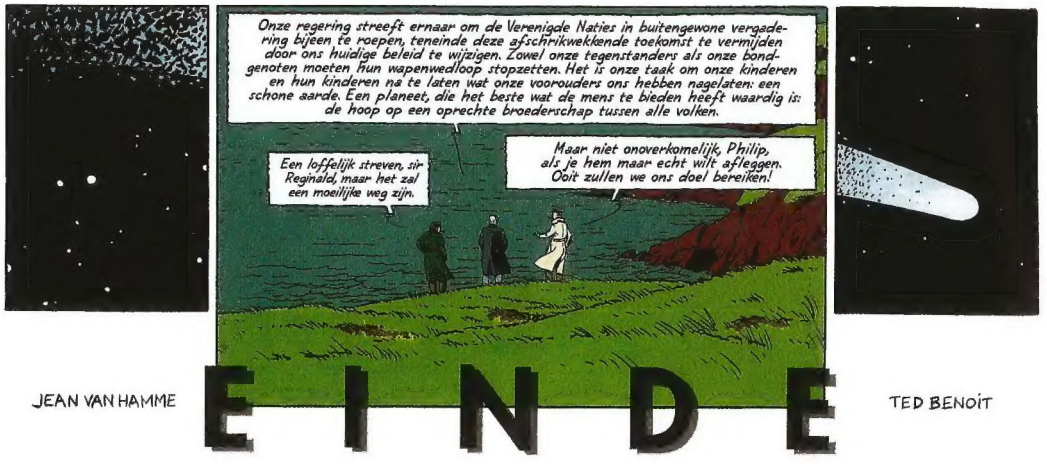
Onze regering streeft ernaar om de Verenigde Naties in buitengewone vergadering bijeen te roepen, teneinde deze afschrikwekkende toekomst te vermijden door ons huidige beleid te wijzigen. Zowel onze tegenstanders als onze bondgenoten moeten hun wapenwedloop stopzetten. Het is onze taak om onze kinderen en hun kinderen na te laten wat onze voorouders ons hebben nagelaten: een schone aarde. Een planeet, die het beste wat de mens te bieden heeft waardig is: de hoop op een oprechte broederschap tussen alle volken.
Een loffelijk streven, sir Reginald, maar het zal een moeilijke weg zijn.
Maar niet onoverkomelijk, Philip, als je hem maar echt wilt afleggen. Ooit zullen we ons doel bereiken!
JEAN VAN HAMME
E I N D E
TED BENOIT

Moraliserend besluit bij Jacobs (boven), *Het gele teken*, Lombard collectie, p. 68, laatste vignet en bij Van Hamme (onder), *Bericht uit het verleden*, p. 66, laatste strook.

Bericht uit het verleden wordt het: 'Het is onze taak om onze kinderen en hun kinderen na te laten wat onze voorouders ons hebben nagelaten: een schone aarde. Een planeet, die het beste wat de mens te bieden heeft waardig is: de hoop op een oprechte broederschap tussen alle volken'. De vloek van de dertig zilverlingen eindigt zonder expliciete boodschap. Maar dat was ook zo bij Jacobs in *Het geheim (mysterie) van de grote piramide*.

Onmogelijkheid

Jacobs, die zijn verhalen in de actualiteit plaatste, was zich bewust van de onmogelijkheid van sommige van zijn verhalen. Daarom vergeten in *Het mysterie van de grote piramide* Blake en Mortimer hun avontuur in de piramide of ze verklaren dat niemand hen zal geloven in *Het raadsel van Atlantis* of *De valstrik*. Van Hamme past hetzelfde procedé toe in *Bericht uit het verleden* en *De vloek van de dertig zilverlingen*. De autoriteiten beslissen de belevenissen geheim te houden. Meestal laat Jacobs het optreden van zijn helden aanvangen op de eerste pagina. In *Het gele teken* en *De 3 formules van professor Satō* maakt hij hierop een uitzondering en opent hij het verhaal met een ouverture: respectievelijk de mythische eerste platen van de Tower en het Ryu-incident[15]. Ook hierin is Van Hamme een trouwe navolger. *Bericht uit het verleden* opent met de verdwijning van Lachlan

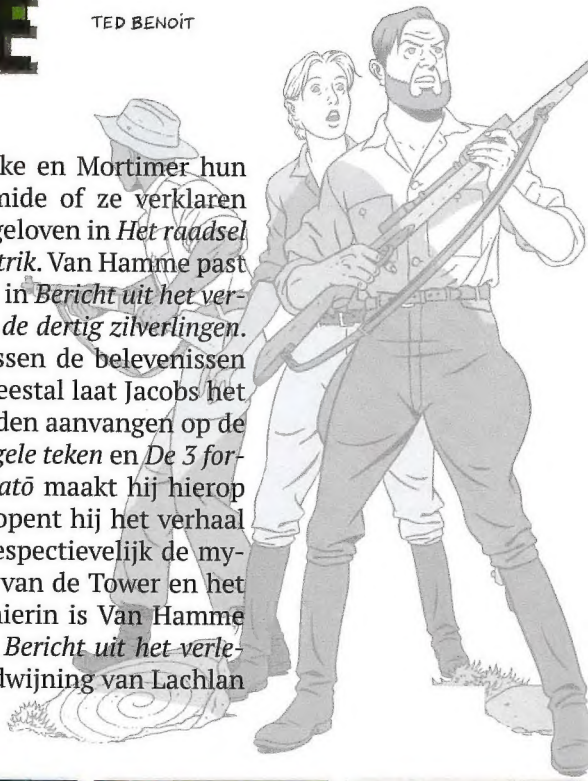

DE AVONTUREN VAN BLAKE & MORTIMER
HET VORONOV-COMPLOT
DE AVONTUREN VAN BLAKE EN MORTIMER
BERICHT UIT HET VERLEDEN
DE AVONTUREN VAN BLAKE EN MORTIMER
DE SARCOFAGEN VAN HET 6E CONTINENT
DE AVONTUREN VAN BLAKE EN MORTIMER
DE SARCOFAGEN VAN HET 6E CONTINENT
DE AVONTUREN VAN BLAKE EN MORTIMER
HET HEILIGDOM VAN GONDWANA
DE AVONTUREN VAN BLAKE EN MORTIMER
DE VLOEK VAN DE DERTIG ZILVERLINGEN

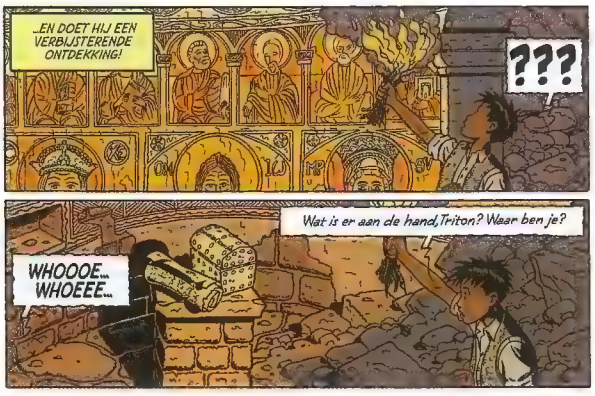

Historische fictie in *De Vloek van de dertig zilverlingen* 1, p .4, strook 2, vignet 1-2

Macquarrie in 1777 en *De vloek van de dertig zilverlingen* met de ontdekking van het kistje en papyrus over het leven van Judas door een jonge geitenhoeder.

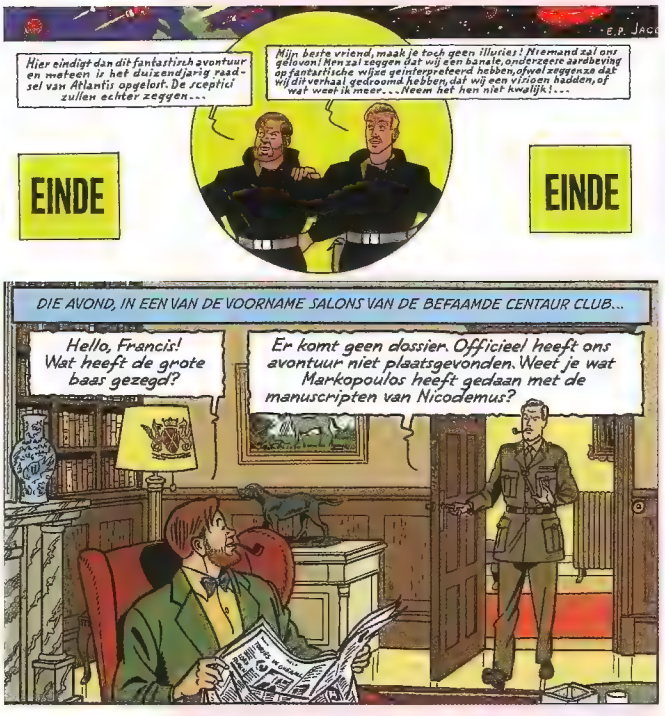
Hier eindigt dan dit fantastisch avontuur en meteen is het duizendjarig raadsel van Atlantis opgelost. De sceptici zullen echter zeggen...
Mijn beste vriend, maak je toch geen illusies! Niemand zal ons geloven! Men zal zeggen dat wij een banale onderzeese aardbeving op fantastische wijze geïnterpreteerd hebben, of wel zeggen ze dat wij dit verhaal gedroomd hebben, dat wij een virioen hadden, of wat weet ik meer... Neem het hen niet kwalijk!...
EINDE
EINDE
DIE AVOND, IN EEN VAN DE VOORNAME SALONS VAN DE BEFAAMDE CENTAUR CLUB...
Hello, Francis! Wat heeft de grote baas gezegd?
Er komt geen dossier. Officieel heeft ons avontuur niet plaatsgevonden. Weet je wat Markopoulos heeft gedaan met de manuscripten van Nicodemus?

Oplossing van een ongeloofwaardig avontuur bij zowel Jacobs (boven), *Het raadsel van Atlantis*, Lombard collectie, p. 64, laatste vignet, als bij Van Hamme (onder), *De vloek van de dertig zilverlingen* 2, p. 56, strook 2, vignet

De les gespeld

In Het gele teken en andere verhalen krijgen Mortimer en de lezer een uitvoerige uitleg, meestal gedaan door een hautaine geleerde, over zijn spectaculaire uitvinding (*Het gele teken*, *SOS Meteoren*), wordt de noodlottige geschiedenis van de aarde (*De valstrik*) of een uitvoerige les geschiedenis (*Het mysterie van de grote piramide*) gegeven. Van Hamme neemt dit over zowel in *Bericht uit het verleden* als in *De vloek van de dertig zilverlingen*. Hoewel de titel van de reeks Blake en Mortimer is, is het Mortimer die de reeks draagt. Enkel in *Het gele teken*, *Het raadsel van Atlantis*, *Het halssnoer van de koningin* en het eerste verhaal, *Het geheim van de Zwaardvis* zijn Blake en Mortimer gelijkwaardig aanwezig en dan nog is er een licht overwicht van Mortimer in de vignetten[16]. Bovendien gaat het initiatief van het verhaal in *Het mysterie van de grote piramide*, *Het raadsel van Atlantis*, *SOS meteoren*, *De valstrik* en *De 3 formules van professor Satō* duidelijk uit van Mortimer. Blake daarentegen moet Mortimer vaak te hulp snellen om zijn vriend bij te staan en uit netelige posities te helpen: de bevrijding van Mortimer in *Het geheim van de Zwaardvis*, te hulp geroepen in *De 3 formules van professor Satō*. Vaak is Blake reeds

Septimus duwde op een knop en op een scherm zag Mortimer het schema van de TELECEPHALOSCOOP...
MEGASTRAAL
GOLFLENGTE =0,01 mm.
FREQUENTIE : 30,000,000 MEGACYCL
BEVELEN VAN Dr SEPTIMUS AAN GUINEA-PIG
MEGA
BRIL MET INFRARODE SCHERMEN
MELDINGEN VAN GUINEA-PIG AAN Dr SEPTIMUS : GEZICHT . GEHOOR ENZ.
TV SCHERM
VISIE
CONTROLE VAN DE MEGASTRAAL
CONTROLE VAN DE ZENUW. KNOOPPUNTEN
ONTVANGSTPOST
MICRO
ZENDER
ANTENNE
TELECEPHALOSCOOP
GUINEA-PIG
GENERATOR
Hier zie je, vereenvoudigd natuurlijk op - dat achterlijke geesten zoals Vernay en consoorten het zouden begrijpen, het principe van de werking van mijn toestel. Het is een combinatie van radar, televisie en telecommando's...

Bezem Damdu zal ongeveer honderd kilo wegen, inclusief ruimtepak. Zijn relatieve gewicht wordt teruggebracht tot tien gram, wanneer hij aan een snelheid van 30 miljoen kilometer per seconde is onderworpen.
Dat is niet te geloven! Dus u bent in staat om een voorwerp of een levend wezen de ruimte in te sturen met behulp van een eenvoudige lichtbundel...
=10 gr.
=m.c2

DE VLOEK VAN DE DERTIG ZILVERLINGEN
DE EED VAN DE VIJF LORDS
DE SEPTIMUS-GOLF
DE STAF VAN PLUTARCHUS
HET TESTAMENT VAN WILLIAM S.

Wetenschappelijke uitleg bij Jacobs (links), *Het gele teken*, Lombard collectie, p. 53, strook 2, vignet 2, en bij Van Hamme (rechts), *Bericht uit het verleden*, p. 39, strook 3, vignet 2.

zijdelings, via zijn functie bij de Intelligence Service, betrokken bij het verhaal: *Het mysterie van de grote piramide* en *SOS meteoren*. In tegenstelling met Jacobs gaat in *De zaak Francis Blake* het verhaal uit van Blake en is het Mortimer die Blake moet helpen. In overeenstemming met Jacobs is zowel in *Bericht uit het verleden* als in *De vloek van de dertig zilverlingen* Blake, via zijn functie bij MI5, betrokken bij het verhaal. In deze verhalen treedt Blake ook op als de redder van Mortimer. *In Bericht uit het verleden* redt het team van Blake Mortimer uit het bergmeer waarin Olrik hem tracht te verdrinken en op dezelfde wijze redt Blake hem eveneens uit de Middellandse Zee in *De vloek van de dertig zilverlingen*.

Tekst versus afbeeldingen

Vaak wordt Jacobs verweten dat hij met een grote hoeveelheid beschrijvende tekstblokken zijn verhaal overlaadt. Terwijl in *Het geheim van de Zwaardvis* in 54% van de vignetten een tekstblok voorkomt, stijgt dit aantal tot een 83% in *Het raadsel van Atlantis*. Grosso modo kan men stellen dat bij Jacobs per verhaal gemiddeld 65% van de vignetten een tekstblok draagt[17]. Van Hamme gebruikt in zijn succesreeksen, *Thorgal*, *XIII*, *Largo Winch*, vrijwel nooit verklarende of beschrijvende teksten. Verklaring en beschrijving moeten komen uit het beeld. Voor zijn Blake en Mortimer-verhalen maakt Van Hamme een uitzondering. Hier haalt Van Hamme een gemiddelde van 38%. Terwijl *De zaak Francis Blake* 41% haalt en *Bericht uit het verleden* zelfs 47,5%, blijft het laatste verhaal steken op 25%. Blake en Mortimer zijn Britten. Jacobs situeert slechts één verhaal, *Het gele teken,* in Engeland. Alle andere verhalen spelen zich af op vreemde bodem, drie zelfs in Frankrijk. Van Hamme opent met een verhaal in Groot-Brittannië. Voor de tweede maal in de reeks vinden we de twee Britten terug in hun vaderland. Voor zijn twee volgende verhalen trekt ook Van Hamme naar vreemde horizonten: de Verenigde Staten in *Bericht uit het verleden* en Griekenland in *De vloek van de dertig zilverlingen*.

Wat ?... Hij nam de "Custom" ondanks mijn verbod... Ik zal hem leren mijn bevelen niet op te volgen. Hoe gaat het met onze gast ?
...DIE UITKOMT OP EEN STEILE TRAP.

Boven: Olrik vermomd (Jacobs), *SOS Meteoren*, Lombard collectie, p. 27, strook 3, vignet 1
Onder: Olrik als pope (Van Hamme), *De vloek van de dertig zilverlingen* 1, p. 46, vignet 1

Vermomming en mysterie

Bij Jacobs is Olrik een meester in vermommingen: als Bell in *Het geheim van de Zwaardvis*, als Grossgrabenstein in *Het mysterie van de grote piramide*, als Per Enrik Quarnstrom in *SOS meteoren* ... Zo vinden we Olrik verkleed als pope terug in *De vloek van de dertig zilverlingen*. Het fantastische slot van *De vloek van de dertig zilverlingen* waarin Judas uit zijn graf opstaat om de heiligschenners te bestraffen, is bekritiseerd als ongeloofwaardig. Nochtans sluit dit aan bij het optreden van Abdel Razek (zij het minder spectaculair) in *Het mysterie van de grote piramide*.

Chronologie van de verhalen[35]

René Nouaihat maakt in *Jacobs, la marque du fantastique* een aanzet voor een chronologie van de Jacobs verhalen[36]. Hij vertrekt hierbij van het idee dat de verhalen van Jacobs zelf in de actualiteit van het begin van de verhalen spelen en dat de nieuwe verhalen daar tussenin komen. Jacobs zelf heeft zich weinig bekommerd om de chronologie van zijn verhalen. Hij gaat daarmee trouwens de mist in. *Het mysterie van de grote piramide* wordt door hem duidelijk gesitueerd na *Het geheim van de Zwaardvis*, een verhaal dat doorgaat na de Tweede Wereldoorlog. Op het einde van *Het mysterie van de grote piramide* dwaalt de zinloze Olrik door de woestijn. Septimus neemt hem in *Het gele teken* mee, een eind vóór de Tweede Wereldoorlog. Het ondergrondse laboratorium van Septimus is een schuilkelder uit die oorlog[37]. In de tabel geven we voor de Jacobs verhalen ook aan wanneer de voorpublicatie in het weekblad *Kuifje* startte. Toen verschenen de albums niet onmiddellijk na de prepublicatie.

Jaar	Verhaal	Album	Prepublicatie
1944	De staf van Plutarchus	2014	
1946	Het geheim van de zwaardvis	1950 en 1953	26/09/1946
1950	Het mysterie van de grote pyramide	1954 en 1955	24/03/1950
1953	Het gele teken	1956	06/08/1953
1954	De eed van de vijf lords	2012	
1954	De Septimus-golf	2013	
1954	De zaak Francis Blake	1996	
1954	Bericht uit het verleden	2001	
1955	De vloek van de dertig zilverlingen	2009 en 2010	
1955	Het raadsel van Atlantis	1957	19/10/1955
1956-1957	Het Voronov-complot	2000	
1958	SOS Meteoren	1960	08/01/1958
1958	De sacrofagen van het 6e continent	2003 en 2004	
1958	Het heiligdom van Gondwana	2008	
1959	Het testament van William S.	2016	
1960	De Valstrik	1962	22/09/1960
1965	Het halssnoer van de koningin	1967	24/08/1965
1967	De 3 formules van professor Satō	1977 en 1990	05/10/1977

Zelfs in het geven van de titels volgt Van Hamme Jacobs. Vaak steekt er een raadselachtig element in de titels van Jacobs: *Het **geheim** van de Zwaardvis*, *Het **mysterie** van de grote piramide*, *Het **raadsel** van Atlantis*, *De valstrik*[18], *Het halssnoer van de koningin* heeft als Franse titel: *L'**affaire** du collier*. De titels bij Van Hamme zijn: *De zaak Francis Blake*, het Franse *L'étrange rendez-vous* vertaald als *Bericht uit het verleden* en *De vloek van de dertig zilverlingen*. Zelfs de ondertitels van het historische fictieverhaal verwijzen naar *Het mysterie van de grote piramide*: 'Het manuscript van Nicodemus' / 'De papyrus van Manetho' en 'De poort van Orpheus' / 'De kamer van Horus'.

Conclusie

Al bij al benadert Van Hamme, dankzij een nauwkeurige studie van Jacobs, vrij dicht het universum van Blake en Mortimer. Zelfs in een ander aspect dat zelden belicht wordt. In de reeks Blake en Mortimer is elk verhaal uniek in de zin dat de reeks niet in één of ander genre past. In de stripbibliotheek zijn er vele categorieën: detectivestrips, spionagestrips, westerns, pilotenstrips, historische strips, SF ... De reeks Blake en Mortimer heeft detectiveelementen, maar niet uitsluitend, er is spionage, maar niet alleen dat, er komt SF in voor, veel zelfs, maar er is meer, we vinden er historische fictie in, enzovoort. Jacobs' universum in de reeks is ruim qua onderwerp en thematiek. In die zin is er de uniciteit van elk album in de reeks. Jacobs zoekt telkens iets nieuws. Hetzelfde vinden we terug bij Van Hamme die elk verhaal anders invult.

Sente exploreert het verleden van Blake en Mortimer

Omdat het tempo voor het tekenen van de verhalen laag lag, schakelde de uitgever een tweede team in: Sente als scenarist en Juillard als tekenaar. Juillard had samen met Convard (voor de tekst) voor de reeks *Le dernier chapitre* van Dargaud een verhaal over Blake en Mortimer op hun oude dag geïllustreerd[19]. Tot nu toe publiceerden Sente en Juillard zes verhalen in de reeks: *Het Voronov-complot* (2000), *De sarcofagen*

Rechts: Juillard tekende Blake en Mortimer op oudere leeftijd, Uitgeverij Blake en Mortimer, 2014, omslag

van het 6e continent (in twee albums, 2003 en 2004), *Het heiligdom van Gondwana*, dat nauw aansluit bij het vorige verhaal (2008), *De eed van de vijf lords* (2012), *De staf van Plutarchus* (2014) en recent het nieuwste album: *Het testament van William S.* (2016). Van deze verhalen spelen er zich drie af binnen de sfeer van politie/spionage: *Het Voronov-complot*, *De eed van de vijf lords* en *De staf van Plutarchus*. Het is opvallend dat zowel Van Hamme als Sente voor het eerste verhaal dat ze schrijven voor een spionageplot kozen. Sente plaatst zijn verhaal echter binnen een reëel historisch kader en brengt er SF-elementen in aan. *De sarcofagen van het 6e continent* is een duidelijk SF-verhaal. Ook in *Het heiligdom van Gondwana* is het SF-element aanwezig, naast -in beperkte mate- historische fictie (een oude verdwenen beschaving). Ook zijn laatste verhaal *Het testament van William S.* nijgt, hoewel het een soort opsporings/politieverhaal is, naar historische fictie. Terwijl Van Hamme voor zijn verhalen vertrekt vanuit de verhaallijnen, verhalen die in principe gemakkelijk door andere helden beleefd kunnen worden, kiest Sente voor een andere invalshoek. In zijn eerste scenario kiest Sente nog wel voor een gelijkaardig thema als Van Hamme: een spionageverhaal, maar met inbreng van SF-elementen.

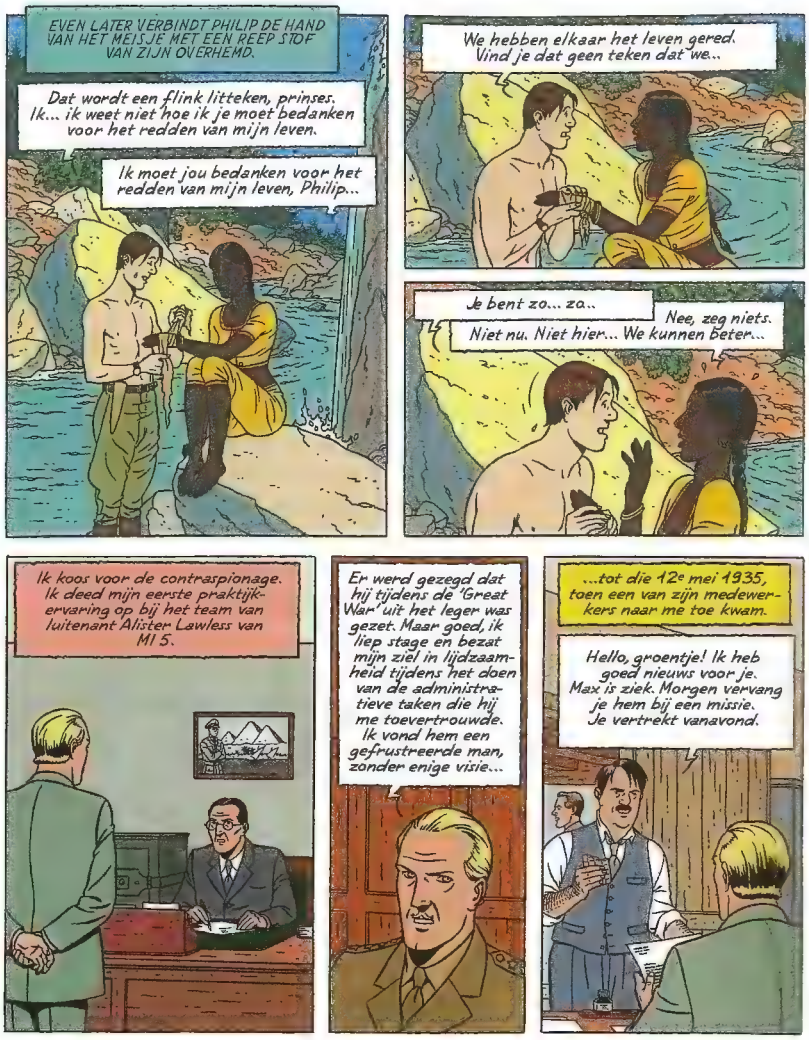
EVEN LATER VERBINDT PHILIP DE HAND VAN HET MEISJE MET EEN REEP STOF VAN ZIJN OVERHEMD.
Dat wordt een flink litteken, prinses. Ik... ik weet niet hoe ik je moet bedanken voor het redden van mijn leven.
Ik moet jou bedanken voor het redden van mijn leven, Philip...
We hebben elkaar het leven gered. Vind je dat geen teken dat we...
Je bent zo... zo...
Nee, zeg niets.
Niet nu. Niet hier... We kunnen beter...
Ik koos voor de contraspionage. Ik deed mijn eerste praktijkervaring op bij het team van luitenant Alister Lawless van MI 5.
Er werd gezegd dat hij tijdens de 'Great War' uit het leger was gezet. Maar goed, ik liep stage en bezat mijn ziel in lijdzaamheid tijdens het doen van de administratieve taken die hij me toevertrouwde. Ik vond hem een gefrustreerde man, zonder enige visie...
...tot die 12e mei 1935, toen een van zijn medewerkers naar me toe kwam.
Hello, groentje! Ik heb goed nieuws voor je. Max is ziek. Morgen vervang je hem bij een missie. Je vertrekt vanavond.

Sente verkent het verleden van Mortimer, *De sarcofagen van het 6e continent* 1, p. 22, vignetten 1-3, en Blake, *De eed van de vijf lords*, p. 50, strook 2, vignet 1-3

Graven in het verleden

In zijn volgende verhalen daarentegen exploreert Sente vooral het verleden van zijn helden[20]. Terwijl in *Het Voronov-complot* dit verleden nog beperkt aanwezig is (Blake rekruteerde Nastasia voor de geheime dienst), wordt in de volgende verhalen dit verleden essentieel. In *De sarcofagen van het 6e continent* keren we niet enkel terug in de tijd, maar leren we ook Mortimer en Blake als jongemannen kennen die aan hun studies zullen beginnen. Meer nog is het de relatie tussen Mortimer en prinses Gita, en het verraad en bedrog daarrond, die de uiteindelijke motor vormen van het verhaal. Bij *De eed van de vijf lords* is het dan weer het verleden van Blake dat de drijfveer is voor het verhaal. Ook in *Het heiligdom van Gondwana* ligt het uitgangspunt bij de personages: de persoonsverwisseling, als gevolg van het vorige avontuur, tussen Mortimer en Olrik. In drie verhalen brengt Sente Sarah Summertown op het toneel[21], het personage waarmee Mortimer een romance zou gehad hebben[22]. Nastasia wordt ook in *Het testament van William S.* in beeld gebracht (hoewel ze geen echte rol speelt in het verhaal), wandelend aan de zijde van (jawel) Blake. Behalve bij het eerste en laatste verhaal ontstaan de verhalen bij Sente vanuit de personages. In alle verhalen, *De eed van de vijf lords* en *Het testament van William S.* uitgezonderd, zijn SF-elementen aanwezig, zij het beperkt in *De staf van Plutarchus*.

Jacobsiaanse elementen

Ook Sente heeft de albums van Jacobs grondig bestudeerd. Zo vinden we ook bij hem de ondergrondse ruimtes terug, zij het minder uitgesproken: in *Het Voronov-complot* de korte passages in de riolering, in *De sarcofagen van het 6e continent* de ondergrondse ruimtes van de bases op Antarctica en de tocht van de subglacior van Labrousse door het ijs, de grot van de hyenamensen in het Ngorongoromeer in *Het heiligdom van Gondwana* en de kelder in het Venetiaanse palazzo in *Het testament van William S.*. Het Jacobsiaanse

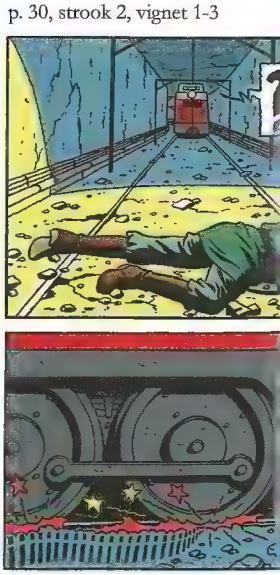

Ondergrondse basis, *De sarcofagen van het 6e continent*, p. 30, strook 2, vignet 1-3

Moraliserend besluit bij Sente, *Het Voronov-complot*, p. 62, laatste vignet

Vandaag brengt de mens een kunstmaan in een baan om de aarde. Morgen loopt hij op de maan en overmorgen bereikt hij wellicht een ander universum... Maar ook de toekomstige wetenschappers zullen stevig in hun schoenen moeten staan om aan zekere verleidingen weerstand te kunnen bieden... Laten we elkaar daarom beloven altijd waakzaam te blijven! En dan nu, tot slot, breng ik een heildronk uit op... de toekomst!
EINDE
EINDE

thema van oorlogsvrees wordt bij Sente in de reële geschiedenis ingebed. Alhoewel in een verhaal als *SOS meteoren* de Sovjet-Unie door Jacobs geviseerd wordt (de Hongaarse opstand hing vers in het geheugen), wordt door hem nooit een reëel land genoemd. Ook bij Van Hamme is de vijand geen bestaande mogendheid. *Het Voronov-complot* daarentegen speelt zich duidelijk af binnen de sfeer van de Koude Oorlog en in *De sarcofagen van het 6e continent* wordt de USSR als bondgenoot van de opstandige kolonies en de nieuw ontvoogde landen als bedreiging voorgesteld en is het anti-kolonialisme uit die periode latent aanwezig. Miss Sneek is in *Het Voronov-complot* de trouweloze ambassademedewerkster en Hennis de verrader in het laboratorium. Mr Singh complotteert samen met de opzichter Bert Van den Brand in *De sarcofagen van het 6e continent* en de tweeling Clarke zijn de verraders van dienst in *De staf van Plutarchus*.

Minder uitgesproken

In navolging van Jacobs geeft ook Sente enkele bedenkingen mee in zijn verhalen, maar minder sterk uitgesproken. In *Het Voronov-complot* is het Mortimer die waarschuwt voor mogelijke gevaren van het gebruik van de wetenschap en pleit hij voor het vreedzaam gebruik van de ruimte. In

De sarcofagen van het 6e continent citeert Sente uit de toespraak van koning Boudewijn bij de opening van de wereldtentoonstelling in 1958. In *Het heiligdom van Gondwana* komt de boodschap opnieuw van Mortimer. De vrees voor zelfvernietiging van de mensheid wordt uitgedrukt. Telkens wordt de boodschap met een positieve noot afgesloten. In *De staf van Plutarchus* spreekt admiraal Gray de hoop uit dat de "verschrikkingen die nog komen de laatste zijn die de mensen elkaar aandoen". In *De eed van de vijf lords* ontbreekt een boodschap en in *Het testament van William S.* beperkt het zich tot algemeenheden zoals "All's well what ends well ... To be are not to be Shakespeare?'.

Appetizer

Sente heeft de gewoonte om (de meeste van) zijn verhalen te laten beginnen met een voorafje zoals Jacobs in *Het gele teken* en Van Hamme in *Bericht uit het verleden*. *Het Voronov-complot* start in de Sovjet-Unie met de mislukte lancering van een ruimtetuig, *De sarcofagen van het 6e continent* begint met een geheime vergadering in India en *De eed van de vijf lords* opent in 1919 met een ontmoeting tussen Lawrence (of Arabia) en de Engelse geheime dienst. *Het heiligdom van Gondwana* opent met professor Heidegang op verkenning in het Ngorongoromeer in Tanzania. *Het Testament van Willam S.* opent met de overval van de 'Teddy's' op een Duitse diplomaat. *De staf van Plutarchus* is (tot nu toe) het enige verhaal van Sente zonder dat voorafje. Zoals bij Jacobs en Van Hamme brengt ook Sente de nodige wetenschappelijke en would-be historische verklaringen, maar minder uitvoerig, *Het testament van William S.* uitgezonderd. In dit album wordt de geschiedenis van Shakespeare niet enkel in tekstblokken, maar ook al vertellend in de tekstballons uit de doeken gedaan. Ook Sente brengt tekstblokken aan, maar minder dan Jacobs of Van Hamme (gemiddeld 24%). Bij Sente is het Blake die zich in *Het Voronov-complot* vermomd. Wanneer Jacobs in *Het mysterie van de grote piramide* de lezer aanvankelijk in het ongewisse laat dat Abbas in werkelijkheid Blake is, is de vermomming van Blake hier geen geheim. Ook bij Sente is Mortimer globaal meer in beeld dan Blake, maar in twee verhalen revancheert Blake zich. In *De eed van de vijf lords* is er een licht overwicht van Blake. Blake neemt in het album *De staf van Plutarchus* zelfs het leeuwendeel voor zijn

rekening (53% voor Blake tegenover 28% voor Mortimer). In het album *De Valstrik* laat Jacobs Olrik aan de kant. In het album *De eed van de vijf lords* blijft Olrik eveneens afwezig.

Thuismatch

In tegenstelling met Jacobs en Van Hamme beleven Blake en Mortimer in alle albums een gedeelte van of hun volledige avontuur (*De eed van de vijf lords*) in Groot-Brittannië. Bij Jacobs spelen de verhalen (uitgezonderd *Het geheim van de Zwaardvis*) zich af binnen een beperkte ruimte: Egypte (Caïro en omgeving), Engeland (Londen), Saô Miguel, Frankrijk (Parijs en omgeving), Japan. Dit geldt eveneens voor Van Hamme, hoewel zijn horizon iets ruimer is: Groot Brittannië, de Verenigde Staten, Griekenland (de twee laatste landen waren nieuw voor de twee helden). Sente laat Blake en Mortimer zich veel meer verplaatsen en zoekt ook nieuwe horizonten op: de Sovjet-Unie, India, België, Antarctica, Tanzania, Italië ...

Natuurlijk verbonden

Alhoewel Sente soms minder van het Jacobsiaans universum in zijn werken citeert, krijgen zijn verhalen, dankzij zijn inbreng van de persoonlijke geschiedenis van Blake en Mortimer, een aan de reeks verbonden natuurlijk karakter. De inbreng van dat persoonlijk verleden van Blake en Mortimer verandert het karakter van de twee hoofdpersonages uit de reeks. Ze worden menselijker. Bij Jacobs en Van Hamme blijft het karakter van de twee helden exterieur. Ze zijn rechtlijnig, streven naar rechtvaardigheid en orde. Er is de trouw en de kameraadschap. Sente verinnerlijkt de twee. Mortimer wordt verliefd op prinses Gita in *De sarcofagen van het 6e continent* en blijft haar in zijn herinneringen trouw. Wanneer het einde van het verhaal tegennatuurlijk lijkt - Mortimer schiet de prinses dood, wanneer ze Nasir bedreigt - heeft de lezer de neiging dit te zien als een dilemma voor Mortimer: Nasir of Gita? In het volgende verhaal, *Het heiligdom van Gondwana*, blijkt

Optreden van personages doorheen de verhalen

In bijgaande tabel wordt een overzicht gegeven van de personages die voorkomen in meerdere albums van Blake en Mortimer. Voor de verhalen die uit twee of drie albums bestaan wordt het verhaal aangegeven met het nummer van het eerste album van het verhaal:

1. Het geheim van de Zwaardvis
4. Het mysterie van de grote piramide
6. Het gele teken
7. Het raadsel van Atlantis
8. SOS Meteoren
9. De Valstrik
10. Het halssnoer van de koningin
11. De 3 formules van professor Satō
13. De zaak Francis Blake
14. Het Voronov-complot
15. Bericht uit het verleden
16. De sarcofagen van het 6e continent
18. Het heiligdom van Gondwana
19. De vloek van de dertig zilverlingen
21. De eed van de vijf lords
22. De Septimus-golf
23. De staf van Plutarchus
24. Het Testament van William S

	1	4	6	7	8	9	10	11	13	14	15	16	18	19	21	22	23	24
Olrik	x	x	x	x	x		x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Nasir	x	x	x									x				x		
Bassam Dandu	x										x							
Bezendjas	x	x											x					
Sergeant Max	x														x			
Admiraal Gray	x																x	
Hasso	x																x	
Sharkey		x			x		x	x										x
Youssef		x											x					
Jack		x							x					x				
Kendall			x						x	x								x
Stone			x										x					
Mrs Benson			x						x			x	x	x		x	x	x
Taxi Dick			x													x		
James			x						x	x			x	x				
Labrousse					x							x	x					
Pradier					x	x	x											
Miloch					x	x												
Honeychurch									x	x			x	x	x			x
Sir Charles			x						x	x					x			
Nastasia										x			x					x
William Steele									x	x				x	x			
Jessie Wingo											x			x				
Sarah Summertown												x	x					x
Lord Archibald												x	x					
Dr Ramirez											x	x						
Kolonel Cartwright										x								

Jacobs: geel Van Hamme: rood Sente: Blauw Dufaux: groen

In potlood uitgewerkte plaat van *Acht uren in Berlijn* (Voorlopige titel) (Tekeningen: Antoine Aubin / scenario: Bocquet-Fromental). © 2017 – Éditions BLAKE & MORTIMER / Studio Jacobs

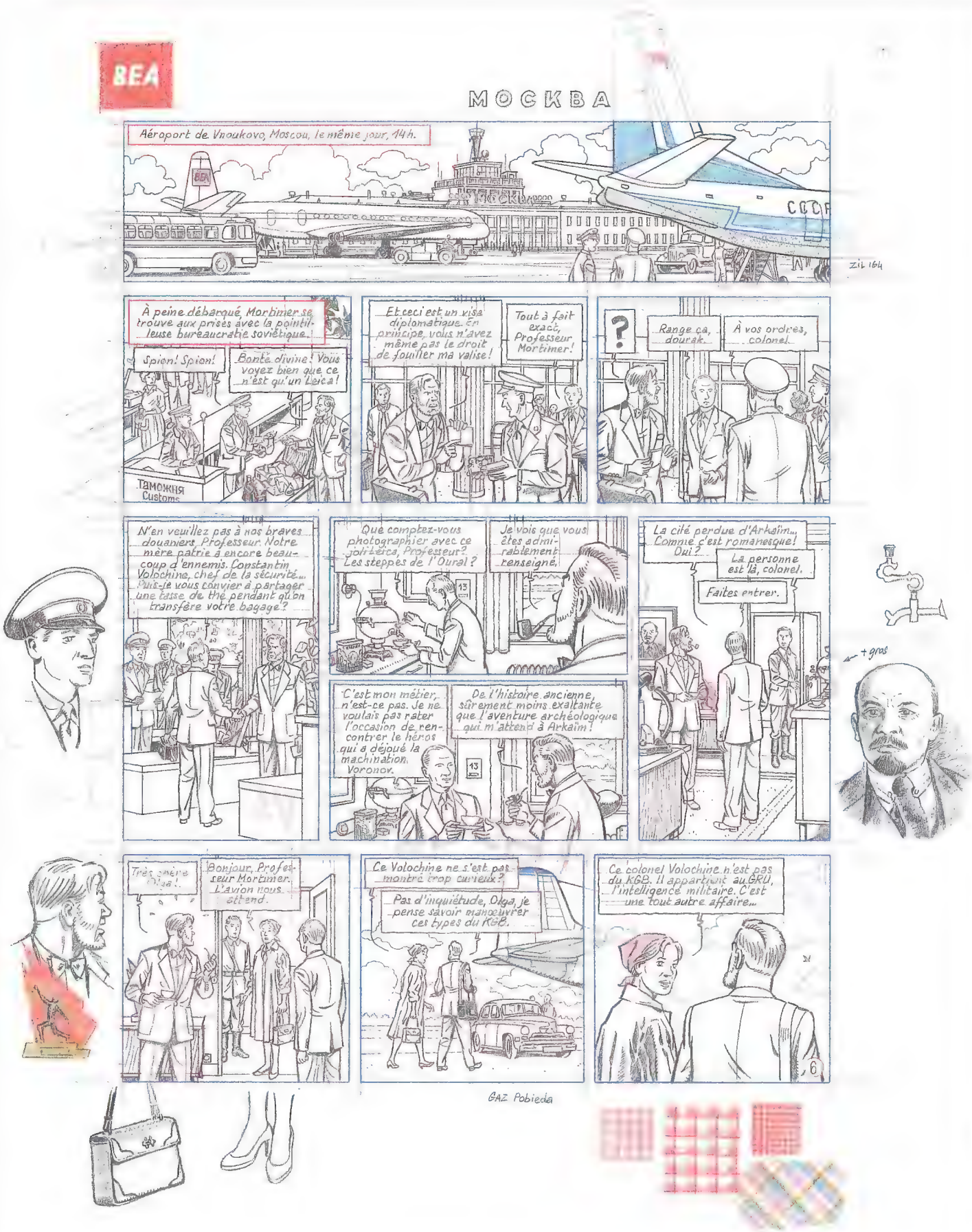
BEA
MOCKBA
Aéroport de Vnoukovo, Moscou, le même jour, 14 h.
ZIL 164
À peine débarqué, Mortimer se trouve aux prises avec la pointilleuse bureaucratie soviétique.
Spion! Spion!
Bonté divine! Vous voyez bien que ce n'est qu'un Leica!
ТАМОЖНЯ
Customs
Et ceci est un visa diplomatique. En principe, vous n'avez même pas le droit de fouiller ma valise!
Tout à fait exact, Professeur Mortimer!
?
Range ça, dourak.
À vos ordres, colonel.
N'en veuillez pas à nos braves douaniers, Professeur. Notre mère patrie a encore beaucoup d'ennemis. Constantin Volochine, chef de la sécurité... Puis-je vous convier à partager une tasse de thé pendant qu'on transfère votre bagage?
Que comptez-vous photographier avec ce joli Leica, Professeur? Les steppes de l'Oural?
Je vois que vous êtes admirablement renseigné.
La cité perdue d'Arkaïm... Comme c'est romanesque! Oui?
La personne est là, colonel.
Faites entrer.
+ gras
C'est mon métier, n'est-ce pas. Je ne voulais pas rater l'occasion de rencontrer le héros qui a déjoué la machination Voronov.
De l'histoire ancienne, sûrement moins exaltante que l'aventure archéologique qui m'attend à Arkaïm!
Très chère Olga...
Bonjour, Professeur Mortimer. L'avion nous attend.
Ce Volochine ne s'est pas montré trop curieux?
Pas d'inquiétude, Olga, je pense savoir manœuvrer ces types du KGB.
Ce colonel Volochine n'est pas du KGB. Il appartient au GRU, l'intelligence militaire. C'est une tout autre affaire...
GAZ Pobieda

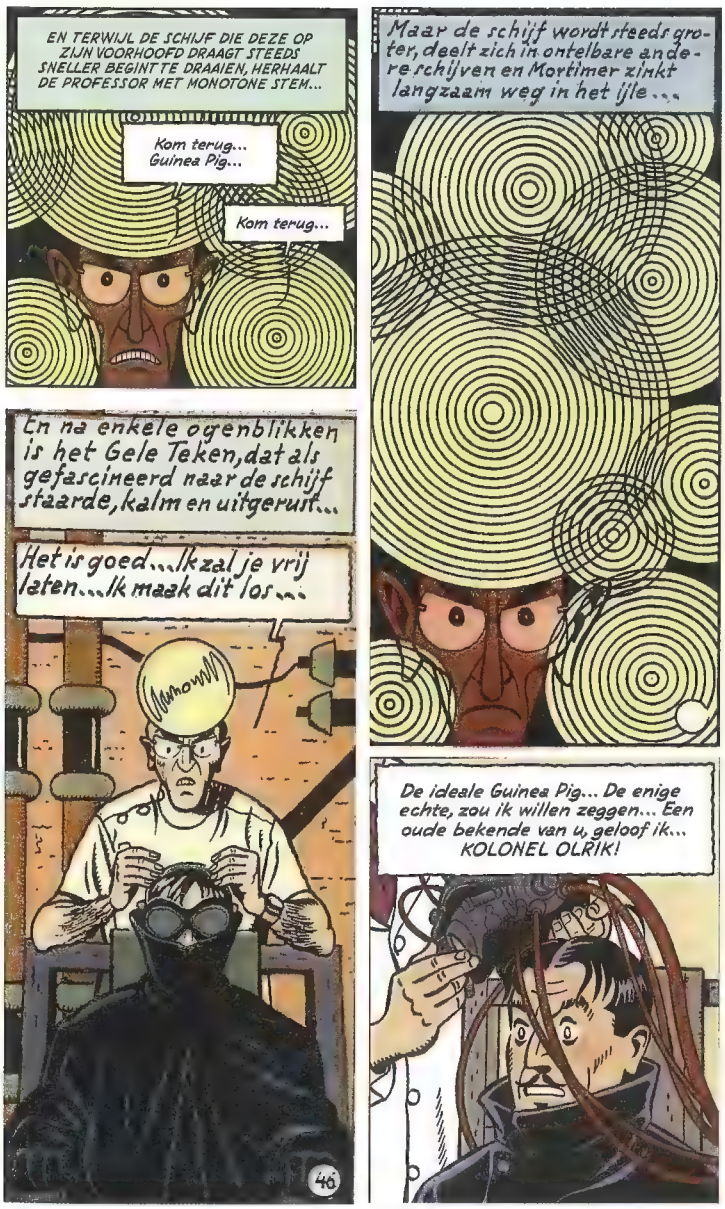
EN TERWIJL DE SCHIJF DIE DEZE OP ZIJN VOORHOOFD DRAAGT STEEDS SNELLER BEGINT TE DRAAIEN, HERHAALT DE PROFESSOR MET MONOTONE STEM...
Kom terug... Guinea Pig...
Kom terug...
Maar de schijf wordt steeds groter, deelt zich in ontelbare andere schijven en Mortimer zinkt langzaam weg in het ijle...
En na enkele ogenblikken is het Gele Teken, dat als gefascineerd naar de schijf staarde, kalm en uitgeruit...
Het is goed... Ik zal je vrij laten... Ik maak dit los...
De ideale Guinea Pig... De enige echte, zou ik willen zeggen... Een oude bekende van u, geloof ik... KOLONEL OLRIK!
46

Dufaux sluit met *De Septimus-golf* (boven links, p. 8, strook 2, vignet 3) aan bij H*et gele teken* van Jacobs(boven rechts), *Het gele teken*, Lombard collectie, p. 49, strook 3, vignet 4. Cf onder rechts *De Septimus-golf*, p. 47, strook 2, vignet 3 en cf onder links *Het gele teken*, Lombard collectie, p. 48, strook 3, vignet 4.

echter dat de Mortimer op het einde van het vorige verhaal in feite Olrik is. Sente insinueert een verhouding tussen Mortimer en Sarah Summertown[23]. Ook Blake kent die innerlijke evolutie in beperkte mate in *Het Voronov-complot* waar zijn sympathie en engagement voor Nastasia doorklinkt. Meer nog in *De eed van de vijf lords* waarin Blake geconfronteerd wordt met de smerige kant van de geheime dienst. Door de helden op deze wijze te belichten tilt Sente Blake en Mortimer op naar meer moderne striphelden die naast hun stoere kant ook een gevoelige, zwakke kant hebben.

Sleutel

In het uitzoeken van dat verleden van Blake en Mortimer gaat Sente ver. In *De staf van Plutarchus* legt Sente de link tussen het verleden van de helden zoals hij het geschetst heeft in zijn verhalen en de helden zoals ze voor het eerst verschijnen in *Het geheim van de Zwaardvis*. Hij tracht vooral de eventuele inconsequenties in het leven van Blake te verklaren: RAF-opleiding, lid van de geheime dienst, het kaki-uniform van de landmacht. Hij wil aantonen hoe Blake en Mortimer elkaar opnieuw ontmoetten in 1944 en dat zij Olrik al kennen. Hij wil zelfs (vrij ongeloofwaardig) verklaren waarom Miss Benson de hospita van Blake geworden is. Sente ziet dit verhaal als een sleutel die het gehele oeuvre van oud en nieuw met elkaar verbindt. Dat de laatste twee pagina's van het verhaal zich afspelen in september 1946 is hiervoor symbolisch. Wat de boven geschetste uniciteit van de verhalen betreft is het spectrum van Sente beperkter dan dat van Van Hamme. In zekere zin ontbreekt het zelfs. De verhalen van Sente blijven beperkt tot politie, spionage en SF. In *Het testament van William S.* is historische fictie verwerkt, maar het verhaal blijft in essentie een speurverhaal. Enkel *Het heiligdom van Gondwana* heeft deze typische Jacobsiaanse uniciteit in zich door de plot. Jacobs zelf heeft reeds met de dubbele persoonlijkheid van Mortimer gespeeld in Mortimer tegen Mortimer, het tweede deel van *De 3 formules van professor Satō*.

Dufaux blijft Dufaux

Nadat Van Hamme afhaakte als scenarist krijgt Jean Dufaux het vertrouwen van de uitgeverij. In 2013 verschijnt zijn eerste verhaal: *De Septimus-golf*. Hij situeert zijn verhaal als onmiddellijk vervolg op *Het gele teken*. Terwijl Van Hamme zijn inspiratie vond in de verhaalthema's van de reeks en Sente bij de hoofdpersonages, vertrekt Dufaux vanuit een fascinatie voor het personage Olrik, een onwaarschijnlijk uitgangspunt voor Jacobs zelf. Het is duidelijk: nu de herstart van de reeks bijna twintig jaar loopt en succesvol is, krijgen de auteurs meer vrijheid van de uitgever. (Wat ook al te merken was bij Sente). Ook Dufaux grasduint in de verhaalingrediënten van Jacobs. *De Septimus-golf* is een SF-verhaal. Rioleringen en ondergrondse ruimtes zijn constant aanwezig in het verhaal, dat opent met een ouverture zoals in *Het gele teken*. Mortimer draagt het verhaal. De grote aanwezigheid van tekstblokken (51%) moeten aan het verhaal een Jacobsiaans beeld geven. Anderzijds ontbreekt de typische Jacobs moraal in het verhaal. Bovendien introduceert Dufaux een buitenaards element in zijn verhaal. De aanwezigheid

De hoofdrolspelers, evoluties en tekenaars: Blake

Dé referentie: versie Jacobs in *Het gele teken*, Lombard collectie, p. 6, strook 3, vignet 5.

1 Eerste optreden bij Jacobs, *Het geheim van de Zwaard*vis 1, plaat 3, strook 1, vignet 3, uit het weekblad *Kuifje*, 1946.

2 Eerste optreden bij Jacobs, *Het geheim van de Zwaardvis* 1, Lombard collectie, p. 7, strook 2, vignet 1

3 Laatste optreden bij Jacobs, *Het halssnoer van de koningin*, p. 13, strook 1, vignet 1

4 De Moor, *De 3 formules van professor Satō* 2, p. 5, strook 2, vignet 3.

5 Benoit, *De zaak Francis Blake*, p. 5, strook 2, vignet 1

6 Juillard, *Het Voronov-complot*, p. 9, strook 1, vignet 3

7 Sterne, *De vloek van de dertig zilverlingen* 1, p. 7, strook 1, vignet 7

8 Aubin, *De vloek van de dertig zilverlingen* 2, p. 7, strook 3

hiervan zou Jacobs waarschijnlijk gestoord hebben. Noch in *Het raadsel van Atlantis* of *De Valstrik* komen er buitenaardsen aan te pas. In een interview verklaarde Jacobs ooit: "La sience-fiction demeure en effet mon domaine de prédilection, quoique je ne sois pas très sensible au space opera et à l'intervention des extraterrestres"[25].

Wetenschappelijke driften

Zoals Sente grijpt ook Dufaux in in het karakter van Mortimer, maar hij gaat nog een stap verder. Mortimer laat zich leiden door zijn wetenschappelijke drift om ongeoorloofd te experimenteren met de uitvinding van Septimus. Dat Mortimer onverantwoordelijke experimenten zou uitvoeren is erg onwaarschijnlijk en klopt niet met het personage zoals het door Jacobs gecreëerd werd[26]. Dufaux brengt ook horror in zijn verhaal en laat dit in beeld brengen. De mutanten in *Bericht uit het verleden* van Van Hamme getuigen van een gelijkaardige smaak. Wanneer men bij Jacobs kan of zou kunnen spreken van horror, volgt dit uit het verhaal, zeker nooit uit het beeld. Het meest afschrikwekkende wezen dat Jacobs tekent is 'Het Ding' in *De Valstrik*. Daarnaast zijn er nog de afbeeldingen van de mislukte Mortimer-robots in het tweede deel van *De 3 formules van professor Satō*. Maar die zijn van de hand van Bob De Moor die de rudimentaire aanwijzingen van Jacobs in zijn plaatindeling van dit verhaal in beeld brengt. Het verhaal van Dufaux laat een dubbelzinnige indruk na. Enerzijds geeft het qua thematiek aan een vervolg te zijn op en aansluiting te geven aan *Het gele teken*, doorspekt met typische Jacobsiaanse elementen. Anderzijds zijn er andere aspecten die het verhaal mijlenver van Jacobs verwijderen. Bovendien heeft Jacobs nooit een vervolg geschreven op één van zijn verhalen. Hij gebruikt hoogstens personen uit een vorig verhaal om een nieuw verhaal te construeren zoals Miloch uit *SOS meteoren* in *De Valstrik*.

De tekenaars

Aan de verhalen van Blake en Mortimer schreven tot nog toe vier scenaristen: Jacobs zelf, Van Hamme, Sente en Dufaux en werkten dubbel zo veel tekenaars: Jacobs, De Moor (om *De 3 formules van professor Satō* te voltooien), Benoit (twee scenario's van Van Hamme), Juillard (alle verhalen van Sente), Sterne en De Spiegeleer (het eerste deel van *De vloek van de dertig zilverlingen*)[27], Aubin (het tweede deel en het verhaal van Dufaux) en Schréder (als assistent of medetekenaar van De Spiegeleer[27], Aubin, Benoit en Juillard). Op de tekeningen van De Moor is veel kritiek geleverd. Hier kan tegen ingebracht worden dat De Moor werkte onder tijdsdruk[28]. Naarmate het album vorderde, kreeg hij de figuren beter in de hand. Het verzoek van De Moor om de eerste platen te hertekenen werd geweigerd. Hij had ook nog de onmogelijke opdracht om de boven geciteerde Mortimer-klonen in beeld te brengen. Het is duidelijk dat Jacobs zelf daarvan nog geen duidelijk beeld had. Tekenend hiervoor is, bijvoorbeeld, op p. 36 Sharkey die zich klaar maakt het laboratorium op te blazen. In de plaatindeling is de gestalte van Sharkey duidelijk op de voorgrond, maar de rest blijft vaag.

Helden veranderen

Tussen de eerste tekeningen van Blake en Mortimer en de laatste door Jacobs gemaakt, liggen een twintigtal jaren. Van-

Mortimer

Dé referentie: versie Jacobs in *Het gele teken*, Lombard collectie, p. 16, strook 2, laatste vignet

Eerste optreden bij Jacobs, *Het geheim van de Zwaardvis* 1, plaat 3, strook 2, vignet 1, uit het weekblad *Kuifje*, 1946.

zelfsprekend veranderde in die periode de fysionomie van zijn helden. Van Mortimer in beperkte mate, meer bij Blake. Voor de nieuwe tekenaars gold *Het gele teken* als referentiekader. Benoit, Juillard en Aubin/Schréder trachtten/trachten zo dicht mogelijk bij het origineel te blijven. Aubin (of is het Schréder) slagen daar in *De Septimus-golf* het best in. De lijn van Benoit is zwaarder en hij heeft vooral problemen met de ruime landschappen zoals de Schotse hooglanden en open ruimtes in de Verenigde Staten. Juillard, die de meeste nieuwe albums tekende, heeft een fijnere lijn en brengt geleidelijk meer en meer eigen stijlkenmerken in (bijvoorbeeld de neiging om soms zeer smalle vignetten te tekenen). Ook Sterne geeft in het begin van *De vloek van de dertig zilverlingen* blijk dat hij de hoofdpersonages in de hand heeft. Hij heeft echter nooit de kans gekregen zijn album te voltooien. Zijn definitieve resultaat zal nooit bekend kunnen worden. Zoals geweten kent *De vloek van de dertig zilverlingen* een moeilijke start door de plotse dood van Sterne, waarna zijn weduwe De Spiegeleer (met assistentie van Schréder) het album voltooide.

Nieuwe personages

De vrijheid voor de tekenaars bestaat in de eerste plaats in het ontwerpen van nieuwe personages. Alhoewel ook Jacobs vrouwen tekende, vooral dan in de achtergrond[29] of enkele types zoals de meid van Labrousse of het lelijke vrouwtje dat Mortimer op het spoor zet in *SOS meteoren* of de kasteelvrouw Agnes in *De Valstrik*, kregen de nieuwe tekenaars hier volop hun kans. Zo ontstaat Mrs Campbell, de medewerkster van Blake uit de pen van Benoit in *De zaak Francis Blake*. Op de bril na sluit ze aan bij de decorvrouwen van Jacobs. Jessie Wingo uit *Bericht uit het verleden* is al een stuk knapper. Juillard tekent al meer vrouwen, bevallige vrouwen zoals Nastasia in zijn eerste verhaal *Het Voronov-complot*, die verder afstaan van Jacobs. Ook in de latere verhalen trekt Juillard die lijn door. Met lady Rowana in *De Septimus-golf* (getekend door Aubin) keren we weer naar het origineel. Eleni Philippides in *De vloek van de dertig zilverlingen* is een duidelijke Sterne (De Spiegeleer) vrouw. In het tweede deel schaaft Aubin haar uiterlijk wel wat bij.

Olrik

Links: Dé referentie: versie Jacobs in *Het gele teken*, Lombard collectie, p. 67, strook 3, middelste vignet.

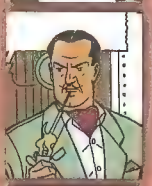

Van onder naar boven: Eerste optreden bij Jacobs, *Het geheim van de Zwaardvis* 1, plaat 1, strook 2, vignet 3, uit het weekblad *Kuifje*, 1946.

Eerste optreden door Jacobs, *Het geheim van de Zwaardvis* 1, Lombard collectie, p. 10, strook 3, vignet 3.

Laatste optreden (Jacobs), *De 3 formules van professor Satō* 1, p.10, strook 1, vignet 1.

De Moor, *De 3 formules van professor Satō* 2, p. 12, strook 2, vignet 3.

Benoit, *De zaak Francis Blake*, p. 30, strook 2, vignet 1.

Juillard, *Het Voronov-complot*, p. 19, strook 2, vignet 5.

Sterne, *De vloek van de dertig zilverlingen* 1, p. 10, strook 2, vignet 3.

Aubin, *De vloek van de dertig zilverlingen* 2, p. 36, strook 2, laatste vignet.

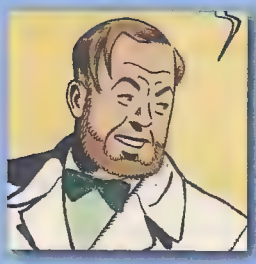

Eerste optreden Jacobs, *Het geheim van de Zwaardvis*, Lombardcollectie, p. 6, strook 2, vignet 1

Laatste optreden Jacobs, *De 3 formules van professor Satō* 1, p. 11, strook 1, vignet 2

De Moor, *De 3 formules van professor Satō* 2, p. 13, strook 3, vignet 2

Benoit, *De zaak Francis Blake*, p. 6, strook 1, vignet 2

Juillard, *Het Voronov-complot*, p. 29, strook 3, laatste vignet

Sterne, *De vloek van de dertig zilverlingen* 1, p. 8, strook 2, vignet 3

Aubin, *De vloek van de dertig zilverlingen* 2, p. 20, strook 1, vignet 2

1 Jonkvrouw Agnes (Jacobs), *De valstrik*, p. 17, strook 3, vignet 3.
2 Mrs Campbell (Benoit), *De zaak Francis Blake*, p. 42, Strook 2, vignet 3.
3 Jessie Wingo (Benoit), *Bericht uit het verleden*, p. 44, strook 2, vignet 2.
4 Nastasia Wardynska (Juillard), *Het Voronov-complot*, p. 7, strook 1, vignet 3.
5 De jonge Sarah Summertown (Juillard), *De Sarcofagen van het 6e continent* 1, p. 8, strook 4, vignet 2.
6 Lady Eileen-Hunter of Pitlochry, Mortimers moeder, *De Sarcofagen van het 6e Continent* 1, p. 14, strook 1, vignet 1.
7 Lady Rowana (Aubin), *De Septimus-golf*, p. 4, strook 3, vignet 3.
8 Eleni Philippides (Sterne), *De vloek van de dertig zilverlingen* 1, p. 14,strook 3, vignet 2.

Vrouwen

Vrouwen als figurant in decor (Jacobs), *Het gele teken*, Lombard collectie, p. 44, strook 3, vignet midden.

Doorheen de albums merkt men ook in die bijfiguren regelmatig de hand van de tekenaar. Zo kan Eleni Philippides in *De vloek van de dertig zilverlingen* zo haar plaats vinden in de reeks Adler van Sterne. De zwemmende professor Heidegang op pagina 4 in *Het heiligdom van Gondwana* is zo geplukt uit de eigen verhalen van Juillard.

Figuranten als netwerk

De verhalen van Jacobs hebben drie hoofdpersonages: Mortimer, Blake en Olrik (uitgezonderd in *De Valstrik* waar Olrik afwezig is). Daarnaast voert Jacobs een reeks bijfiguren op. Het optreden van die bijfiguren is in de albums beperkt. Nasir, die in het eerste verhaal nog een belangrijke rol speelt, evolueert naar de bediende van Mortimer en verdwijnt na *Het gele teken* uit beeld. Bij Jacobs zijn het slechts weinig personages gegeven om in meerdere verhalen mee te spelen. De Bezendjas mag na *Het geheim van de Zwaardvis* opnieuw handlanger spelen van Olrik. De Parijse commissaris Pradier mag in drie, de schurk Sharkey in vier verhalen optreden en Miloch in twee. De nieuwe auteurs van Blake en Mortimer voeren in hun verhalen personages op die Jacobs creëerde. Aangezien meerdere van hun verhalen zich afspelen in Groot-Brittannië speelt Mrs Benson, de hospita van Blake en Mortimer, in zeven verhalen (van alle auteurs) haar rol. Gelijkaardig is James, butler in de Centaurclub, in vier verhalen (bij Van Hamme en Sente) van de partij. Sir Charles van de

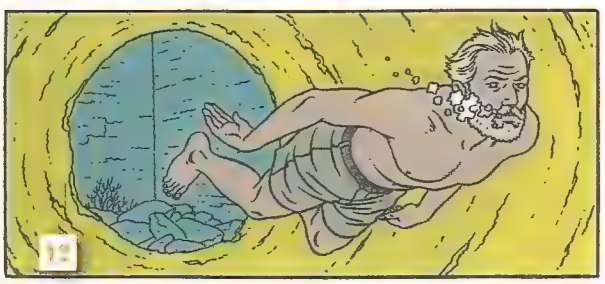

9 Typische Sterne tekening, *De vloek van de dertig zilverlingen* 1, p. 14, strook 1, vignet 2, detail.
10 Sterne personage, *Adler 9*, *De kracht*, p. 4, strook 3, vignet 1, detail.
11 Juillard personage, *Het dagboek – Na de regen*, Casterman, 2011, p. 115, strook 3, vignet 4
12 Prof. Heidegang, typisch Juillard, *Het Heiligdom van Gondwana*, p. 4, strook 3, vignet 2.

geheime dienst treedt op in drie verhalen. Mr Stone, de bibliothecaris, uit *Het gele teken* helpt Olrik/Mortimer in *Het heiligdom van Gondwana*. Sergeant Max uit *Het geheim van de Zwaardvis* wordt door Sente opgevist in *De eed van de vijf lords*. Maar in de tekeningen is de sergeant ontzettend snel verouderd[30].

Gerecycleerde schurken

Sente brengt ook Nasir opnieuw in beeld in *De sarcofagen van het 6e continent*. Hij laat Nasir voor de Indiase geheime dienst werken[31], terwijl hij eigenlijk een Pakistaan is[32]. Dufaux brengt eveneens Nasir in beeld, wat logisch is daar zijn verhaal een vervolg is op *Het gele teken*. Schurken worden hergebruikt: de Bezendjas in *Het heiligdom van Gondwana* en Jack, uit *Het mysterie van de grote piramide* in *De zaak Francis Blake*. Hierbij wordt uitdrukkelijk verwezen naar de vroegere ontmoeting van Jack en Blake. En in *Het heiligdom van Gondwana* laat Sente de schurk Youssef optreden die in *Het mysterie van de grote piramide* op pagina 36 wordt doodgeschoten[33]. Zowel Sente als Van Hamme grijpen terug naar de Londense hoofdinspecteur Kendall. Ook Sir Charles uit *Het gele teken* wordt door beiden opgevist in hun verhalen. Omdat Sente *De staf van Plutarchus* schrijft als een prequel op *Het geheim van de Zwaardvis* is er in dit verhaal ook plaats voor admiraal sir William Gray, de commandant van de geheime basis en voor Blakes agent ZH22, Hasso. Sente neemt ook personages uit de verhalen van Van Hamme over en zorgt zo voor continuïteit tussen de nieuwe verhalen. Van Hamme creëert het personage Honeychurch, de assistent van Blake in *De zaak Francis Blake*. Sente adopteert hem voor zijn verhalen. Hetzelfde gebeurt met Sir William Steele en Dr Ramirez uit *Bericht uit het verleden*. Zowel Van Hamme als Sente scheppen personages die ze in meerdere verhalen van henzelf laten optreden, vaak vrouwen, zoals Jessie Wingo bij Van Hamme of Nastasia Wardynska en Sarah Summertown bij Sente.

1 Eerste optreden van Nasir (Jacobs), *Het geheim van de zwaardvis* 1, Lombard collectie, p. 38, strook 3, vignet 2
2 Nasir, bediende van Mortimer (Jacobs), *Het geheim van de grote pyramide* 1, Lombard collectie, p. 4, strook 4, vignet 3
3 Nasir, agent van de Indiase geheime dienst (Juillard), *De sarcofagen van het 6e continent* 1, p. 46, strook 1, vignet 2
4 Nasir in dienst bij Mortimer (Aubin), *De Septimus-golf*, p. 14, strook 2, vignet 3

We hebb haast!
Ah... u hebt het gezien in de logeerkamer? De broers Clarke vonden dat die onderscheiding hem onterecht was verleend. Ze heeft hem uiteindelijk het leven gekost...
Ik kan u een etage in mijn huis aanbieden. Voor een huur die past bij uw inkomen. Het zou de majoor veel plezier doen. En ik zou me minder alleen voelen... Wat denkt u?
Admiraal Gray vertelde me dat u in Londen wordt gestationeerd. Dus u bent op zoek naar huisvesting?
Inderdaad.
Ik ben aangenaam verrast, Mrs. Benson. Ik weet niet wat ik moet zeggen...

Van links naar rechts: Mrs Benson (Jacobs), *Het gele teken*, Lombard collectie, p. 31, strook 2, vignet 2. Mrs Benson (Benoit), *De zaak Francis Blake*, p. 18, strook 1, vignet 3. Mrs Benson (Juillard), *De sarcofagen van het 6e continent* 1, p. 31, strook 3, vignet 1 Onder: Mrs Benson biedt Blake een appartement aan, *De staf van Plutarchus*, p. 62, strook 2

Een Balans

Of de doorstart van de reeks Blake en Mortimer geslaagd is, kan men op verschillende wijzen beoordelen. Commercieel gezien is het een succes: het is één van de best verkopende reeksen. Ook de verhalen van Jacobs zelf worden regelmatig herdrukt, wat er op kan wijzen dat de lezers van de nieuwe verhalen ook de oude albums (her) lezen. Een commercieel uitgangspunt geeft niet noodzakelijk een juist oordeel over het al dan niet slagen van de doorstart, of Blake en Mortimer zichzelf gebleven zijn, of het universum van Jacobs is blijven leven. Elk oordeel is subjectief[34]. De meeste beschouwingen rond de reeks geven het

album *Het gele teken* aan als het hoogtepunt van de reeks. Eerlijkheidshalve geef ik toe dat dit verhaal zorgvuldig geconcipieerd en uitgebalanceerd is, maar, persoonlijk was dit voor mij, toen ik het voor het eerst las, wat te griezelig. Qua lectuur, las ik liever *Het geheim van de grote pyramide* (zoals het verhaal aanvankelijk getiteld was) of *Het raadsel van Atlantis*. Deze voorkeur hangt waarschijnlijk samen met het feit dat *Het geheim van de grote pyramide* het eerste verhaal van de reeks was dat ik volledig, week na week, aflevering na aflevering, las in weekblad *Ons Volkske*. Op de basiskritiek na, dat het uitgangspunt het maken van retro-avonturen was, kan men zeggen dat de doorstart over het algemeen gelukt is. Niet dat de verhalen echte Jacobs-verhalen zouden zijn, wel dat de albums bij het betere werk in de stripliteratuur kunnen geplaatst worden. Terwijl Van Hamme qua opbouw goed gestructureerde verhalen brengt die aansluiten bij Jacobs' universum, durft Sente het aan om verder te gaan. Door het verleden van de hoofdpersonages in beeld te brengen en aandacht te hebben voor de emoties van de helden, vernieuwt en moderniseert Sente de reeks. Door het gebruik van personages uit de albums van Jacobs en van Van Hamme zorgt Sente voor continuïteit in het geheel. In *De staf van Plutarchus* tracht Sente het verleden van de helden, zoals hij dat geschetst heeft, te verbinden met de verhalen van Jacobs. Hoe goed alles ook klopt, dit is zeker niet het beste verhaal van Sente. Zijn drang naar de reconstructie van het verleden van Blake en Mortimer wegen op het verhaal. Terzelfdertijd is dit het verhaal van Sente waarin de menselijke kant van Blake en Mortimer, die de auteur in zijn vroegere verhalen in de verf zette, verdwijnt. De tekenstijl van de verschillende albums verschilt, maar blijft in de buurt van Jacobs. Zeker *De Septimus-golf* leunt qua tekening zeer dicht aan bij Jacobs. De meeste verhalen in de nieuwe reeks zijn een herkauwen (zonder dat dit woord een pejoratieve bijklank heeft) van de oude Jacobs thema's zonder veel nieuws, qua verhaal, aan de reeks toe te voegen. Misschien is *Het heiligdom van Gondwana* wel het meest Jacobsiaans. In dit album wordt een nieuw thema aangesneden: de persoonsverwisseling van Mortimer en Olrik. Waarschijnlijk zou dit Jacobs wel aangestaan hebben. Geslaagd, niet geslaagd? Dit is een subjectief gegeven. De doorstart van de reeks heeft in elk geval gezorgd voor het herleven van de helden van Jacobs. Geleidelijk evolueren de personages op zoek naar een nieuwe toekomst. Het verleden van Blake en Mortimer is uitgeklaard. De vraag dringt zich op in welke mate de auteurs erin zullen slagen om de reeks boeiend te houden, zonder verraad te plegen aan Jacobs zelf. Ook kan men zich afvragen hoe hoog het tempo kan liggen en of er jaarlijks een nieuw verhaal kan verschijnen zonder te wegen op de kwaliteit.

Benoit creëert Honeychurch (boven), *De zaak Francis Blake*, p. 45, strook 3, vignet 2. Juillard neemt Honeychurch mee als personage (onder), *Het heiligdom van Gondwana*, p. 22, strook 1, vignet 2.

Andere horizonten

In 1997 werden in opdracht van Franse televisiekanalen Blake en Mortimer naar het kleine scherm gebracht en later op dvd uitgebracht. De reeks van 26 afleveringen werd ook op de Vlaamse Televisie vertoond[38]. Voor de reeks werden de bestaande verhalen, tot en met *De zaak Francis Blake* in twee delen opgesplitst. Om aan de vereiste 26 afleveringen te komen werden vier nieuwe verhalen gefabriceerd door medewerkers van het productiehuis: *The Viking's Bequest* (Russell Craig Richardson), *The Alchemist's Will* (Éric Rondeaux), *The Secret of Easter Island* (Véronique Herbaut) en *The Druid* (Jean-Cristophe Perrier)[39]. Tekenend voor de reeks was de formulering van de reeks: dat de verhalen 'geïnspireerd' zijn door de stripboeken van Edgar P. Jacobs. Sommige verhalen wijken dan ook ver af van het origineel. *Het halssnoer van de koningin* kreeg zelfs in het Engels de titel *The Ghost and the Necklace*[40] en opent met een scène waarin de geest van Marie-Antoinette verschijnt in de conciërgewoning in Parijs. Achteraf zal blijken dat het om een projectie gaat. Maar op die wijze wordt het verhaal helemaal herschreven. Als kenmerk voor de reeks wordt op de hoes van de dvd's vermeld: 'Mysterie en magie. Actie en avontuur. Dat zijn de ingrediënten van Blake & Mortimer, de helden uit de populaire strips van Edgar P. Jacobs. Geniet mee van hun reizen naar verre en exotische oorden en hun avonturen met wonderlijke uitvindingen ...' In 2013 verschijnt het videospel *Blake et Mortimer – Les Tables de Babylone*. Er bestonden reeds videospelen gebaseerd op de albums. Voor het eerst betreft het hier een spel dat niet gebaseerd is op de verhalen maar vertrekt vanuit een origineel scenario.

Voetnoten

1 J-L CAMBIER en É. VERHOEST, *Blake et Mortimer [histoire d'un retour]*, Editions Blake & Mortimer, 1996, p. 25.

2 Het album kreeg nog extra publiciteit toen de Stichting Jacobs, die de rechten van de auteur beheerde, een proces aanspande tegen de uitgever over de omslag, waardoor de indruk kon gewekt worden dat Jacobs zelf het verhaal geschreven had, met als resultaat dat het album in liefst drie verschillende versies bestaat.

3 J-L CAMBIER en È. VERHOEST, *L' héritage Jacobs*, Éditions Blake & Mortimer, 2016, p.13.

4 In diezelfde periode startte Vandersteen in weekblad *Kuifje* met *De gezanten van Mars*. Daarom wijzigde Jacobs zijn scenario en verdwenen de vliegende schotels naar de achtergrond. *E.-P. Jacobs, Un opéra de papier. Les mémoires de Blake et Mortimer*, Gallimard, 1981, p. 140.

5 Tijdens de strenge winter van 1954 verhuisde Jacobs naar het platteland. Die verhuis was mee de aanzet van het album. E.-P. Jacobs, ibidem, p. 147; *Les personnages de Blake et Mortimer dans l'Histoire*, Sophia Publications (Historia), 2014, p. 69.

6 Jacobs geeft als startdatum 24 april 1967. ID, ibidem, p.177. Het verhaal werd in weekblad *Kuifje* voorgepubliceerd vanaf 5 oktober 1971.

7 *De vloek van de dertig zilverlingen* speelt zich af in 1955, twaalf jaar voor de staatsgreep die leidde tot het kolonelsregime in Griekenland.

8 In een interview verklaarde Ph. Biermé dat Jacobs synopsissen had geschreven rond een verhaal dat zich zou afspelen in Rome en een ander in Engeland. *Le retour du fils de la marque jaune* in *Les cahiers de la BD*, nr 84, maart 1989, p. 30.

9 R. NOUAILHAT, *Jacobs, la marque du fantastique*, Mosquito, 2004, p. 30, 36.

10 In het laatste vignet wordt aangegeven dat *Het geheim van de Zwaardvis* het vervolg is van dit verhaal.

11 J.-L. CAMBIER en E. VERHOEST, *Blake et Mortimer [histoire d'un retour]*, Éditions Blake & Mortimer, 1996, p. 30.

12 G. LENNE, *Blake, Jacobs et Mortimer*, Ramsay, 1996, p. 154.

13 In *Het halssnoer van de koningin* van Jacobs ontbrak eveneens het SF-element.

14 Dezelfde thema's komen voor in *De valstrik*. Van Hamme houdt in zijn verhaal geen rekening met Jacobs' toekomstperspectief. Voor Van Hamme heeft de atoomoorlog plaats in de 21e eeuw. In *De valstrik* belandt Mortimer in 5060. De mutanten uit *Bericht uit het verleden* komen uit het jaar 8061. De toekomst door Van Hamme geschetst is inconsequent met de toekomst uit *De valstrik*. Ook Jacobs was niet altijd consequent met de tijd. De chronologie van Olrik doorheen de eerste drie verhalen van Jacobs rammelt langs alle kanten. Zie verder.

15 Ook *Het geheim van de Zwaardvis* start eigenlijk met een prelude: de voorbereiding van de start van de nieuwe oorlog. Maar hierbij is Olrik aanwezig.

16 In *De valstrik* is Blake enkel in het begin en op het einde van het album aanwezig.

17 Beschrijvende tekstblokken waren normaal in die tijd voor de 'ernstige' verhalen. Het eerste Corentin-verhaal van Cuvelier haalt 61% en de eerste Alex van Martin 69%.

18 In het Frans zelfs: *Le piège diabolique*.

19 *L'aventure immobile* uitgegeven in 1998 verscheen in 2014 in het Nederlands onder de titel: *Het gedroomde avontuur*.

20 In een interview geeft Sente het basisidee van de reeks weer: "Blake et Mortimer est une série axée sur trois types de sujets: le roman policier/espionnage avec parfois une trame de guerre internationale, l'archéologie et/ou les mondes perdus et enfin l'aspect plus scientifique et fantastique, avec tout ce qui s'en suit". www. blakeetmortimer.com, interviews, *Sente, Le faiseur des rêves*. Elders klinkt het: "De wereld van Jacobs bestaat uit drie thema's: in de eerste plaats sciencefiction, ten tweede archeologie en verloren beschavingen en ten slotte het spannende spionage- of detective-element. Je moet in de verhalen een van die dingen gebruiken en ze dan steeds vernieuwen." *Achter de schermen van Blake & Mortimer*, Éditions Blake & Mortimer, 2008, p. 42. Voor dat verleden maakt Sente gebruik van de fictieve biografieën uit: *E.-P. JACOBS, Un opéra de papier, Les mémoires de Blake et Mortimer*, Gallimard, 1981, p. 100 – 105.

21 *De sarcofagen van het 6e continent*, *Het heiligdom van Gondwana*, *Het testament van William S.*

22 In *Het testament van William S.* trekt de dochter van Sarah Summertown samen met Mortimer op expeditie. De auteurs hadden de intentie om van haar Mortimers dochter te maken, wat door de uitgeverij werd afgewezen. J.-L. CAMBIER en É. VERHOEST, *L' héritage Jacobs*, Editions Blake & Mortimer, 2016, p. 115. Y. Sente denkt hier al vroeger aan. Over een passage in *Het heiligdom van Gondwana* zegt hij: "Op de foto die Mortimer in z'n hand houdt, zien we de jonge Sarah Summertown in zomerjurk en met verwarde haardos. Een oplettende lezer ziet het. Een nóg oplettender lezer zal er iets langer bij stilstaan en er uit concluderen dat ze in het hooi heeft liggen vrijen." *Achter de schermen van Blake en Mortimer*, Éditions Blake & Mortimer, 2008, p. 50.

23 In *De sarcofagen van het 6e continent* deel 1 beslist de jonge Mortimer na de ontmoeting met Sarah Summertown zijn baard te laten groeien. In *Het heiligdom van Gondwana* (P. 12) is er de foto van Mortimer en Sarah Summertown bij een tentoonstelling. Diezelfde foto staat op de laatste pagina van *Het testament van William S.* ingelijst op een tafeltje in het huis van Sarah Summertown. Zie ook voetnoot 22.

"Die avond was het begin van een even hartstochtelijke als geheime relatie. Ik was immers pas achttien en Sarah was net zevenentwintig geworden. Ik had graag willen zeggen dat het prachtige jaren waren geweest..."

De relatie van Mortimer met Sarah Summertown, *Het heiligdom van Gondwana*, p. 12, strook 2, vignet 3

24 Alhoewel? In de nota vooraan in het album schrijft Dufaux: "Nee, er is geen moraliserend betoog aan het eind van dit album. Alleen een kreet: ASIEL!" Dus toch een boodschap.

25 G. LENNE, *Blake, Jacobs et Mortimer*, Ramsay, 1996, p. 196.

26 Lukas De Vos vindt dit een 'intrigerende vernieuwing' in zijn bespreking: *De bekering van Olrik* in *Stripgids* nr 38, zomer 2014, p. 92: 'De eeuwig goede – in casu Mortimer – verschuift wat Faustiaans naar wetenschapsverering als hij zelf de effecten wil uitzoeken van hersenmanipulatie.' Mij lijkt dit een brug te ver.

27 Sterne was tot plaat 29 geraakt.

28 De uitgever wilde het album op de markt vóór de Brusselse boekenbeurs en het Europese stripsalon te Grenoble. Het verhaal uitbrengen voor het stripfestival van Angoulême was niet gelukt.

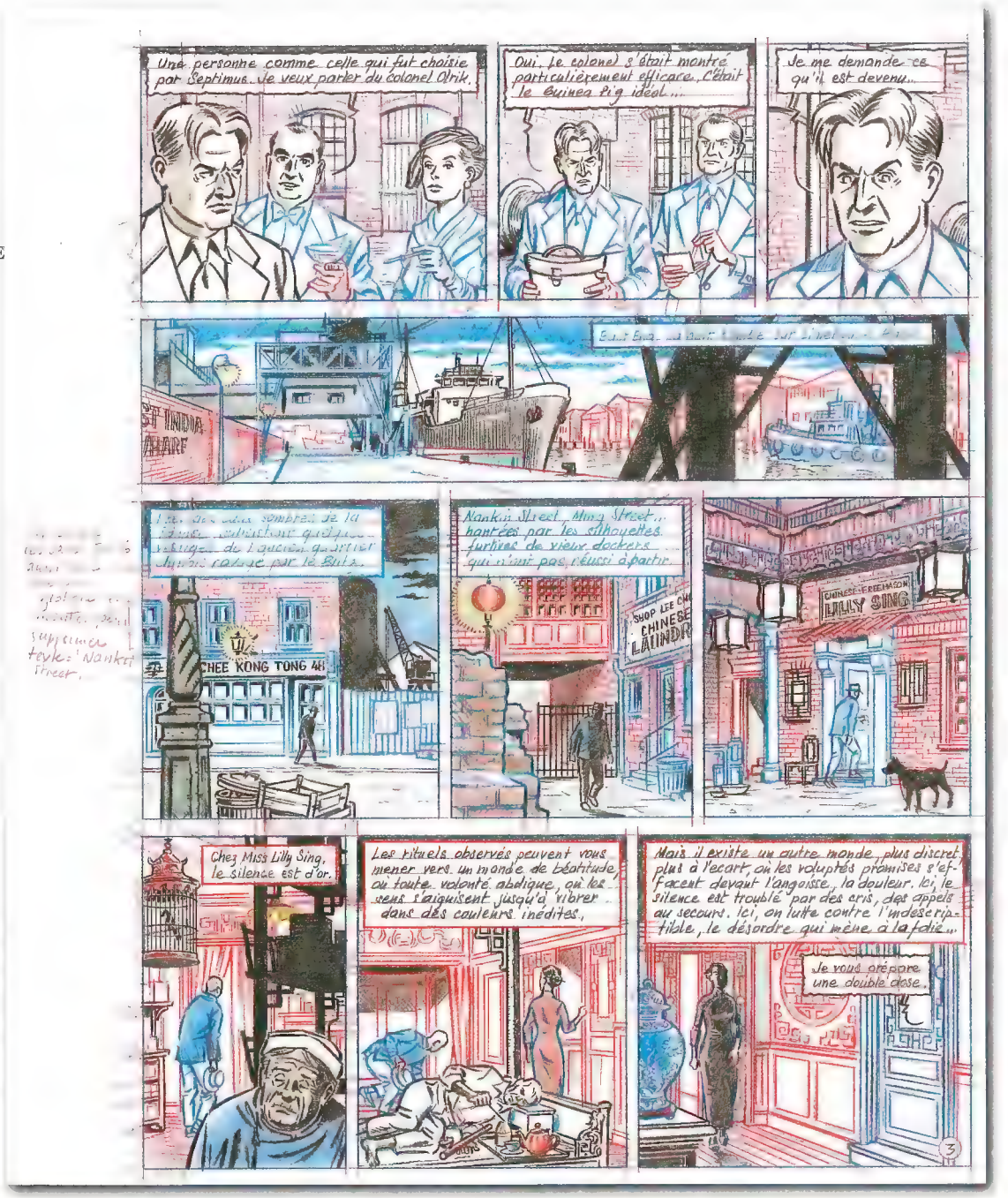
Une personne comme celle qui fut choisie par Septimus. Je veux parler du colonel Ulrik.
Oui, le colonel s'était montré particulièrement efficace. C'était le Guinea Pig idéal...
Je me demande ce qu'il est devenu...
ST INDIA WHARF
CHEE KONG TONG 41
Nankin Street, Ming Street... hantées par les silhouettes furtives de vieux dockers qui n'ont pas réussi à partir.
SHOP LEE CHONG CHINESE LAUNDRY
CHINESE FREEMASON LILLY SING
Chez Miss Lilly Sing, le silence est d'or.
Les rituels observés peuvent vous mener vers un monde de béatitude où toute volonté abdique, où les sens s'aiguisent jusqu'à vibrer dans des couleurs inédites.
Mais il existe un autre monde, plus discret, plus à l'écart, où les voluptés promises s'effacent devant l'angoisse, la douleur. Ici, le silence est troublé par des cris, des appels au secours. Ici, on lutte contre l'indescriptible, le désordre qui mène à la folie...
Je vous prépare une double dose.

In potlood uitgewerkte plaat 3 van *De Septimus-Golf*. © 2017 – Éditions BLAKE & MORTIMER / Studio Jacobs

29 Voorbeelden hiervan: *Het mysterie van de grote piramide* 1: p 5, 6, 7, 44; *Het gele teken*: p. 25, 46, 58; *De 3 formules van professor Satō*: p. 11, 23,

30 *Het geheim van de Zwaardvis* zou zich afspelen in 1946 en *De eed van de vijf lords* in 1954.

31 In *De eed van de vijf lords* vernemen we dat Nasir met een introductie van Blake aangeworven is.

32 C. Le Gallo schrijft: "Ahmed Nasir, de Indische muzelman, is een oudgediende van het Makran Levy Corps." C. LE GALLO, *De wereld van Edgar P. Jacobs, Lombard*, 1984, p. 104. De Britse Indische kolonie omvatte niet enkel het huidige India. Makran ligt in Belouchistan, Pakistan.

33 En ook in dit verhaal het leven laat.

34 Tekenend is de zeer verschillende beoordeling in de bespreking van de nieuwe verhalen. Terwijl in *Stripgids* nr. 38, p. 92 *De Septimus-golf* een gematigd positieve beoordeling krijgt, "Van de reeks navolgingen hoort het zeker bij de meest geslaagde", klinkt in *Brabant Strip Magazine* nr. 199, p. 48 de hoop dat dit verhaal van Dufaux "meteen ook zijn laatste was". Voor *Brabant Strip Magazine* nr. 158, p. 37 is *Het heiligdom van Gondwana* een "niet echt overtuigend verhaal" en in *Stripgids* nr. 10, p. 63 klinkt het dat het "een goed gemaakt album is, dat ook de indruk vestigt dat een nieuw 'Blake en Mortimer' album voor de makers meer een genre-oefening dan een uitdaging is geworden".

35 Ook Dargaud geeft een chronologie van de verhalen, naar het Nederlands vertaald op www.stripspeciaalzaak.be. Hierin wordt *SOS Meteoren* voor *Het Voronov-complot* gesitueerd. Dit verhaal eindigt met de lancering van Spoetnik I in 1957. *SOS Meteoren* start in de winter van 1958.

36 R. NOUAIHAT, *Jacobs, la marque du fantastique*, Mosquito, 2004, p. 36.

37 Jacobs springt wel meer los om met gegevens. In zijn autobiografie *Un opéra de papier* laat hij Blake studeren aan Eaton, terwijl hij in *Het mysterie van de grote piramide* Blake naar Oxford stuurde. Sente laat in *De eed van de vijf lords* Blake in Oxford studeren.

38 Afleveringen zijn in Franse en Engelse versie terug te vinden op You Tube.

39 Rondeaux zorgde ook voor de bewerking van *Het geheim van de Zwaardvis*, *Het mysterie van de grote piramide* en *Het gele teken*. Perrier nam *SOS Meteoren*, *De valstrik* en *De zaak Francis Blake* voor zijn rekening en Herbaut *Het halssnoer van de koningin*. Béatrice Marthouret en Yves Coulon bewerkten *Het raadsel van Atlantis* en Jean-Cristophe Derrien *De 3 formules van professor Satō*.

40 *Het geheim van de Zwaardvis* wordt: *Swordfish versus Delta Read*; *SOS Meteoren* wordt *Heavy Weather* en *De valstrik The Infernal Machine*.

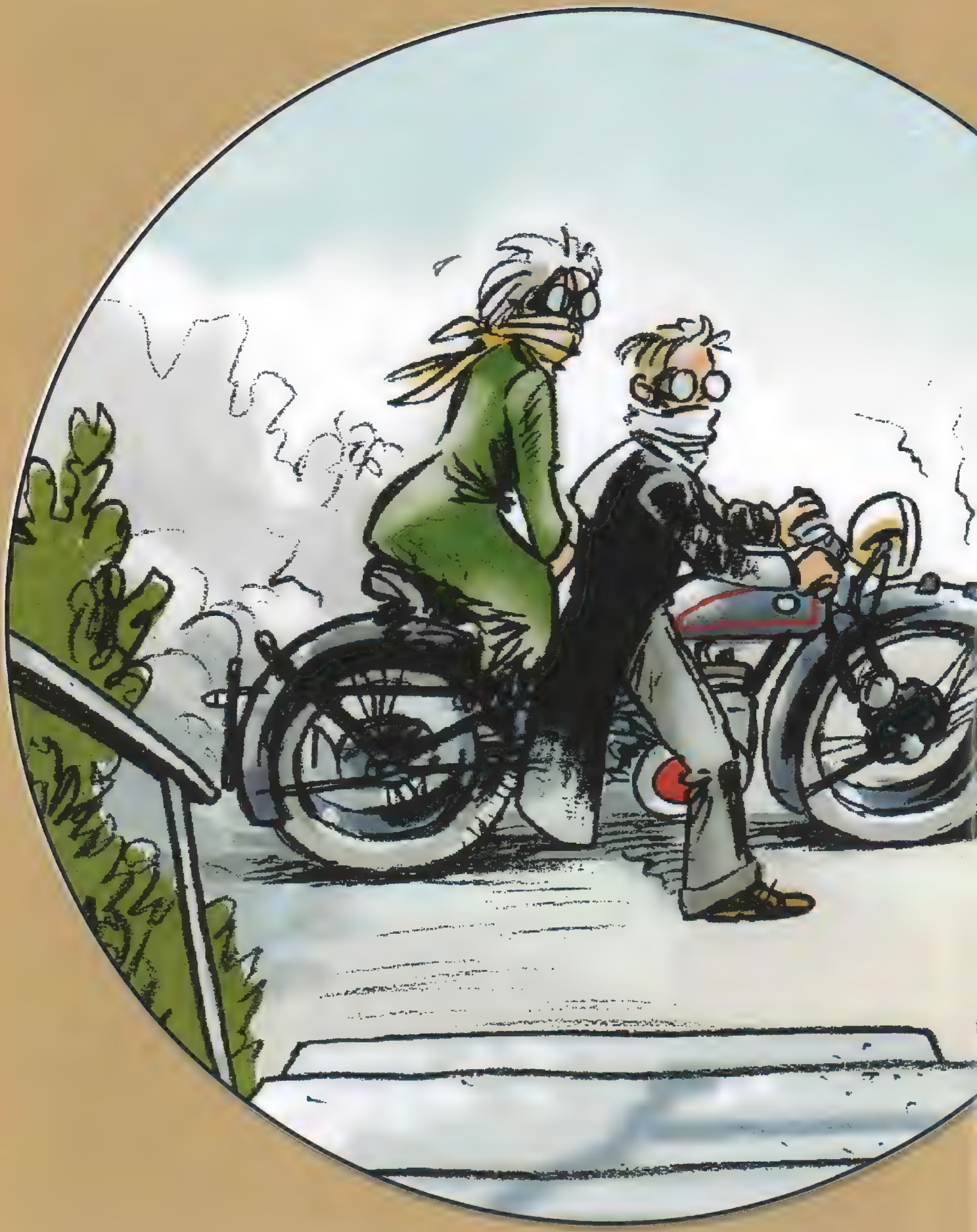

Kennismaking met een Deense duivel-doet-al

Lars Jakobsen aan het woord

Hij is een Deense documentairefilmmaker, kunstenaar, grafisch ontwerper, verzamelaar, uitgever en beursorganisator. Hij heeft gewerkt binnen een breed scala aan grafische uitingen, onder meer Fashion illustrators, reclame, films, cartoons en strips.

Door Etienne Hauwaerts

Even voorstellen

Lars Jakobsen is het best bekend voor zijn strip *Ganske Vist* (letterlijk vertaald: *Hoewel*), een strip over het leven in een kippenren, gepubliceerd in het dagblad *Jyllands-Posten*. Bij de start in 1990 verscheen de reeks in zwart-wit, met in eerste instantie uitsluitend grappen met kippen en eieren. Tegenwoordig verschijnen de strips in kleur en gaan ze over het gezinsleven en de dagelijkse ontberingen en dwaasheden, wat voor de meeste lezers zeer herkenbaar blijkt. In 1996 werden twee korte animatiefilms over de kippen geproduceerd voor de Duitse TV. De strip *Ganske Vist* zal in ons zusterblad *P@per* verschijnen.

Mortensen serie

Lars Jakobsen is ook de auteur van *Mortensen's Mondiale Mysteries*. De Mortensen serie verscheen voor het eerst in album in 1993 bij de Deense uitgever Ultima. De uitgeverij legde echter de boeken neer en dat betekende het (voorlopige) einde van Mortensen. Maar in de periode tussen 2008 en 2009 ontving hij vele verzoeken om de reeks verder te zetten. Daarom nam hij contact op met uitgever Wisby en Wilkensen en vroeg hen of ze de serie wilden publiceren, maar ditmaal in kleur, wat ook gebeurde. Op hetzelfde moment kwam hij in contact met een Amerikaanse uitgever. In 2012 werd de reeks gekocht door Graphic Universe voor publicatie in de Verenigde Staten, Australië en het Verenigd Koninkrijk. De serie staat momenteel ook gepland voor publicatie in IJsland, de Faeröer, Nederland en België. Voor de Nederlandstalige uitgave staat uitgeverij Hauwaerts in. De eerste twee albums zullen voorgesteld worden en verkrijgbaar zijn op het Brabants Stripspektakel, de beurs in Veldhoven, op 2 en 3 september. Jakobsen kreeg een contract voor de 'modernisering' van de drie bestaande albums alsook het produceren van

Lars Jakobsen aan het werk

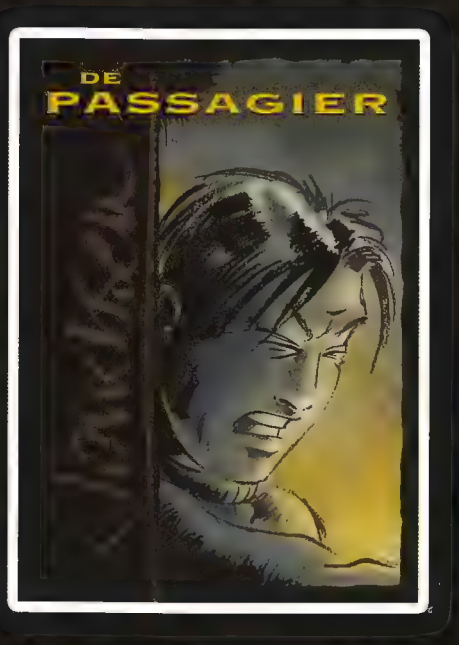

KORTVERHAAL DOOR LARS JAKOBSEN

LUISTER...
DE NAZI'S HEBBEN BEVOLEN DAT ALLE JODEN DE STER VAN DAVID OP HUN BORST MOETEN DRAGEN, ZODAT ZE TEN ALLE TIJDE KUNNEN ZIEN WIE JOOD IS. DE DEENSE KONING ZEI: 'ALS ER JODEN MOETEN WORDEN TERECHTGESTELD, ZAL IK DE EERSTE ZIJN OM MEZELF JOOD TE NOEMEN EN EEN STER OP MIJN KLEREN TE SPELDEN !'
IEDER MENS HEEFT HET RECHT OP VRIJHEID. HEBBEN JE OUDERS JE DAT NIET GELEERD, JONGEN?
GOED, MAAR WAT HEEFT DAT TE MAKEN MET ONZE VISSERIJ?
HET GAAT OM ONZE GEHEIME PASSAGIER, BENEDENDEKS. WE MOETEN HEM VANAVOND NAAR ZWEDEN BRENGEN.

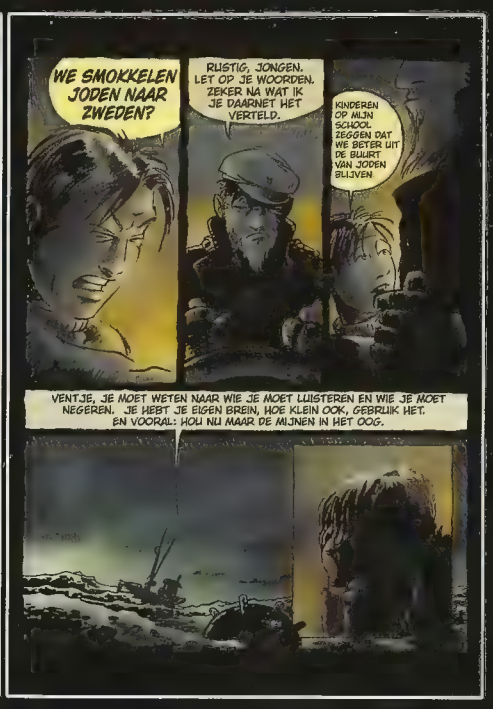
WE SMOKKELEN JODEN NAAR ZWEDEN?
RUSTIG, JONGEN. LET OP JE WOORDEN. ZEKER NA WAT IK JE DAARNET HET VERTELD.
KINDEREN OP MIJN SCHOOL ZEGGEN DAT WE BETER UIT DE BUURT VAN JODEN BLIJVEN.
VENTJE, JE MOET WETEN NAAR WIE JE MOET LUISTEREN EN WIE JE MOET NEGEREN. JE HEBT JE EIGEN BREIN, HOE KLEIN OOK, GEBRUIK HET. EN VOORAL: HOU NU MAAR DE MIJNEN IN HET OOG.

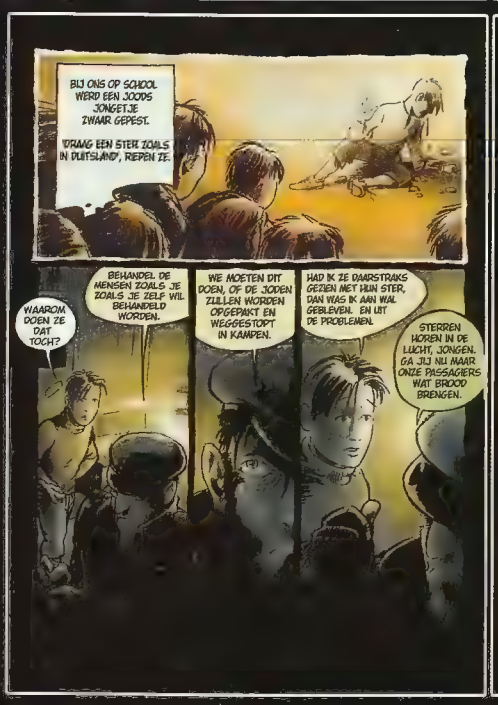
BIJ ONS OP SCHOOL WERD EEN JOODS JONGETJE ZWAAR GEPEST.
TOEN EEN STER ZOALS IN DUITSLAND, REPEN ZE.
WAAROM DOEN ZE DAT TOCH?
BEHANDEL DE MENSEN ZOALS JE ZOALS JE ZELF WIL BEHANDELD WORDEN.
WE MOETEN DIT DOEN, OF DE JODEN ZULLEN WORDEN OPGEPAKT EN WEGGESTOPT IN KAMPEN.
HAD IK ZE DAARSTRAKS GEZIEN MET HUN STER, DAN WAS IK AAN WAL GEBLEVEN. EN UIT DE PROBLEMEN.
STERREN HOREN IN DE LUCHT, JONGEN. GA JIJ NU MAAR ONZE PASSAGIERS WAT BROOD BRENGEN.

DE DEENSE VISSERS BRACHTEN IN HET GEHEIM DE DEENSE JODEN VEILIG NAAR ZWEDEN, WEG VAN HET DOOR DE NAZI'S BEZETTE DENEMARKEN VAN 1942.
MEER DAN 7000 JODEN KONDEN WORDEN GERED.
DOOR LARS JAKOBSEN

Covers van de eerste Deense drukken

drie nieuwe. Het zijn mysteries met historische en culturele inhoud. Mortensen is een leuke en goedmoedige held die over de wereld draaft en door de geschiedenis heen reist met zijn tijdpistool op zoek naar aanwijzingen. De reeks startte in 1993 met *De rode robijn* en het kortverhaal *Het tijgeroog*. In 1994 volgden *Santa Fe Jail* en *Het mysterieuze manuscript*, in 2012 kwamen *De geheime mummie* en *Tunnels* uit.

We kregen de kans Jakobsen enkele vragen te stellen tijdens een bezoek en lieten die niet onbenut: waar werk je?

Ik werk thuis in mijn atelier tussen al mijn parafernalia. Het kan soms een chaos zijn van tekeningen, boeken, schetsen, camera's en andere hardware, die niets te maken hebben met wat ik aan het doen ben.

Hoe komt een album tot stand?

De avonturen van Mortensen zijn altijd geïnspireerd op echte gebeurtenissen en locaties. Daarom gaat er een groot onderzoek aan vooraf naar auto's, steden, kleding en allerlei rekwisieten. Wanneer het scenario klaar is maak ik wat schetsen op formaat A3 dat ik verdeel in zes gelijk vakken. Het lijkt misschien een beetje gek, maar dat is de beste manier van werken voor mij. Als dan de verhaallijn vaststaat werk ik de tekening uit in blauw potlood dat verdwijnt bij het inscannen zodat ik niet hoef te gommen. Het uittekenen gebeurt met een Palomino Blackwing, een super potlood om te tekenen, en dan gebruik ik wat zwarte krijtachtige potloden voor snelheidslijnen en de haartooi en ga zo maar door. Ten slotte volgt de afwerking in zwarte Indische inkt met een penseel Winsor & Newton str.0.

Originele cover van *Tijgeroog*

Deense herdrukken bij uitgeverij Wisby & Wilkens

De Amerikaanse uitgaven

Is het moeilijk om inspiratie te vinden?
Neem nu het album *Tunnel* dat gebaseerd is op een oude tunnel die enkele jaren geleden in Brooklyn werd gevonden. De tunnel werd gebouwd in 1839 en was de eerste hedendaagse metro, maar werd na een paar jaar gesloten, vergeten en groeide uiteindelijk uit tot een mythe, tot een treinliefhebber met voorliefde voor avontuur begon te zoeken en uiteindelijk de 150 jaren ongerepte tunnel vond. Geruchten en oude dagboeken vertelden echter maar weinig over de tunnel en er zijn ook geruchten over een mysterieuze samenzwering in verband met de moord op Abraham Lincoln ... Ik ontmoette Bob Diamond, de man die de tunnel vond, en hij vertelde hoe het gebeurd was en hoe moeilijk en spannend het was geweest. Hij is een aardige vent en een fantastische verteller. Bob's verhaal vormde dan ook de basis voor het album *Tunnel*.

U bent ook uitgever?
Ja, de naam van mijn uitgeverij is Forlaget Fabel. Daar ik ook verzamelaar en liefhebber ben van oude strips maak ik albums van deze fantastische verhalen. Ik heb ook een boek gemaakt over de Deense stripgeschiedenis.

Art-Bubble.dk

Het Art-Bubble festival werd opgericht door Lars Jakobsen, die een tweejaarlijks evenement in Denemarken rond strips wenste als aanvulling op en tegenhanger van het Kopenhagen Comics Festival, dat ook om de twee jaar gehouden wordt. Art-Bubble werd voor het eerst gehouden in april 2011 in het Industrial Museum in Horsens, met als thema de Frans-Belgische strips. Zes Franse en Belgische striptekenaars en een groot aantal Deense cartoonisten waren hierop aanwezig. Tegelijkertijd opende een grote tentoonstelling met niet minder dan honderd originele Frans-Belgische werken, alsof het een grote tentoonstelling rond honderd jaar stripgeschiedenis betrof.

Tweede editie
In oktober 2012 vond de tweede editie plaats met focus op de Amerikaanse Stars & Stripes. Een aantal bekende kunstenaars van Amerikaanse comics, vooral uit superheldseries zoals Spider-Man en X-Men, brachten een bezoek aan het festival samen een aantal van de meest getalenteerde striptekenaars van Denemarken.

Derde editie
Toen Art-Bubble en het Industrial Museum

Enkele uitgaven van de Deense uitgeverij Forlaget Fabel, de meest linkse over de geschiedenis van de Deense strips

De te verwachten uitgaven in het Nederlands bij uitgeverij Hauwaerts

hun deuren in 2014 openden voor de derde keer was het thema honderd jaar Deense Strips, met een grote drukbezochte tentoonstelling die liet zien hoe de media in Denemarken zich hadden ontwikkeld. Opnieuw werd het festival bezocht door tekenaars uit binnen- en buitenland.

Vierde editie
Art-Bubble werd in 2015 gehouden in de Ronde Toren in het hart van Kopenhagen, met meer dan 4.000 bezoekers. Het publiek kwam van heinde en ver en ze werden dan ook beloond met tekeningen en signeersessies.

Vijfde editie
In 2016 ging Art-Bubble een stap verder en werd het een jaarlijks festival dat opnieuw doorging in het Industrial Museum in Horsens, ook dan met aanwezigheid van een brede groep van stripauteurs uit binnen- en buitenland.

Komende editie
In april 2017 heeft de volgende editie plaats in Aarhus, meer informatie over deze en volgende edities kan gevonden worden op art-bubble.dk.

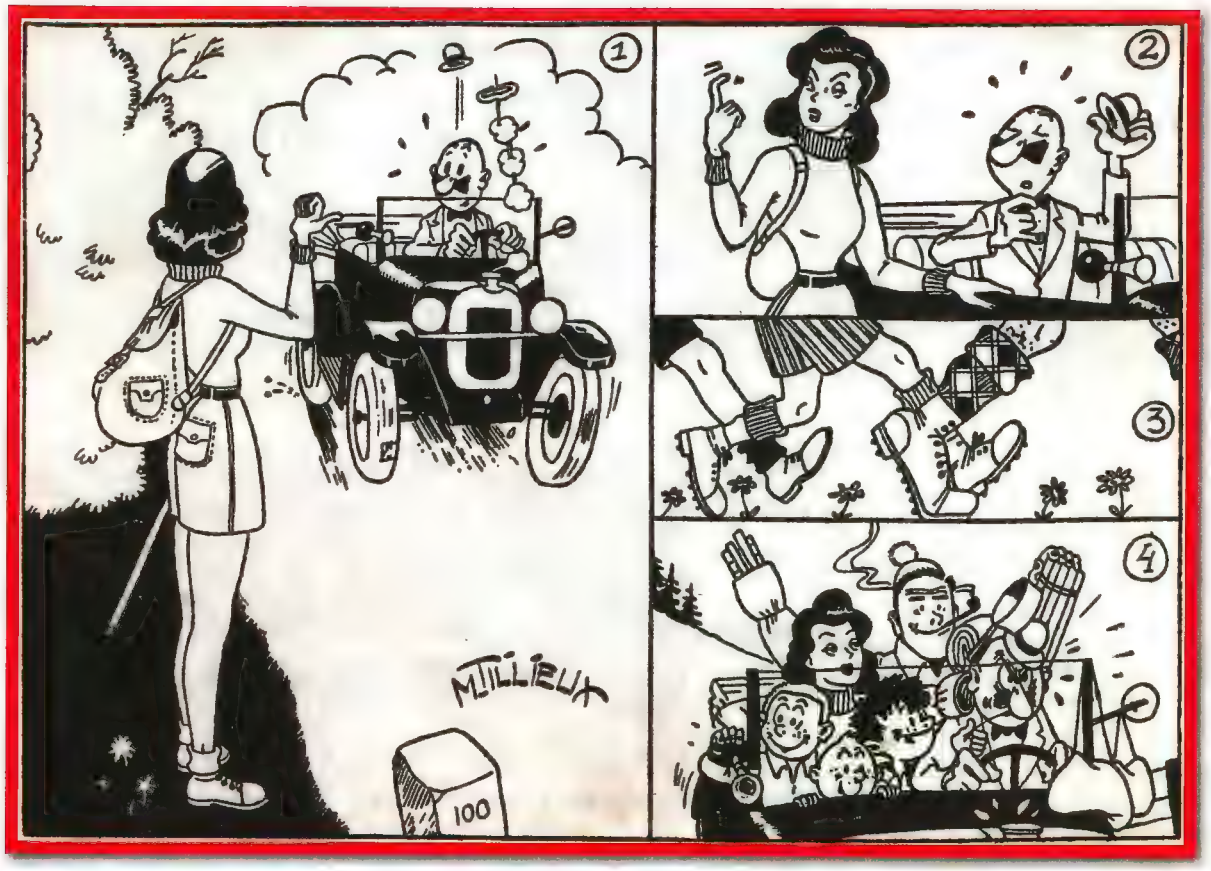

De afleveringen verschenen in het nummer van mei 1950 (boven) en juli 1950 (onder)

Gezocht: tekstloze gagstrips voor Publi Post van Tillieux

Quasi onvindbaar en nauwelijks bekend

Al jaren heb ik het opgegeven. Onmogelijk vroeg opstaan om tijdens het weekend bij het krieken van de dag kilometers rommelmarkten af te schuimen op zoek naar een hypothetische, straffe stripvondst: voor mij zit het er niet meer in. Andere zoekstrategieën drongen zich dus op.

Door Philippe Mouvet

Na een deugddoend ontbijt fris en uitgeslapen na iedereen op een rommelmarkt aankomen heeft zo zijn voordelen. Al hebben de meest opvallende verzamelstukken sinds de vroege uurtjes al een nieuwe eigenaar gevonden, toch zijn er ook standhouders die met een ongeschoren slaapkop versuft veel later aankomen, en hun scheefgezakte muffe dozen alsnog neerploffen op het ogenblik dat de ware GI-Joes onder de verzamelaars al lang naar andere warzones zijn vertrokken.

Maar het komt er vooral op aan om anders te zoeken, dozen vol schijnbare rommel om te woelen om soms verrassende spulletjes boven te spitten. En aan rommel is geen gebrek op de dagelijkse markt van het Brusselse Vossenplein. Een verrassende bron van vondsten kan bijvoorbeeld een doos vol keukengerief uit de jaren vijftig zijn, of nog een oud garagemeubel vol vijzen, potten versteende verf of verklonterde waspoederdozen. You name it, go for it! Dergelijke dozen en meubels zijn immers de ideale biotoop voor oude kranten en overjaarse publicitaire folders. Verrassend hoe fris zo'n folder er kan uitzien als het de aardappelschillen heeft overleefd en 60 jaar lang onderin een schuif werd vergeten.

Cover van het nummer van mei 1950 van Publi Post. Het colofon vermeldt volgende adressen: voor publiciteit en administratie: Posthoflei Berchem, voor de verantwoordelijk uitgever: Gitschotellei, Borgerhout. Beide gemeenten lagen ten noorden van de stad Antwerpen, en werden opgeslorpt in de fusie met deze havenstad in 1983

Dat is onder meer het geval voor enkele nummertjes van de maandelijkse reclamefolder van *Publi Post* die onlangs op het Vossenplein zijn gevonden. Deze folders werden in alle Belgische brievenbussen gedeponeerd en kenden twee uitgaven: een Franstalige en een Vlaamse. *Publi Post* werd op een indrukwekkende oplage van 2.200.000 exemplaren gedrukt maar van die immense hoop blaadjes heeft er haast geen enkele de prullenmand overleefd. Om begrijpelijke redenen kreeg niemand het ooit in zijn hoofd om deze wegwerpfolders te gaan verzamelen. Waarom zou je ook?

Wel, daarom: in 1950 verscheen in *Publi Post* een reeks (bijna) tekstloze gagstrips van Maurice Tillieux. Tekstloos, zodat ze haast moeiteloos kant-en-klaar voor beide edities gebruikt konden worden. Deze stripjes moesten zorgen voor de animatie van het minimale redactioneel deel van het blad, dat volgepropt was met reclame en kortingsbonnen allerhande. Held van de strip is een kalende, naamloze loser met stoere snor die zo te lezen als echte pechvogel door het leven gaat. De stripjes zijn merkwaardig opgebouwd: 4 à 6 vakjes op een halve pagina geschikt, met of zonder kadertjes rond de prentjes, al naar gelang de noodzaak ervan. Deze haast onbekende strips van Tillieux behoren duidelijk tot zijn erg veelzijdige 'boterham'-productie. In de vele interviews die de tekenaar later gaf, heeft hij deze gagreeks nooit vermeld, en hoopte waarschijnlijk (tevergeefs!) dat niemand dit ruim 60 jaar later zou bovenspitten uit een vuilniszak op het Vossenplein ...

Voorlopig zijn enkel twee folders met gags gevonden: die van mei en juli 1950. Hoeveel gags er in totaal in *Publi Post* zijn verschenen weet ik niet. Waarschijnlijk heeft de reeks maar kort bestaan. In 1949 was Tillieux namelijk met zijn eerste succesreeks *Felix* in *Héroïc Albums* gestart, die al snel zijn tijd opeiste. Oproep dus aan alle 'vuilzakvroeters' van het land: heeft iemand onder jullie nog andere *Publi Post* nummertjes uit 1950 (1949 of 1951 is ook prima ...) met zulke Tillieux strips? Indien ja: héél graag een mailtje naar **philippe.mouvet@telenet.be**. Van harte dank!

Uitgegeven door
DE MIDDENSTANDSBOND VAN MERKSEM

SEKRETARIAAT: VAN STRAELENLEI 24, MERKSEM - TEL. 45.61.20
OPEN DE 5 EERSTE DAGEN VAN DE WEEK VAN 18 TOT 20 U.

Merksem Kermis '70

LOTEN VANAF 19 AUG. TOT EN MET 12 SEPT. 1970

Uitgegeven door
DE MIDDENSTANDSBOND VAN MERKSEM

SEKRETARIAAT: VAN STRAELENLEI 24, MERKSEM - TEL. 45.61.20
OPEN DE 5 EERSTE DAGEN VAN DE WEEK VAN 18 TOT 20 U.

JUBILEUM 50 TOMBOLA

GOUDEN JUBILEUMPRIJS 100.000 FR
6 AUTO'S 6 KLEURENTELEVISIE'S

LOTEN VANAF 17 AUG TOT 8 SEPT 1973

Uitgegeven door
DE MIDDENSTANDSBOND VAN MERKSEM

SEKRETARIAAT: VAN STRAELENLEI 24, MERKSEM - TEL. 45.61.20
OPEN DE 5 EERSTE DAGEN VAN DE WEEK VAN 18 TOT 20 U

MERKSEM KERMIS '74

SUPERPRIJS 100.000 Fr.
12 KLEURENTELEVISIE'S
4 AUTO'S

5 T.V.'S PHILIPS 26 K 201
3 T.V.'S CARAD C 570
CITROEN D SPECIAL 135.900 F
FORD CAPRI 2 1300 114.125 F
MORRIS 1300 68.700 F
CHRYSLER 160 121.950 F
2 T.V.'S NOVAK NK 26 102 K
2 T.V.'S GRUNDIG 5051
100.000 F

LOTEN VANAF 17 AUG. TOT 7 SEPT. 1974

Uitgegeven door
DE MIDDENSTANDSBOND VAN MERKSEM

SEKRETARIAAT : VAN STRAELENLEI 24, MERKSEM - TEL. 45.61.20
OPEN DE 5 EERSTE DAGEN VAN DE WEEK VAN 18 TOT 20 U.

LOTEN VANAF 21 AUGUSTUS TOT 13 SEPTEMBER 1975

Merho in Merksem

Vroeg werk van de geestelijke vader van *De Kiekeboes*

Naar aanleiding van veertig jaar Kiekeboe onthullen we de vroege illustraties die Rob[1] Merhottein maakte voor een wel zéér lokale publicatie.

Door Joppe Broeckhoven

Merksem, vooral bekend van het Sportpaleis dat op zijn grondgebied ligt, is thans een district van Antwerpen, en dit sinds de opslorping/fusie in 1983. Voor de fusie was het een rijke gemeente met een belangrijke middenstand, vooral te danken aan de Bredabaan, de hoofdstraat. Inwoners van de omliggende gemeenten en dorpen kwamen hier graag en veel winkelen. Deze rijkdom werd weerspiegeld in de jaarlijkse 'Merksem Kermis' week. In die week hadden diverse activiteiten plaats, zoals de wielerwedstrijd Schaal Sels en andere sportwedstrijden, een kermis, tentoonstellingen en, in de weken daarvoor, een groots opgezette tombola, waarbij in het topjaar liefst acht personenwagens en massa's andere prijzen te winnen waren. Uiteraard ging dit gepaard met de nodige publiciteit: een dikke programmakrant op A3-formaat, affiches en strooibiljetten. In Merksem woonde toen een pas afgestudeerde striptekenaar: Rob Merhottein, die net afgestudeerd was in Sint-Lucas in Brussel en in juni 1970 solliciteerde bij Willy Vandersteen. Hij werd na een proef aangenomen[2]. Op 1 oktober van hetzelfde jaar moest hij naar het leger om zijn dienstplicht te vervullen. Naast zijn werk bij Vandersteen tekende hij zijn eerste illustratie voor de Middenstandsbond van Merksem voor hun 'Merksem Kermis' die

De drukker maakte elk jaar slechts één cliché dat gebruikt werd voor zowel de affiche, het strooibiljet als voor de cover van het programmaboek

Uitgegeven door
DE MIDDENSTANDSBOND VAN MERKSEM
SEKRETARIAAT: VAN STRAELENLEI 24, MERKSEM - TEL. 45 61 20
OPEN DE 5 EERSTE DAGEN VAN DE WEEK VAN 18 TOT 20 U
MERKSEM
KERMIS '76
van 20 augustus tot en met 11 september 1976
1 LOT PER 20 F AANKOOP.
7 AUTO'S (B.T.W. niet inbegrepen)
1 SIMCA 1308 GT 179.900,- F
1 CITROEN GS-X2 148.000,- F
1 TAUNUS C-1300-2 D 129.500,- F
1 PEUGEOT 104 L 113.800,- F
1 AUSTIN ALLEGRO-1300-2 D 109.900,- F
1 TOYOTA COROLLA 30-2 D 104.950,- F
1 CITROEN AMI 8 98.750,- F
7 KLEURENTELEVISIE'S: 260.000,- F
Uitgegeven door
DE MIDDENSTANDSBOND VAN MERKSEM
SEKRETARIAAT: VAN STRAELENLEI 24, MERKSEM - TEL. 45 61 20
OPEN DE 5 EERSTE DAGEN VAN DE WEEK VAN 18 TOT 20 U
MERKSEM
KERMIS '77
1 AUTO FORD GRANADA C - 1700 - 2 D, MET CARAVAN HOBBY 320
EN BOOTJE TABUR SPORTYAK 270.640 F
1 AUTO PEUGEOT 504 L - 4 D 171.300 F
1 AUTO CITROEN GSX - 4 D 138.800 F
1 AUTO MITSUBISHI LANCER 1400 EL - 2 D 124.960 F
1 AUTO SIMCA 1100 LS - 3 D 111.800 F
1 AUTO HONDA CIVIC 1250 - 2 D 108.110 F
1 AUTO AUSTIN ALLEGRO 1100 DL - 2 D 101.800 F
1 AUTO TOYOTA COROLLA 20 - 1200 - 2 D 101.450 F
Voor de reservenummers :
8 TWEEDAAGSE REIZEN VOOR 2 PERSONEN
NAAR PARIJS. 23.200 F
LOTEN VAN VRIJDAG 19 AUGUSTUS TOT EN MET ZATERDAG 10 SEPTEMBER 1977.
1 LOT PER 20 F AANKOOP.

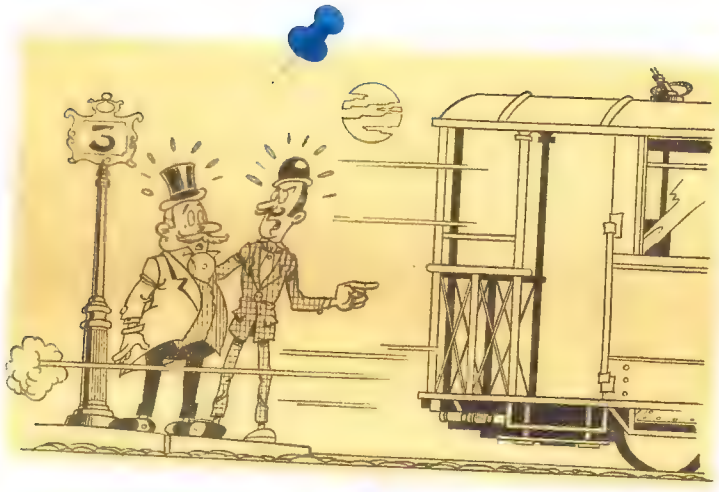

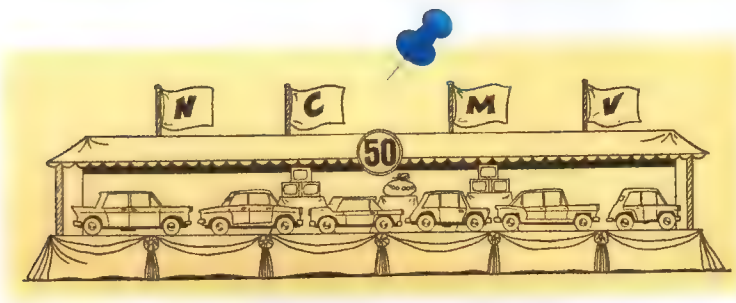

De illustraties in het programmaboek van 1973 illustreerden de vijftigjarige geschiedenis en enkele anekdotes van de Merksemse Middenstandsbond

Illustratie in het programmaboek van 1974. Een bron van ergernis voor de middenstand van Merksem: de hoofdwinkelstraat Bredabaan, die vanaf de jaren (19)70 regelmatig opgelapt werd zonder structurele verbeteringen. De complete heraanleg enkele jaren geleden kwam te laat en duurde te lang: ruim de helft van de winkels was dan reeds verdwenen en de betere handelaars waren uitgeweken naar de buurtgemeenten Brasschaat en Schoten

plaats had vanaf 19 augustus 1970. Eind 1971 zwaait hij af en hervat hij zijn werk bij Vandersteen[3]. Uit opzoekingen in het archief van de Heemkundige Kring van Merksem blijkt dat hij geen illustraties heeft gemaakt voor deze jaarlijkse 'Kermis' die in 1971 en 1972 gehouden werd. Vanaf 1973 tot en met 1977 levert hij echter wel jaarlijks de illustratie voor dit evenement en de programmaboeken van 1973 en 1974 bevatten daarenboven respectievelijk nog acht en één extra illustraties. Dan stopt zijn medewerking, wellicht omdat het werk aan zijn eigen creatie *Kiekeboe* te veel tijd in beslag nam. *Kiekeboe* was immers in *Het Laatste Nieuws* gestart op 15 februari 1977.

Voetnoten

1 Op vraag van Merho zelf, blijkbaar gruwt hij van zijn voornaam 'Robert'.

2 R. Grossey, *Studio Vandersteen – Kroniek van een legende*, Roularta Books, 2007.

3 R. Merhottein heeft in een mail van 3 maart 2017 bevestigd dat alle illustraties opgenomen in dit artikel wel degelijk van zijn hand zijn. "Ik maakte ze in opdracht van een zekere Van den Wildenburg, een man die in mijn straat woonde en in die dagen een fotogravure had. Om mijn bescheiden loontje bij Studio Vandersteen een beetje op te krikken, kluste ik regelmatig voor hem bij", aldus de tekenaar in dezelfde mail.

ALLE WEGEN LEIDEN NAAR ROME!
♫ WAAR MEN GAAT & LANGS VLAAMSE WEGEN...
SLECHTE WEG WEGENS WEG-VERBETERING.
VADER GAAT OP HET SLECHTE PAD!
PADVINDER
IK TIMMER AAN DE WEG.
WAAR EEN WIL IS, IS EEN WEG!!!
IK BEN DE WEG
WEG OF GEEN WEG DE GOEDE KLANTEN-SERVICE BLIJFT!
HIER STAAT IETS IN DE WEG...
DE WEG NAAR DE HEL IS GEPLAVEID MET GOEDE VOORNEMENS...

ZORGENKIND "BREDABAAN"

638/1000 BERNI WRIGHTSON

In Memoriam Bernie Wrightson
'The Master of the macabre'

Bernard Albert Wrightson werd geboren op 27 oktober 1948 in Baltimore, Maryland, U.S.A., waar onder andere Frank Zappa geboren werd en Edgar Allen Poe overleed. Hij werd bekend als dé tekenaar van horror, wat hem de bijnaam 'Master of the macabre' opleverde.

Door Marc de Lint

In 1969 verscheen zijn eerste professionele werk in de horror-reeks *House of Mystery* van uitgeverij DC. In die beginjaren publiceerde hij onder andere bij uitgeverij DC (*House of Mystery, House of Secrets*) en Marvel (*Chamber of Darkness, Tower of Shadows*). In juli 1971 verschijnt in *House of Secrets* nummer 92 het kortverhaal *Swamp Thing*. Vanaf najaar 1972 krijgt dit personage een eigen reeks, waarvan Wrightson de eerste tien delen tekent. Zijn naam en reputatie zijn hiermee definitief gevestigd. In januari 1974 verlaat hij DC en begint hij bij uitgever Warren, waar hij strips, covers en losse aankondigingstekeningen maakt voor de maandbladen *Creepy, Eerie* en *Vampirella*. In 1975 sticht hij samen met Jeffrey Jones, Michael Kaluta en Barry Windsor-Smith het collectief *The Studio*. De kruisbestuiving leidt soms tot indrukwekkende resultaten (o.a. de samenwerking van Kaluta en Wrightson aan enkele nummers van *The Shadow*, en – vooral! – *Jenifer*, een subliem kortverhaal geschreven door Jones en getekend door Wrightson). In 1979 verschijnt een boek met een uitgebreide staalkaart van hun werk, maar de samenwerking loopt dan reeds op haar einde. In 1979 verschijnt *A look Back*, tot dan toe (en tot vele jaren nadien) het mooiste boek dat ooit over een striptekenaar verschenen is. Maar in de tweede helft van de jaren '70 werkt Wrightson vooral aan zijn meesterwerk: een vijftigtal illustraties bij de roman van Mary W. Shelly, *Frankenstein*. Hij werkt hier in totaal 7 jaar aan, periode waarin hij vooral leeft van de verkoop van posters (o.a. een reeks rond dinosauriërs), portfolio's (o.a. *Apparitions, The Edgar Allen Poe Portfolio*) en kalenders waarvoor hij zeer fraaie tekeningen maakt. Vanaf de jaren '80 wordt zijn werk veel commerciëler. Hij tekent o.a. illustraties voor enkele romans van Stephen King (*The Cycle of the Werewolf, The Stand*), maakt ontwerpschetsen voor de filmindustrie (o.a. voor *Ghostbusters*), en vanaf 1985 vooral werk voor comics (o.a. *Spider-man: Hooky, Batman: The Cult*). In 1997 krijg ik kans hem even te ontmoeten in de stripwinkel Mekanik Strip in Antwerpen, een van de haltes in de 'Bernie Wrightson Freak Show Tour', die hem langs enkele stripwinkels in Frankrijk, België en Nederland brengen. Ik leer hem kennen als een uiterst beminnelijke, vriendelijke, rustige en bescheiden man, de kenmerken van een écht groot kunstenaar. In januari 2016 wordt een hersentumor vastgesteld, hij wordt geopereerd, lijkt daarna aan de beterhand, maar hervalt begin 2017, en overlijdt op 18 maart. Zijn beste werk dateert ongetwijfeld uit de periode 1972 – 1983, en hij wordt door kenners en collega's dan ook beschouwd als een van de belangrijke tekenaars uit de 'Bronze Age' van de Amerikaanse stripgeschiedenis.

Links: Cover van *Frankenstein or The Modern Prometheus*, een portfolio uitgegeven in 1977 door Tyrannosaurus Press, gesigneerd en genummerd

Rechts: Cover van de catalogus van de (verkoops)tentoonstelling gehouden in de NYCA Gallery in 1977

. . . I only visited these people for the sake of the information they might give me. . .

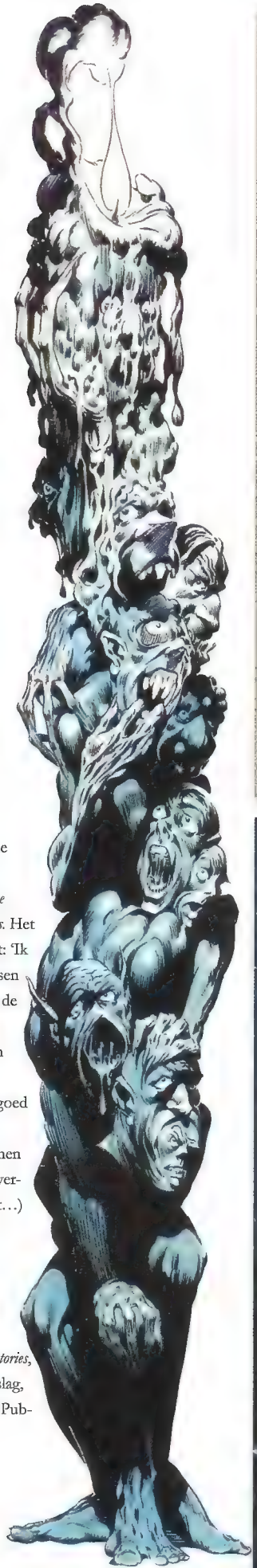

Links: Een van de illustraties voor *Frankenstein or The Modern Prometheus.* Het onderschrift luidt: 'Ik bezocht die mensen alleen maar voor de informatie die ze me zouden kunnen geven'. (Het zou net zo goed een reporter van *Brabant Strip* kunnen zijn die een stripverzamelaar bezoekt…)

Rechts: *Badtime Stories*, detail van de omslag, Graphic Masters Publishers, 1972

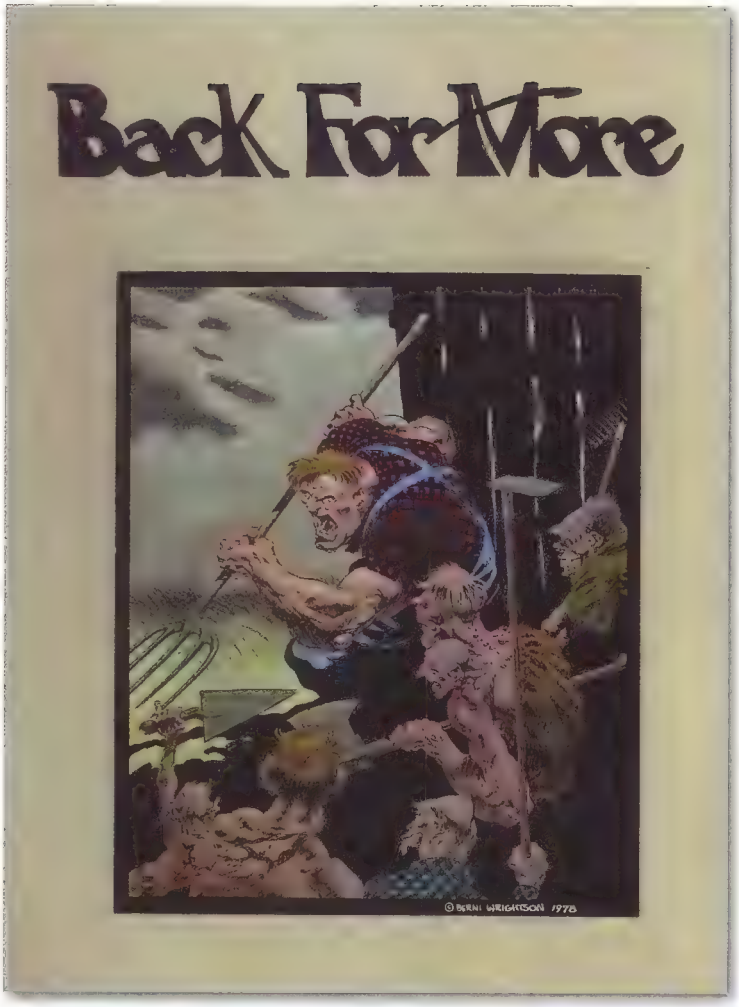

Back For More, omslag van de gesigneerde en op 500 exemplaren genummerde editie, Archival Press Inc, 1978

Curse of the Yeti, achterkaft van *Web of Horror nr. 3*, Robert Sproul Publisher, 1970

Cori de scheepsjongen en de Spaanse Armada

Geschiedkundige blik op een hoogtepunt uit het oeuvre van Bob De Moor

Op 26 augustus is het vijfentwintig jaar geleden dat Bob De Moor aan de gevolgen van longkanker overleed. Bij het grote publiek staat hij bekend om zijn medewerking aan *Kuifje* en het album van *Blake en Mortimer* dat hij afwerkte. In dit artikel besteedt BSM aandacht aan zijn favoriete eigen reeks, *Cori de scheepsjongen*, en het klassieke tweeluik over de Spaanse Armada dat hij zo waarheidsgetrouw tekende.

Door Wouter Adriaensen

Van de zogenaamde Grote Vlaamse Vier (Vandersteen, Sleen, Nys en De Moor) is de Antwerpse striptekenaar Bob De Moor waarschijnlijk de minst bekende, terwijl hij toch een indrukwekkend oeuvre wist op te bouwen. Uiteraard geniet hij de meeste faam als rechterhand van Hergé, wiens *Kuifje* verhalen hij mee gestalte gaf van 1950 tot de dood van Hergé in 1983. Daarnaast tekende hij albums van onder andere *Lefranc* (Jacques Martin) en *Blake en Mortimer* (Edgar P. Jacobs).

Eigen werk

Natuurlijk maakte De Moor ook zijn eigen strips. Zo zijn *De Leeuw van Vlaanderen* en *De Kerels van Vlaanderen*, zijn bewerkingen van werken van Hendrik Conscience, bekende verhalen uit het weekblad *Kuifje*. Hij creëerde stripfiguren zoals Meester Mus, Balthazar, Barelli en, naar eigen zeggen zijn geliefkoosde personage, Cori de scheepsjongen. Als geboren Antwerpenaar had De Moor een grote voorliefde voor boten en de zee. Hij voerde Cori op in de tijd dat de grote zeilschepen (die hij graag tot in het kleinste detail tekende) nog verre kusten konden ontdekken en handel dreven met exotische streken. Dat De Moor zichzelf ook graag een beetje scheepsjongen voelde, blijkt wel uit het feit dat het hoofdpersonage uit zijn eerste gepubliceerde strip, Bart, een collega was van Cori.

"Perfecte avonturenstrip"

Al in 1951 en 1952 verschijnt in weekblad *Kuifje* het eerste verhaal van Cori, waarin hij aan het begin van de zeventiende eeuw avonturen beleeft in dienst van respectievelijk de Verenigde Oost-Indische Compagnie en de West-Indische Compagnie. Zo helpt hij Piet Hein een handje bij het veroveren van de Zilvervloot. In november 1974 verscheen dit verhaal in zwart-wit bij het tijdschrift *CISO* onder de titel *Onder de vlag van de Compagnie*. Het werd later ook uitgebracht door De Moors uitgeverij Casterman als *Koers naar het goud*, maar met veertien platen minder dan in het originele verhaal. Louis Van Dievel gaf op Cobra.be duiding bij de strip naar aanleiding van de tentoonstelling *Bob De Moor en de zee* in 2011 in het toenmalige Belgische Centrum voor het Beeldverhaal: "Het is de perfecte avonturenstrip, waarin aan het eind van de vorige eeuw tientallen Franse tekenaars inspiratie lijken te hebben gevonden. Een andere tekenaar die een dergelijk visitekaartje kon voorleggen, zou voor zichzelf begonnen zijn. Maar Bob De Moor liet het werk voor Hergé, voor *Kuifje*, voorgaan. Er verliepen twintig (eigenlijk 22 jaar, red.) jaar tussen de publicatie in het weekblad *Kuifje* en de eerste albumuitgave van Cori, *Onder de vlag van de Compagnie*, en het tweede album verscheen pas in 1977 (eigenlijk in 1978, red.)" Ongeveer een kwarteeuw na dat eerste avontuur, in 1976, neemt De Moor de Cori figuur inderdaad weer op. Voor het nieuwe avontuur draait hij de klok een veertigtal jaar terug en laat hij de scheepsjongen de opkomst en ondergang van de roemruchte Spaanse Armada in 1588 beleven. Het tweeluik *De onoverwinnelijke Armada* wordt het hoogtepunt uit de reeks.

Uit *Deel 2: De Zeedraak*, plaat 19

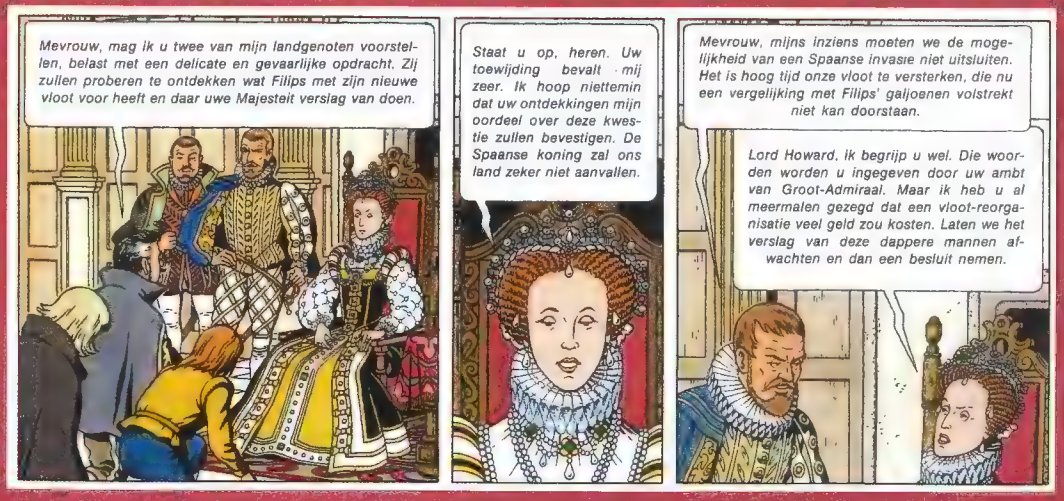
Mevrouw, mag ik u twee van mijn landgenoten voorstellen, belast met een delicate en gevaarlijke opdracht. Zij zullen proberen te ontdekken wat Filips met zijn nieuwe vloot voor heeft en daar uwe Majesteit verslag van doen.
Staat u op, heren. Uw toewijding bevalt mij zeer. Ik hoop niettemin dat uw ontdekkingen mijn oordeel over deze kwestie zullen bevestigen. De Spaanse koning zal ons land zeker niet aanvallen.
Mevrouw, mijns inziens moeten we de mogelijkheid van een Spaanse invasie niet uitsluiten. Het is hoog tijd onze vloot te versterken, die nu een vergelijking met Filips' galjoenen volstrekt niet kan doorstaan.
Lord Howard, ik begrijp u wel. Die woorden worden u ingegeven door uw ambt van Groot-Admiraal. Maar ik heb u al meermalen gezegd dat een vloot-reorganisatie veel geld zou kosten. Laten we het verslag van deze dappere mannen afwachten en dan een besluit nemen.

Charles Howard en het hof van Koningin Elisabeth I

uit: De Moor

De Queen, Filips II en de anderen

De Moor is er verbazingwekkend goed in geslaagd zijn verhaal historisch authentiek te schrijven en te tekenen. Dat valt al op bij de massa historische personages die hij ten tonele voert. De uiterlijke trekken van de papieren figuren doorstaan zonder meer de gelijkenis met hun evenbeelden, zoals we die kennen van schilderijen of gravures. Een goed voorbeeld is Pieter van der Does, als superintendant van de Hollandse vloot wellicht een van de bekendste Watergeuzen, de Nederlandse tegenstanders op het water van de Spanjaarden. Hij stelt aan het begin van het eerste album commandant Harm Janszoon Vroom en diens adoptiefzoon Cori voor aan Koningin Elizabeth I van Engeland en haar dichtste raadgever, Groot-Admiraal Lord Howard. Charles Howard van Effingham was een neef van Elizabeth I, die later het bevel zou hebben over de Engelse vloot die uitvoer tegen de Spaanse Armada. De Queen leeft dan al jaren op gespannen voet met koning

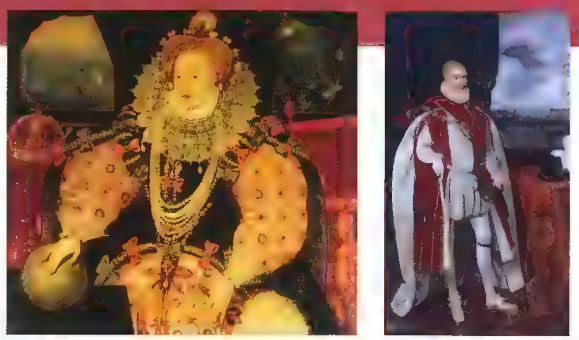

Links: *Queen Elizabeth I of England, the Armada portrait*, onbekend kunstenaar, ca. 1588. Rechts: *Charles Howard, 1st Earl of Nottingham*, Daniël Mijtens, circa 1620

Filips II van Spanje. Hij had haar ten huwelijk gevraagd na de dood van zijn vrouw, Elizabeths zuster 'Bloody' Mary Tudor, maar Elizabeth had zijn hand geweigerd. Wat nog erger was, was dat ze onmiddellijk na haar troonsbestijging de Engelse kerk weer omvormde tot een protestanse kerk. Opnieuw was Filips, 'el rey catholico', not amused. In de Spaanse Nederlanden lag hij namelijk al overhoop met die protestanten - die in 1585 hulp kregen van een Engels leger onder leiding van Robert Dudley, graaf van Leicester, om Alexander Farnese, hertog van Parma en gouverneur van de Spaanse Nederlanden, dwars te zitten.

Dag, kunstenaar! Nog steeds bezeten van de marine, zie ik?
?! Nee maar! Admiraal van der Does! De laatste keer dat we elkaar ontmoetten was twee jaar geleden, tijdens een zeereis op de Baltische Zee. Wat voert u hierheen?

Pieter van der Doest, door een 16e eeuwse onbekende kunstenaar en zoals De Moor hem tekende

Geplunderd en geridderd

Daar kwam nog bij dat Elizabeth oogluikend toeliet dat Engelse kapers, zoals Sir Francis Drake, de Spaanse koloniën in Ame-

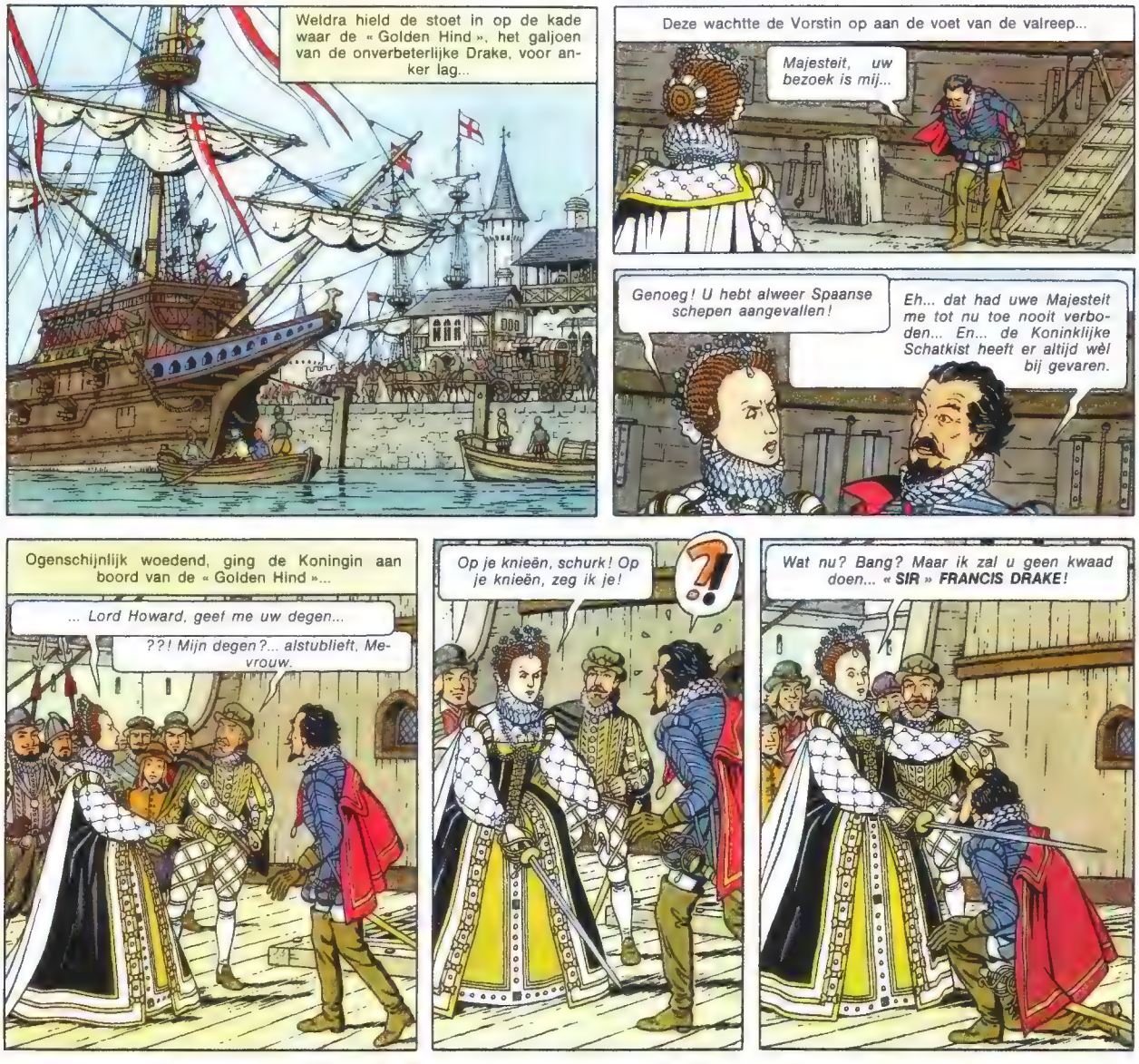
Weldra hield de stoet in op de kade waar de « Golden Hind », het galjoen van de onverbeterlijke Drake, voor anker lag...
Deze wachtte de Vorstin op aan de voet van de valreep...
Majesteit, uw bezoek is mij...
Genoeg! U hebt alweer Spaanse schepen aangevallen!
Eh... dat had uwe Majesteit me tot nu toe nooit verboden... En... de Koninklijke Schatkist heeft er altijd wèl bij gevaren.
Ogenschijnlijk woedend, ging de Koningin aan boord van de « Golden Hind »...
... Lord Howard, geef me uw degen...
??! Mijn degen?... alstublieft, Mevrouw.
Op je knieën, schurk! Op je knieën, zeg ik je!
?!
Wat nu? Bang? Maar ik zal u geen kwaad doen... « SIR » FRANCIS DRAKE!

De Golden Hind, en de riddering van Francis Drake, versie De Moor

rika en Spaanse galjoenen die de oversteek maakten, plunderden. De Moor verwijst hier expliciet naar in de strip: Drake komt met zijn galjoen de Golden Hind aan in de haven van Londen en wordt, ondanks hevig protest van de Spaanse ambassadeur, door de koningin geridderd vanwege zijn plundertochten. In werkelijkheid gebeurde dat inderdaad op zijn schip, zij het niet vlak voor het bombardement van Cadiz maar al zeven jaar eerder, op 4 april 1581. De Spaanse ambassadeur voegt hier nog aan toe dat 'de onverantwoorde daden van deze vrijbuiter de vredesonderhandelingen tussen onze beide landen in Bourbourg in gevaar zouden kunnen brengen.' Opnieuw neemt De Moor een loopje met de waarheid: er waren inderdaad vredesgesprekken tussen Spanje en Engeland in Bourbourg maar die gingen pas van start op 23 mei 1588, vijf dagen voor de Spaanse Armada uit de haven van Lissabon vertrok.

Tenslotte had Elizabeth I de voormalige koningin van Schotland, Mary Stuart, laten onthoofden. Volgens vele Engelse katholieken had die meer recht op de Engelse troon dan Elizabeth die ze als een onecht kind beschouwden, omdat zij geboren was uit het tweede huwelijk van Hendrik VIII, terwijl Mary Stuart de achterkleindochter was van Henry VII.

Komaf maken met ketters

Om al die redenen besloot Filips II voorgoed komaf te maken met de ketterse koningin. Hij gaf bevel een vloot samen te stellen die onder leiding van de zeer ervaren admiraal de Santa Cruz naar Engeland moest varen en in het Kanaal de overtocht moest dekken van de Spaanse legers in de Nederlanden, onder bevel van de hertog van Parma. Die stonden toen bekend als de beste van Europa, terwijl Engeland op dat moment helemaal geen staand leger had.

De inventaris van de Armada, versie De Moor, en het originele exemplaar

De rekening is hem gepresenteerd door de organisator van de Armada, don Alvero de Bazan, markies van Santa-Cruz: drie miljoen vierhonderdduizendtweehonderdachtentachtig dukaten!... Kijk, dit is die befaamde inventaris.

De verzameling Spaanse schepen kreeg de bijnaam 'armada invencible' ofwel onoverwinnelijke vloot.

'Double O' Cori

Om te weten te komen of Filips II deze vloot effectief uitrust om de Spaanse koopvaardijschepen tegen piraten te beschermen of dat hij ten oorlog wil trekken tegen Engeland, stuurt Elizabeth Harm en Cori als spionnen naar Cadiz, waar ze hun vriend Vincent de Groot terugvinden. Die heeft al belangrijke informatie verzameld: hij heeft een boek in handen gekregen met de inventaris van de vloot en hij weet dat Filips II maar liefst 3,4 miljoen dukaten betaald heeft aan don Alvero de Bazen, markies van Santa Cruz, voor de organisatie ervan. De huidige schattingen draaien rond de zes miljoen dukaten ofwel zes miljard dollar aan de hedendaagse koersen.
Ook die inventaris van de vloot heeft echt bestaan en werd zelfs wijd verspreid door de Spanjaarden om hun tegenstanders angst aan te jagen. Pedro de Paz Salas voltooide dit boek op 9 mei 1588, twintig dagen voor het vertrek van de Armada. Het kreeg de lange titel *La felicissima Armada que el Rey Don Felipe nuestro Señor mandó juntar enel puerto de la ciudad de Lisboa en el Reyno de Portugal* (De onoverwinnelijke vloot die onze Heer Koning Filips bevolen heeft samen te doen komen in de haven van de stad Lissabon in het koninkrijk Portugal), naar de eerste regel op de cover. Een digitaal exemplaar uit de Nationale Bibliotheek van Portugal kan online ingekeken worden. In ware James Bond stijl weet Cori binnen te dringen in het paleis van de gouverneur, waar de markies van Santa Cruz zijn intrek heeft genomen. Hij maakt handig gebruik van een plots bombardement om documenten met belangrijke informatie buit te maken. Buiten het paleis is de paniek groot: "Een Engels vlooteskader onder aanvoering van 'El Drague' valt de stad aan. Ren voor je leven!" Weer heeft De Moor wat gerommeld met data: het verhaal begint namelijk in 1588, terwijl de beschieting van Cadiz door de vloot van

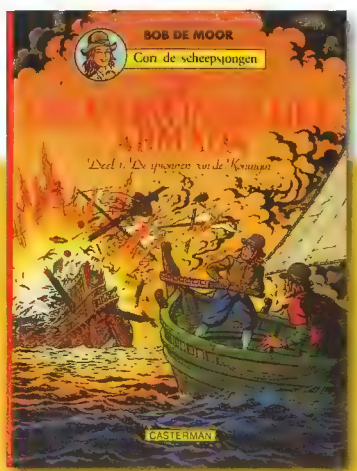

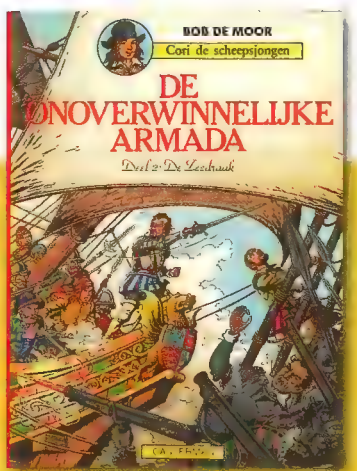

Francis Drake eind april 1587 plaats vond. Bovendien was de markies van Santa Cruz op dat moment niet in Cadiz maar wel in Lissabon, waar Drake nadien naartoe koerste. De vernielingen die hij aanrichtte tijdens zijn raid op Cadiz, de Algarve, Lissabon en de Azoren zorgden voor een maandenlange vertraging van de Armada.

Het zijn maar bedelaars

Cori gaat op zoek naar Vincent, die door enkele soldaten gedood werd, omdat hij de Engelsen signalen gaf. De jongen kan ternauwernood ontsnappen en keert terug naar de zeilmakerij van Don Ubaldino. Harm blijkt gewond geraakt te zijn tijdens het bombardement en tot overmaat van ramp heeft meesterknecht Luis een Geuzenmedaille gevonden in hun bagage. Zoals Luis het elegant beschrijft: "Deze medaille wordt gedragen door de verraders van de koning van Spanje, de Geuzen!" De term geus ontstond toen de lagere Nederlandse adel aan landvoogdes Margaretha van Parma een gematigder beleid vroeg, waarop een van haar hovelingen spottend zei: "Ce ne sont que des gueux" (het zijn maar bedelaars). De edelen namen later de bijnaam aan als een eretitel en begonnen bedelaarssymbolen zoals nappen (bakjes), flessen en tassen te dragen. De medaille die Luis heeft gevonden bestaat echt en is een van de vroegst bekende in zijn soort. Aan de ene kant staat de buste van Filips II en de woorden 'EN TOVT FIDELLES AV ROY 1566', aan de andere kant schudden twee edelen elkaar de hand onder de tekst 'IVSQVES A PORTER LA BESACE'. Vertaald is dat ongeveer: in alles trouw aan de koning, zelfs tot aan de bedelstaf. De edele links draagt een bedelnap en kalebasfles aan de gordel.

Meer tijdsverlies

Gelukkig kan Cori de gemene Luis neerslaan - ze laten hem later achter met de Geuzenmedaille, wat hem uiteraard in een

Herken je dit?
!
Deze medaille wordt gedragen door de verraders van de koning van Spanje, de Geuzen! En daar horen jij en je kameraden ook bij!

Geuzenmedaille, vergulde zilveren geuzenpenning uit 1566, geslagen door Brusselaar Jacques Jonghelinck, en zoals getekend door De Moor

kwaad daglicht stelt wanneer de politie bij de zeilmakerij arriveert. Niet alleen de werkplaats van Don Ubaldino is vernield, ook een nabijgelegen kuipershuis staat in lichterlaaie. Harm snapt al snel de bedoeling van Drake: "De tonnen waren voor de Armada bestemd. Nu zullen er nieuwe tonnen gemaakt moeten worden, in weinig tijd en van JONG HOUT, waarin 't water sneller bederft!" In het tweede deel van het tweeluik wordt inderdaad bedorven vlees, vis, water en wijn in de golven gegooid. Dit verplicht de Armada nieuwe voorraden in te slaan wat uiteraard weer tijdsverlies betekent.

Castroviejo in Extramuros

Ondertussen is Juan de Castroviejo, alcalde (hoofd) van de politie van Cadiz, op de hoogte gebracht van de aanwezigheid van twee Hollandse spionnen in de stad. Toch vreemd dat hij niet zelf de link legt wanneer hij later ontboden wordt door de gou-

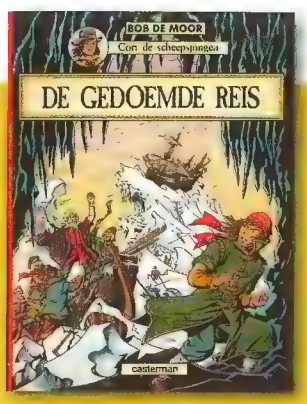

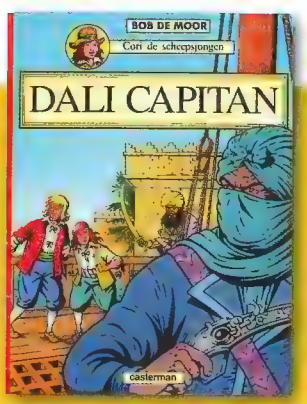

CISO 18, uitgeverij Brabantia Nostra, 1974, met de originele complete versie van 62 platen van het eerste verhaal zoals verschenen in het weekblad *Kuifje*. De reeks van vijf albums zoals ze verschenen bij uitgeverij Casterman in de jaren 1978 – 1993

verneur om de verloren documenten op te snorren ... Cori en Harm proberen hun contactpersoon te bereiken in Puerto Real. Castroviejo beveelt daarom de controle te verscherpen aan de Puerto de Tierra, de dan relatief nieuwe uitgangspoort van de stad. Vandaag vormt het monument de grens tussen de oude en de nieuwe stad, die laatste wordt daarom ook wel Extramuros genoemd. Castroviejo komt op dit idee dankzij een kaart die een van zijn mannen bij zich heeft. Een vergelijking met een rond 1588 gepubliceerde kaart van Cadiz toont dat De Moor de geografie vrij nauwkeurig heeft gekopieerd. De authentieke gekleurde kopergravure is overigens van de hand van Abraham Ortelius, een Vlaamse cartograaf die de eerste moderne atlas, de *Theatrum Orbis Terrarum* (1570), samenstelde en die als eerste opperde dat de verschillende continenten ooit één geheel hadden gevormd. In plaats van over land ontsnappen Harm en Cori over zee naar het westelijker gelegen Puerto Real. Dat gaat aanvankelijk vlot dankzij een 'labberkoeltje', een zacht briesje. Later zinkt hun boot maar ze slagen er toch in de kust te bereiken, waar ze zich aansluiten bij een groep deserteurs. Van twee garnizoenssoldaten uit Corroda (vreemd genoeg een fictieve plaatsnaam) vernemen we en passant dat "de Groot-Admiraal van de vloot, de markies van Santa Cruz, plotseling is gestorven". Álvaro de Bazán overleed inderdaad na een ziekte in Lissabon op 9 februari 1588, enkele maanden voor de uitvaart van de Armada.

De ontsnapping van Harm en Cori

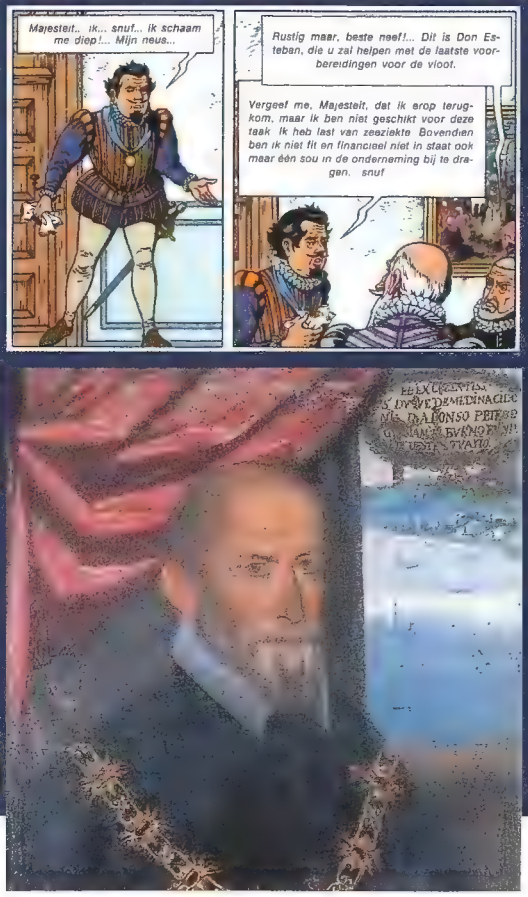
Majesteit.. ik... snuf... ik schaam me diep!... Mijn neus...
Rustig maar, beste neef!... Dit is Don Esteban, die u zal helpen met de laatste voorbereidingen voor de vloot.
Vergeef me, Majesteit, dat ik erop terugkom, maar ik ben niet geschikt voor deze taak. Ik heb last van zeeziekte. Bovendien ben ik niet fit en financieel niet in staat ook maar één sou in de onderneming bij te dragen. snuf

Alonso Pérez de Guzmán el Bueno y Zúñiga, zevende hertog van Medina Sidonia, onbekend kunstenaar, en hoe De Moor hem zag

Medina-Sidonia

Harm is te ernstig gewond en stuurt Cori met de documenten naar de Koningin. Zelf belandt hij per toeval bij don Esteban Lopez de Serrano, die door Filips II wordt aangeduid als assistent van de nieuwe opperbevelhebber, de hertog van Medina-Sidonia. Don Esteban reageert verrast op het nieuws: 'Maar de hertog is een leek op het gebied van de zeevaart, en erg besluiteloos!' De historische Medina-Sidonia zou op zijn aanstelling gereageerd hebben met de gevleugelde woorden: "No soy hombre de mar, ni de guerra" ("Ik ben noch een man van zee, noch van oorlog"). Filips II is echter zeker van zijn zaak: "Hij is een van de meest invloedrijke edelen van het koninkrijk, en men zal hem zonder tegenspraak gehoorzamen." Zelfs wanneer Medina-Sidonia aangeeft niet geschikt te zijn voor de taak wegens zijn zeeziekte en zijn penibele financiële situatie, geeft Filips II niet toe. Don Esteban begrijpt de koning wel: "Medina-Sidonia zal zijn bevelen blindelings opvolgen, zodat de koning alleen en van grote afstand de operaties kan leiden." Hoewel het eerste deel van deze uiteenzetting zeker klopt (Medina-Sidonia werd, ondanks zijn totaal gebrek aan ervaring, aangeduid vanwege zijn adellijke rang), blijkt uit recent opgedoken

brieven dat hij wel degelijk kritiek durfde leveren op de plannen van de koning en de gang van zaken. De Moor voert hem echter in het vervolg van het verhaal op volgens de dan geldende opvattingen, als een aarzelende jaknikker, een man zonder karakter. Dit alles vindt plaats in El Escurial: "Vanuit dit klooster, gewijd aan St. Laurentius, heerst Filips II, als opvolger van zijn vader Karel V, over zijn rijk." Dit enorme complex, ongeveer vijfenveertig kilometer ten noordwesten van Madrid, staat sinds 1984 op de Werelderfgoedlijst van UNESCO. Filips II liet het Escuriaal bouwen ter ere van de Spaanse overwinning in de Slag bij Saint-Quentin tegen de Fransen. Die slag vond plaats op 10 augustus 1557, de naamdag van de heilige Laurentius. Tegelijk diende het als mausoleum voor zijn ouders en als koninklijk paleis: Filips kon er bidden in de kerk of in de abdij of zich terugtrekken in zijn bibliotheek of koninklijke vertrekken.

28 mei, dat is dus 18 mei

Cori is ondertussen te paard tot in Frankrijk geraakt, waar zich een drama afspeelt: de aanhangers van de Hertog van Guise slachten de hugenoten af en steken hun huizen in brand! Onderaan de bladzijde wordt de hertog beschreven als "de aanvoerder van de katholieke extremisten, die op bevel van Hendrik II op 23 december 1588 in Blois wordt vermoord". Tussen 1562 en 1598 woedde in Frankrijk een ware godsdienstoorlog, waarbij de protestantse hugenoten hulp kregen van de Schotten en Engelsen in hun strijd tegen de katholieken onder leiding van het huis van Guise, die dan weer de steun genoten van de Spanjaarden en uiteraard de paus. Hendrik I van Guise werd door zijn toenemende populariteit vermoord op bevel van de Franse koning, Hendrik III van Valois. Cori kan een Frans jongetje, toepasselijk François genaamd, redden en vlucht met hem over zee weg, richting Engeland. Wanneer tijdens een storm het roer wordt weggeslagen, knutselt Cori met een zeildoek en twee 'spieren', verlengstukken van de ra (de dwarsbalk waaraan het zeil wordt bevestigd), een vernuftig noodanker om het bootje te stabiliseren. Een paar uur later zijn ze getuige van een zeegevecht tussen

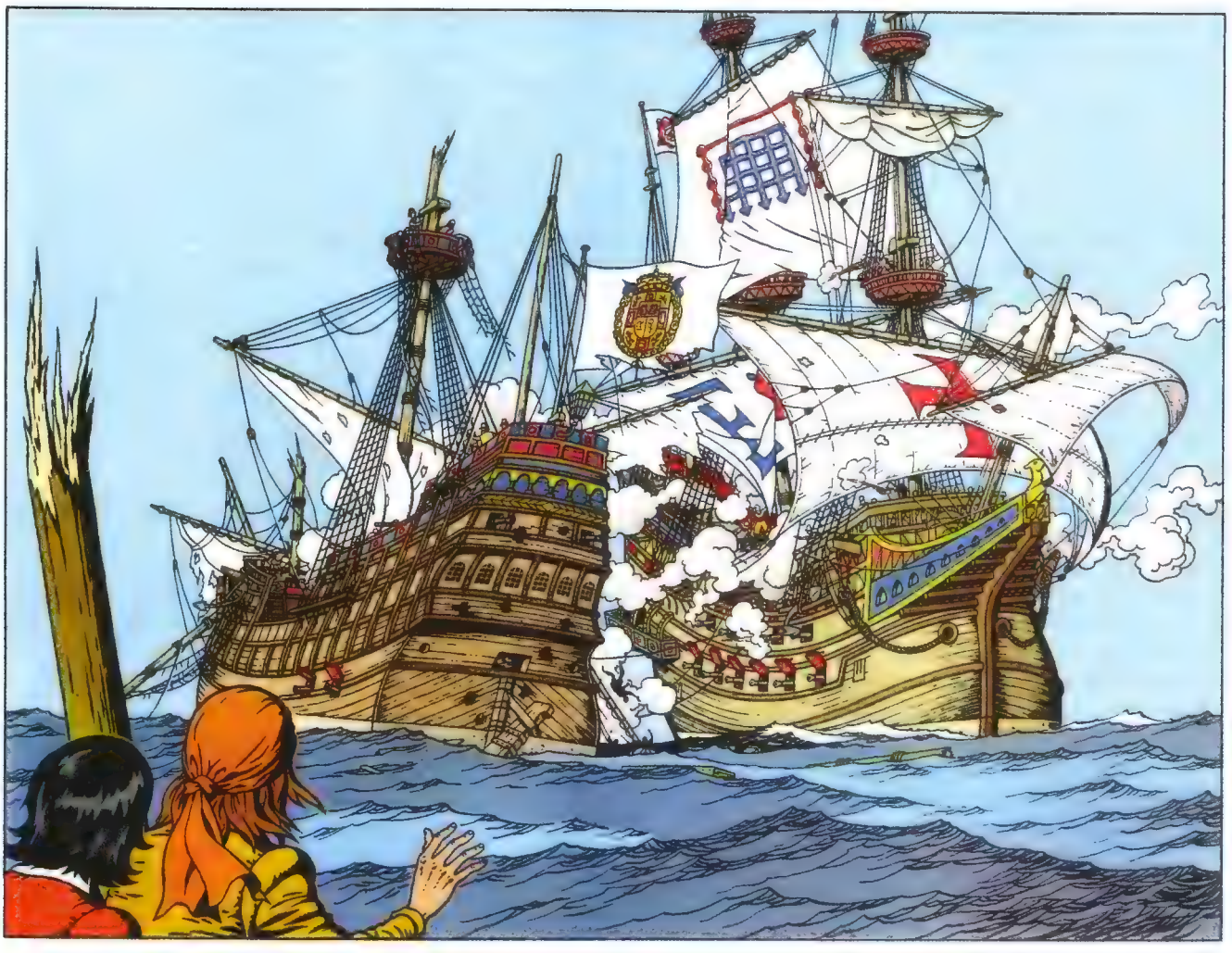

De Golden Hind in zeegevecht met een Spaans koopvaardijschip

Portrait of Sir Francis Drake, Crispijn van de Passe, 1598, en Bob De Moor's versie

een Spaans koopvaardijschip en de Golden Hind, het schip onder bevel van Sir Francis Drake. Cori slaagt er in zijn documenten aan Drake te bezorgen, die ze op zijn beurt toevertrouwt aan admiraal Lord Howard. Drake heeft snel door hoe belangrijk de documenten zijn: "Inderdaad, die zeemacht is bestemd voor een invasie ... Afvaart uit Lissabon op 28 mei! Dat betekent dus 18 mei." De verklaring van de auteur is welkom: de Engelsen maken in 1588 nog gebruik van de Juliaanse kalender, die de Spanjaarden wel onmiddellijk hadden vervangen door de Gregoriaanse na de pauselijke bul Inter gravissimas van 1582. De Engelsen veranderen pas in 1752 van kalender.

Pionnen op het bord

Terwijl Drake de koningin gaat inlichten en Lord Howard het kustleger zal alarmeren, wordt Cori naar Vlissingen gestuurd om admiraal van der Does te vragen 'via een blokkade van de Vlaamse kusten te beletten dat Parma en zijn troepen scheepgaan'. Doorheen het album wordt de lezer namelijk ook op de hoogte gehouden van de strategie van Filips, die de Armada wil gebruiken om zijn legers, onder leiding van de hertog van Parma, van de Spaanse Nederlanden naar Engeland te verschepen. Harm is ondertussen met don Esteban en Medina-Sidonia in Lissabon aangekomen, waar ze aan boord worden gebracht van het admiraalsschip, de San Martin. Daar krijgen de eskadercommandanten de instructies voor de expeditie. Naar goede gewoonte tekent de Moor vrij accurate portretten van de acht officieren waarbij hij zich wel vergist bij één naam: niet Juan Gomez de Moncador maar Juan Gómez de Medina was commandant van de urcas of hulken, vrachtschepen. Don Hugo de Moncado was wel de gezaghebber van de Napelse galjassen. Zijn vlaggenschip, de San Lorenzo, zal in het tweede deel nog een belangrijke rol spelen. Ook in Engeland worden alle zeevaarders opgeroepen en zo 'staan de pionnen van het wrede oorlogsspel opgesteld'.

Oceaanridders en Kousebanden

Op de titelpagina van het tweede deel van *De onoverwinnelijke Armada*, *De Zeedraak*, staat een portret van Francis Drake, omcirkeld door een tekst: 'D. Fran Drake eques oceani indici utriusqu explorator magnus' in een gouden lijst en 'Etatis suce 49 Anno Dm. 1588' rond het portret zelf. Dit lijkt een vrije interpretatie te zijn van De Moor, die als inspiratie een portret van Drake gebruikte uit de Weisskunig, een boek besteld door de Duitse keizer Maximiliaan I rond 1515. De kleine tekst luidde daar wel 'Aetatis suce 42 A. D. 1581'. Vertaald klinkt de volledige tekst ongeveer 'Francis Drake, ridder van de Indische Oceaan en groot ontdekkingsreiziger, 49 jaar oud in het jaar des Heeren 1588' ofwel '42 jaar oud in 1581'. Overigens is ook de titelpagina van het eerste deel voorzien van een fraaie tekening. Het gaat hier om een vereenvoudigde afbeelding van het wapenschild van Queen Elisabeth I. Op het schild zelf staan de drie

Wapenschild afgebeeld op de titelpagina van deel 1

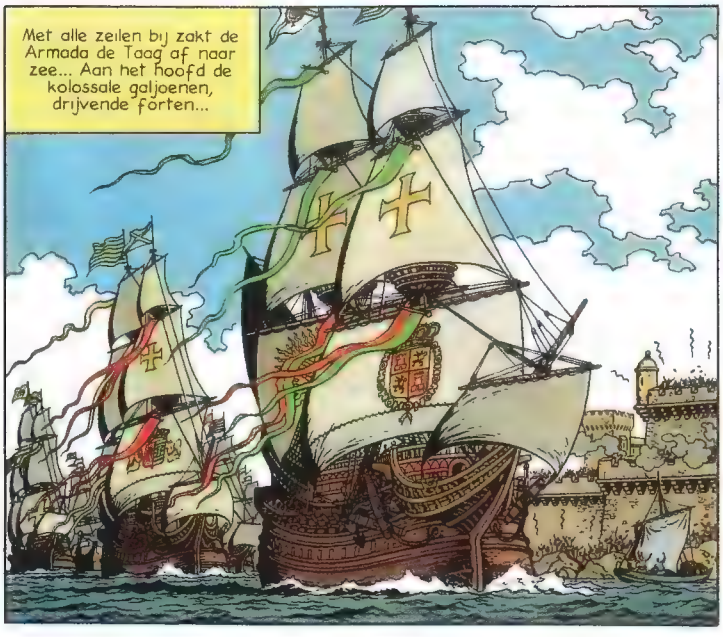

Het vertrek van de Armada uit Lissabon

gouden leeuwen uit het wapenschild van Koning Richard I van Engeland, die Engeland en de Franse provincies Normandië en Aquitanië voorstellen, en drie fleur-de-lis of Franse lelies op een azuurblauwe achtergrond, het symbool voor Frankrijk, waarop de Britse heersers aanspraak maakten. Dit schild had Elizabeth overgenomen van Henry IV, die regeerde tussen 1406 en 1422. Eromheen staat de leuze van de Orde van de Kousenband, een riddergezelschap gesticht door Edward III in 1348. 'Honi soit qui mal y pense' betekent ongeveer zoveel als 'Schande over hem die er slecht over denkt'. De kousenband wordt ondersteund door een gekroonde leeuw, symbool voor Engeland, en een rode draak, symbool voor Wales.

Engelsen in de Nederlanden

In mei 1588 komen Cori en François aan boord van een aviso, een communicatiebootje, aan in Vlissingen, waar ze admiraal van der Does op de hoogte brengen van hun avonturen en de bevelen van admiraal Howard doorgeven: "De Vlaamse kusten met uw schepen blokkeren, want de gouverneur der Nederlanden, de hertog van Parma, moet zijn troepen bij Duinkerken inschepen om zich op het gewenste moment bij de Armada te voegen". De admiraal nodigt de twee jongens uit aan boord van zijn schip de Gouden Leeuw. We zien ook het Engels garnizoen, onder leiding van Lord Seymour, inschepen op kennelijk Hollandse schepen. Zoals vermeld had Elizabeth in 1585 inderdaad een leger van 5.000 man onder leiding van Robert Dudley, de graaf van Leicester, naar de Nederlanden gestuurd om de Spanjaarden tegen te werken. Dudley werd zelfs door de Staten-Generaal aangesteld tot landvoogd van de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden. Helaas werd zijn campagne een fiasco - hij kreeg weinig actieve steun van Elizabeth en was verantwoordelijk voor onder meer het verlies van de slag bij Warnsveld en de val van Deventer. Op het moment dat de Spaanse Armada richting Engeland vaart, is de graaf van Leicester al buiten gegooid door de opstandige Nederlanders. De Engelse soldaten verlaten inderdaad Vlissingen maar enkel om de Engelse kust te helpen verdedigen. Zowel de Engelsen als de Hollanders bestrijden op dat moment de Spanjaarden maar van onderlinge samenwerking is geen sprake. De Engelse manschappen staan onder leiding van Lord Henry Seymour, commandant van de HMS Rainbow, een twee jaar oud galjoen met zesentwintig kanonnen aan boord, en van het Narrow Seas Squadron, dat de landing in Engeland van de Spaanse legers in de Nederlanden moest verhinderen en tegelijk het Western Squadron, de Engelse vloot, te hulp moest schieten indien nodig. Toen hij dit deed, werd zijn taak weer overgenomen door de Nederlandse luitenant-admiraal Justinus van Nassau.

Zoetwatermatrozen

Op 28 mei 1588 vertrekt de Spaanse Armada uit de haven van Lissabon en vaart ze via de Taag de Atlantische Oceaan op. De Moor brengt het in beweging krijgen van de gigantische schepen gedetailleerd in beeld, van de ankers die gehesen worden tot de zeilen die bollen in de wind. De meest prominente wapenschilden op de zeilen zijn die van de noordelijke Spaanse provincie Castilië en León, met het kasteel van Castilië en de leeuw van León, en het crux immissa quadrata of het Griekse kruis, dat de Heilige Kerk symboliseert. Op het moment van uitvaart bestaat de Armada uit 132 schepen, 2.500 kanonnen, 8.766 matrozen, 2.088 veroordeelde roeiers, 180 priesters en monniken (Jezuïeten die de Engelse ketters op het rechte pad moeten krijgen) en 21.556 soldaten. Door de diepe religiositeit van hun koning is het voor de bemanning ten strengste verboden te vloeken. Ook vrouwen zijn uiteraard totaal uit den boze. Harm noteert zorgvuldig de gebreken van de logge Armada: door de onkunde van onervaren landrotten (of zoetwatermatrozen zoals Medina-Sidonia hen noemt) heeft er al eens een onderlinge aanvaring plaats en door de beschieting

van Cadiz door Drake verrotten de voorraden in vaten van te jong hout. Bovendien zorgt een tegenwind ervoor dat de vloot een week na uitvaren ter hoogte van Kaap San Vicente vaart, ruim driehonderd kilometer zuidelijker dan Lissabon. Anderhalve maand na het vertrek zijn ze ter hoogte van kaap Finisterre geraakt, een zeshonderd kilometer ten noorden van Lissabon. Hoewel de vloot inderdaad traag vorderde, was de Armada in werkelijkheid een maand vroeger, rond 14 juni, aan kaap Finisterre. Een zware storm en gebrek aan proviand verplichten de Armada binnen te lopen in de haven van Coruña. Terwijl de meeste schepen daar worden opgelapt, sijpelt de rest mondjesmaat binnen. In feite verbleef de Armada ruim een maand in (El) Ferrol, de havenstad tien kilometer ten noorden van Coruña. In 2013 werden daar nog de resten gevonden van de Ragazzona, een van de grootste schepen van de vloot. In El Ferrol onderneemt Harm een ontsnappingspoging maar hij wordt gevat door Luis, die hem met plezier uitlevert aan de wacht. Ontmaskerd als Engels spion wordt Harm opgesloten in het ruim van de San Martin.

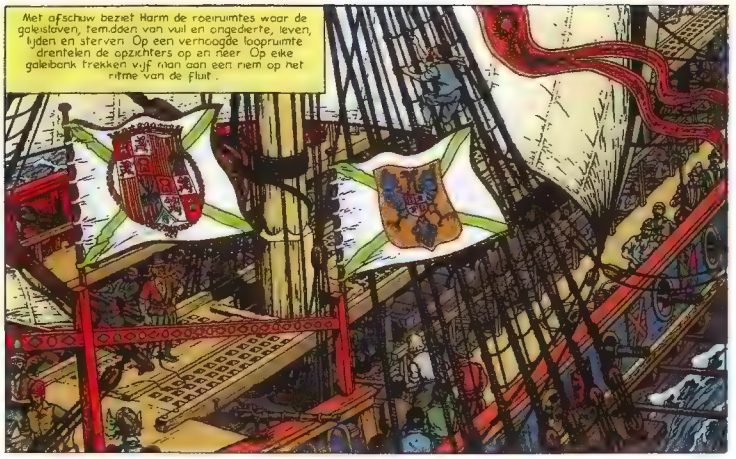
Met afschuw beziet Harm de roeiruimtes waar de galeislaven, temidden van vuil en ongedierte, leven, lijden en sterven. Op een verhoogde loopruimte drentelen de opzichters op en neer. Op elke galeibank trekken vijf man aan een riem op het ritme van de fluit.

Boven: Een galeischip.
Onder: 'There is plenty of time to win this game, and to thrash the Spaniards too' zou Sir Francis Drake tijdens een kegelspel gezegd hebben. *The Armada in Sight*, schilderij van John Seymour Lucas, 1880.

Botsingen

Ondertussen is admiraal van der Does het wachten beu, dus besluit hij op zoek te gaan naar de Armada. Die is dan al lang uit Lissabon vertrokken en nog nergens te bespeuren. Ter hoogte van de Isles of Scilly, aan de zuidpunt van Engeland, botsen de Nederlanders toch op enkele Spaanse schepen die uit koers zijn geraakt door de storm, waaronder de San Mateo. Van der Does besluit niet aan te vallen maar stuurt Cori en François met een bericht over de Spanjaarden naar Sir Francis Drake, die de Engelse vloot verzameld heeft in de haven van Plymouth. De logger van de jonge helden, De Goede Hoop, wordt al snel achterna gezeten door een Spaanse zabra, "een uiterst wendbaar oorlogsscheepje". De achtervolging laat De Moor toe een van zijn iconische striptekeningen met zeilboten op een volledige bladzijde te maken (zie openingspagina van dit artikel). Dankzij een gewaagd manoeuvre, waarbij De Moor nog eens laat zien dat hij ook de technische kant van het zeilen verstaat, slaagt Cori er in de zabra af te schudden en een Spanjaard gevangen te nemen. Die onthult dat de Armada een tijd voor anker heeft gelegen in Coruña maar nu onderweg is naar Engeland. Cori slaagt er in de nieuwe informatie tot bij Drake te krijgen, die door de koningin bijna gedwongen was om zijn schepen af te tuigen. In werkelijkheid was het een woedende Charles Howard die de Queen overtuigde om toch niet de bemanning van de meeste schepen te ontslaan toen de Armada maar niet kwam opdagen.

Gruwelijk lot

Aan boord van de San Martin wordt Harm wegens rebellie, ketterij en verraad veroordeeld tot radbraken en ophanging aan de voeten tot de dood erop volgt. Onbekende zeilen aan de horizon redden hem, waarop hij dankzij zeeziekte van Medina-Sidonia en ingrijpen van don Esteban naar het galjas San Lorenzo wordt gestuurd om zich bij de galeislaven te voegen. De Moor tekent en beschrijft de verschrikking van de roeiruimtes tot in de meest gruwelijke details. Het galjoen San Salvador komt gevaarlijk dicht bij de San Lorenzo en bij het uitwijkmanoeuvre komt een van de kanonnen los, waardoor het achterkasteel van de San Salvador letterlijk wordt weggebla-

zen en het galjoen uiteindelijk snel zinkt. In werkelijkheid gebeurde dit alles tussen twee treffens met de Engelsen door. De Spanjaarden slaagden er wel in de brand te blussen, waarna het schip werd losgelaten, in handen van de Engelsen viel en naar de haven van Weymouth werd gesleept.

Kegels en Spanjolen

Ondertussen blijft Medina-Sidonia, tegen het advies van don Esteban in, halsstarrig vasthouden aan de orders van Filips II om de Engelse vloot te verrassen in de haven van Plymouth. Later heeft hij in werkelijkheid wel overwogen de haven aan te vallen maar toen was Drake al gewaarschuwd door de Engelse piraat Thomas Fleming. Het was toen, tijdens een spelletje kegelen, dat Drake volgens de legende gezegd zou hebben "There is plenty of time to win this game, and to thrash the Spaniards too." Op 29 juli (het lijkt erop dat De Moor, die 19 juli als tijdsaanduiding geeft, zich op deze bladzijden zelf vergist heeft tussen de Juliaanse en Gregoriaanse kalenders) krijgt de Armada de Engelse kust in het zicht. Daar worden vuurbakens ontstoken om de bevolking te waarschuwen. De havenstad Plymouth en de Engelse vloot worden in staat van oorlog gebracht en Drake krijgt info over de formatie van de Spaanse vloot, die historisch vrij correct is. De Armada voer in een halvemaan, met vooraan galjassen, in het midden vrachtschepen en de sterkste galjoenen op de hoorns, die zich op zo'n twaalf kilometer afstand van elkaar bevonden. Links bevond zich het eskader van Biskaje onder leiding van Juan Martínez de Recalde, toen algemeen beschouwd als de grootste levende zeeheld van Spanje, op de San Juan, rechts het eskader van Guipúzcoa onder leiding van Miguel de Oquendo op de Santa Ana.

Formatie houden

Bij de Engelse kapers, die vooral uit waren op persoonlijk gewin, was er veel minder sprake van een vaste formatie. De Spaanse rechterzijde werd aangevallen door Howard vanuit het westen, de linkerzijde door kaper Martin Frobisher en Drake. De Moor beschrijft de zeeslag vrij accuraat. Drake valt met zes schepen aan en enkel Juan Martinez de Recalde op de San Juan durft hem te confronteren, terwijl de andere logge Spaanse drijvende forten liever in elkaars veiligheidszone blijven varen. Medina-Sidonia gaf inderdaad het bevel dat elke kapitein die de formatie verbrak, zonder pardon gehangen diende te worden. Na een hergroepering probeert de Armada tevergeefs de Engelsen aan te vallen. Bij manoeuvres worden bovendien enkele Spaanse schepen beschadigd en zelfs verwoest. De volgende dag slaagt Drake er in de Rosario buit te maken. Samen met het kruit van de zinkende San Salvador worden daarmee de Engelse voorraden aangevuld. Na deze schermutselingen blijft de Armada

Sir Francis Drake valt enkele schepen aan

De Revenge stort zich, aan het hoofd van zes galjoenen, op de achterhoede van de Armada onder bevel van Juan Martinez de Recalde. Paniek breekt uit onder vele spaanse kapiteins: ze zoeken hun toevlucht tussen de schepen die voor hen varen. Alleen de San Juan, het schip van recalde, durft het gevecht met "El Drague" aan.

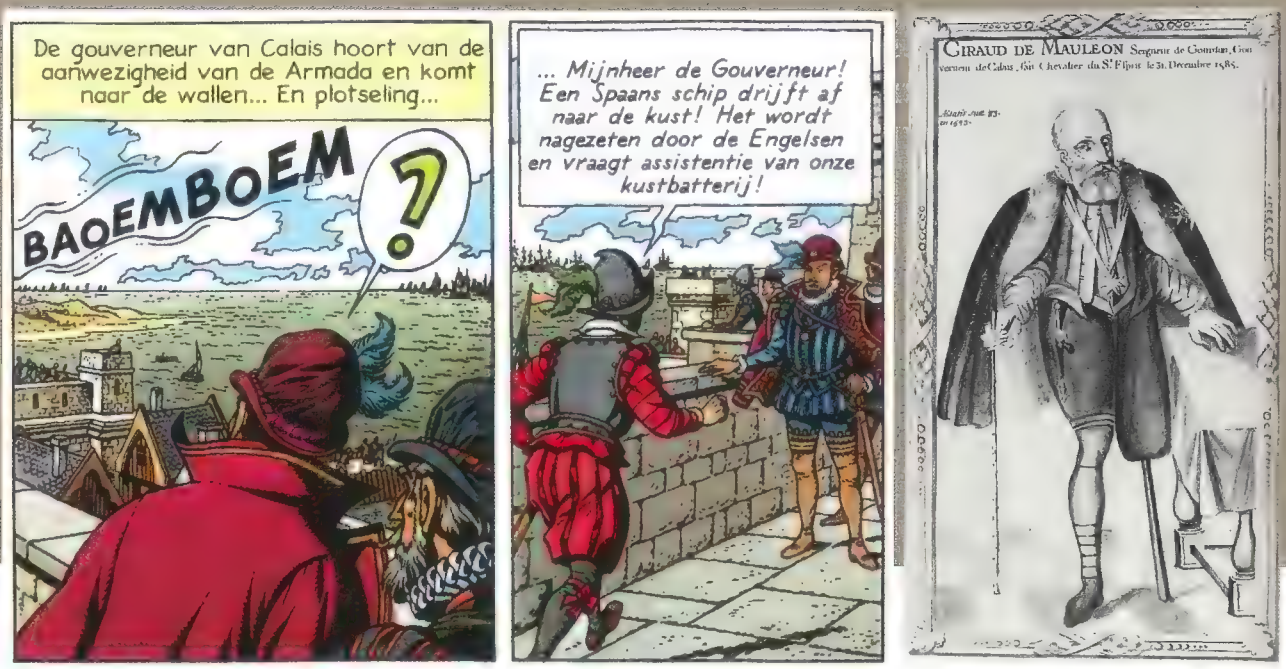
De gouverneur van Calais hoort van de aanwezigheid van de Armada en komt naar de wallen... En plotseling...
BAOEMBOEM
?
... Mijnheer de Gouverneur! Een Spaans schip drijft af naar de kust! Het wordt nagezeten door de Engelsen en vraagt assistentie van onze kustbatterij!
GIRAUD DE MAULEON

Gouverneur Giraud de Mauleon, door een onbekend kunstenaar en door De Moor

met de wind in de zeilen oostwaarts door het Kanaal varen, nog steeds op weg naar Duinkerken. Tijdens het grootste vuurgevecht dat de wereld tot dan had gezien, op 2 augustus, wordt vooral veel kruit verschoten. Na een mislukte poging om zich meester te maken van het eiland Wight gaat de Armada op 6 augustus (27 juli volgens De Moor) voor anker voor de Franse havenstad Calais, op dertig kilometer van Duinkerken. Daar bereikt Medina-Sidonia eindelijk het bericht dat de invasielegers van de Hertog van Parma allesbehalve klaar zijn. De twee vloten zitten in een patstelling: de Engelsen hebben nog maar munitie voor één laatste aanval, de Spanjaarden zijn te log om de Engelsen aan te vallen en Medina-Sidonia durft Calais niet in te nemen uit angst de Franse katholieken voor het hoofd te stoten.

Het houten been van de gouverneur

Vervolgens draaide De Moor twee belangrijke gebeurtenissen om. In werkelijkheid laat Howard op de avond van 7 augustus acht brandende koopvaarders los op de Spaanse vloot. De eerste twee worden afgeweerd maar dan breekt er paniek uit. Geen enkel Spaans schip wordt geraakt maar de verdedigende formatie is wel geheel verbroken. Bovendien slaat de San Lorenzo met een gebroken roer op de Franse kust. De schade opgelopen tijdens de botsing met de San Salvador en de gevechten in het Kanaal heeft het schip al danig verzwakt, maar dat is niet de hoofdoorzaak van het vastlopen, zoals De Moor suggereert. De Engelsen gaan aan boord van sloepen op zoek naar Spaanse schatten, terwijl de galeislaven zichzelf bevrijden. Cori en Harm kunnen niet geloven dat ze elkaar levend weer zien. Veel tijd om te vieren is er niet want de San Lorenzo wordt vanaf de kust bestookt door kanonvuur. In werkelijkheid gebeurde dit nadat de Engelsen een Franse delegatie, die het schip en zijn inhoud had opgeëist, op onzachte manier van antwoord hadden gediend. Een detail waar De Moor overheen gekeken heeft: de gouverneur van Calais, Giraud de Mau-

Daar... en daar zijn er nog meer!
We hebben acht branders uitgerust... Ah! Ah!... Die Spanjolen hadden voor ons de brandstapel klaarstaan, maar worden nu op de onze geroosterd!
Op de San Martin...
Bij de Heilige Maagd!... BRANDERS!
HET VUUR VAN ANTWERPEN!(1)
HET VUUR VAN ANTWERPEN!
HET VUUR VAN ANTWERPEN!
Wat heeft die duivelse El Draque nog meer voor ons in petto?!...
Naar het dek!
Even later...
AAAOEH!

'Het vuur van Antwerpen', en de brand op enkele schepen van de Armada

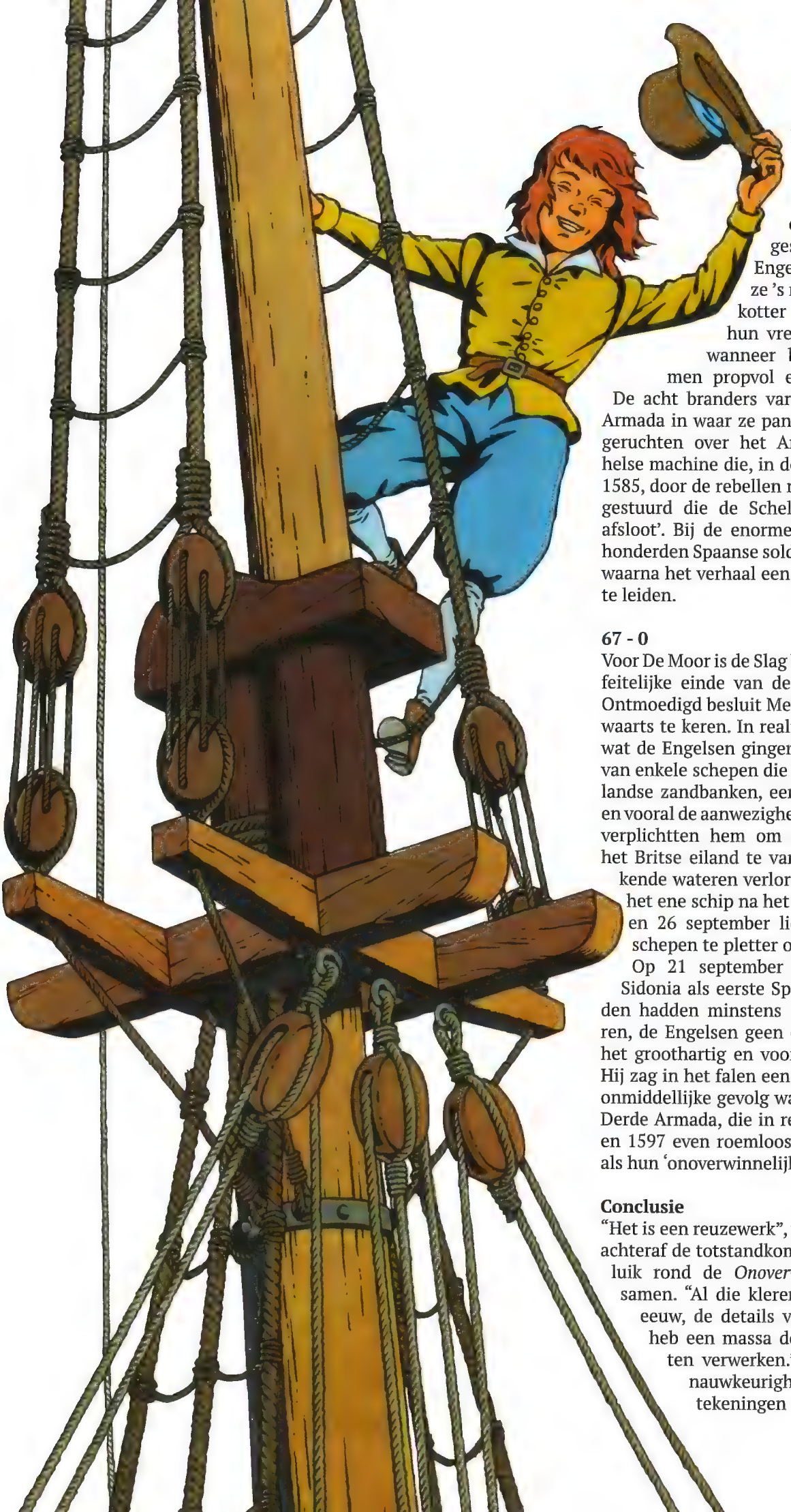

leon, had een houten been ... Onze helden worden door de duisternis en het kanonvuur gescheiden van de Engelse vloot. Wanneer ze 's nachts een Engelse kotter ontmoeten, slaat hun vreugde om in angst wanneer blijkt dat de ruimen propvol explosieven zitten. De acht branders varen op de Spaanse Armada in waar ze paniek zaaien door de geruchten over het Antwerps vuur: 'de helse machine die, in de nacht van 4 april 1585, door de rebellen naar een brug werd gestuurd die de Schelde bij Antwerpen afsloot'. Bij de enorme explosie kwamen honderden Spaanse soldaten om het leven, waarna het verhaal een eigen leven begon te leiden.

67 - 0

Voor De Moor is de Slag bij Grevelingen het feitelijke einde van de Spaanse Armada. Ontmoedigd besluit Medina-Sidonia huiswaarts te keren. In realiteit wachtte hij af wat de Engelsen gingen doen. Het verlies van enkele schepen die vastliepen op Hollandse zandbanken, een ongunstige wind en vooral de aanwezigheid van de Engelsen verplichtten hem om noordwaarts rond het Britse eiland te varen. In deze onbekende wateren verloren de Spanjaarden het ene schip na het andere - tussen 16 en 26 september liepen minstens 26 schepen te pletter op de Ierse klippen. Op 21 september bereikte Medina-Sidonia als eerste Spanje. De Spanjaarden hadden minstens 67 schepen verloren, de Engelsen geen enkele. Filips nam het groothartig en vooral persoonlijk op. Hij zag in het falen een test van God - het onmiddellijke gevolg waren de Tweede en Derde Armada, die in respectievelijk 1596 en 1597 even roemloos ten onder gingen als hun 'onoverwinnelijke' voorganger.

Conclusie

"Het is een reuzewerk", vatte Bob De Moor achteraf de totstandkoming van het tweeluik rond de *Onoverwinnelijke Armada* samen. "Al die kleren uit de zestiende eeuw, de details van de schepen, ik heb een massa documentatie moeten verwerken." Gezien de grote nauwkeurigheid in zowel de tekeningen als het verhaal,

zeker in het pre-internettijdperk, lijkt dat nog een klein understatement. De Moor is in een moeilijk opzet geslaagd: een waargebeurde gebeurtenis zo correct mogelijk weergeven en tegelijk een spannend verhaal vertellen. Daarbij wordt hij nooit betweterig of opdringerig, de informatie is net op een heel natuurlijke manier doorheen het verhaal gevlochten. De Moor doet op een bijzonder sfeervolle manier verslag van het leven aan boord van de schepen, van zowel hun romantische als de gruwelijke kant. Zo maakte hij op eigen houtje een strip die veel dichter bij de geschiedkundige werkelijkheid ligt dan een ander grafisch hoogtepunt uit zijn carrière, het 'geleende' *De Leeuw van Vlaanderen*. Dat hij bovendien zijn liefde voor de zee, voor schepen en voor de zestiende eeuw in deze albums kon steken, maakt van *De Onoverwinnelijke Armada* zonder twijfel het artistieke hoogtepunt uit zijn rijk gevulde stripcarrière.

Bronnen:

Bob De Moor en de Spaanse Armada, Rob van Eijck, in: *Bob De Moor Warande Turnhout*, Cultuur-en ontmoetingscentrum De Warande, 1989, p. 65-76.

Geschiedenis getekend, Piet Clement, Werkgroep Geschiedenis van de K.U. Leuven, 1988.

https://en.wikipedia.org/wiki/Spanish_Armada Wikipedia heeft een uitgebreide pagina over de Spaanse Armada, overvloedig voorzien van noten, referenties en links naar onder meer de hoofdrolspelers. Ook over andere elementen uit de twee albums, zoals de Geuzen en het Escoriaal, is veel info te vinden op de online encyclopedie.

https://www.britannica.com/topic/Armada-Spanish-naval-fleet Lemma in de Encyclopedica Brittanica.

http://www.bbc.co.uk/history/british/tudors/adams_armada_01.shtml Dossier op de website van BBC.

http://www.britishbattles.com/the-spanish-war/the-spanish-armada De verschillende gevechten tussen de Spaanse en Engelse schepen, voorzien van tactisch commentaar.

https://images.google.com/ De onuitputtelijke beeldbank van het internet.

Invincible Armada, Engels kunstenaar, 16e eeuw : de Slag bij Grevelingen, het schip vooraan met rode roeispanen is de galjas San Lorenzo

Mr Nobody nr 14

Pagina 1
1:
Maurice in beeld. In hetzelfde café weer.
Hij is strijdvaardig.
Naast hem ligt een hoop materiaal.
2:
Maurice (tegen zichzelf) ijzig: **Maar deze keer zal hij me niét liggen hebben!** En **Ha!**
De bartender van vorige keer ook weer in beeld. Hij begint hem al een beetje gewoon te worden, maar toch schrikt ie weer.
3:
Maurice: **Dertig kilo documentatie kan ie niet zomaar negeren.** En **Ha!**
4:
Maurice (zichzelf wat aan het opwinden): **Meneer de tekenaar zal deze scenarist niét voor schut zetten!** En **Ha!**
5:
Maurice (heel heftig nu): **MIJN ideeën en MIJN verhaallijnen ZULLEN gebruikt worden in de strip!** En **Ha!**
De bartender denkt bedenkelijk: **Ik moet er toch eens aan denken om een bordje 'verboden voor stripauteurs' te plaatsen.**
6:
Maurice ziet iets door het raam.
7:
Mr Nobody komt eraan.
8:
Maurice, geforceerd lachend nu: **Je kan het, Mr**

Pagina 2
1:
(Eigenlijk is dit prentje 3, pagina 2 van vorige
Mr Nobody (met tapijt) is binnen en geeft M
Maurice: **Euh… Allen goed, Mr Nobody?**
2:
(prentje 4)
Mr Nobody: **Wel eh…**
3:
Maurice weet niet of ie moet beginnen
voor de ogen.
4:
Nobody ziet dat en verlost hem uit z'n
5:
Maurice is zichtbaar opgelucht en begi
hoofdpersonage een dodende ridder
paar voorbeeldjes bijeengesnord.
6:
Nobody krijgt een heleboel schetsen

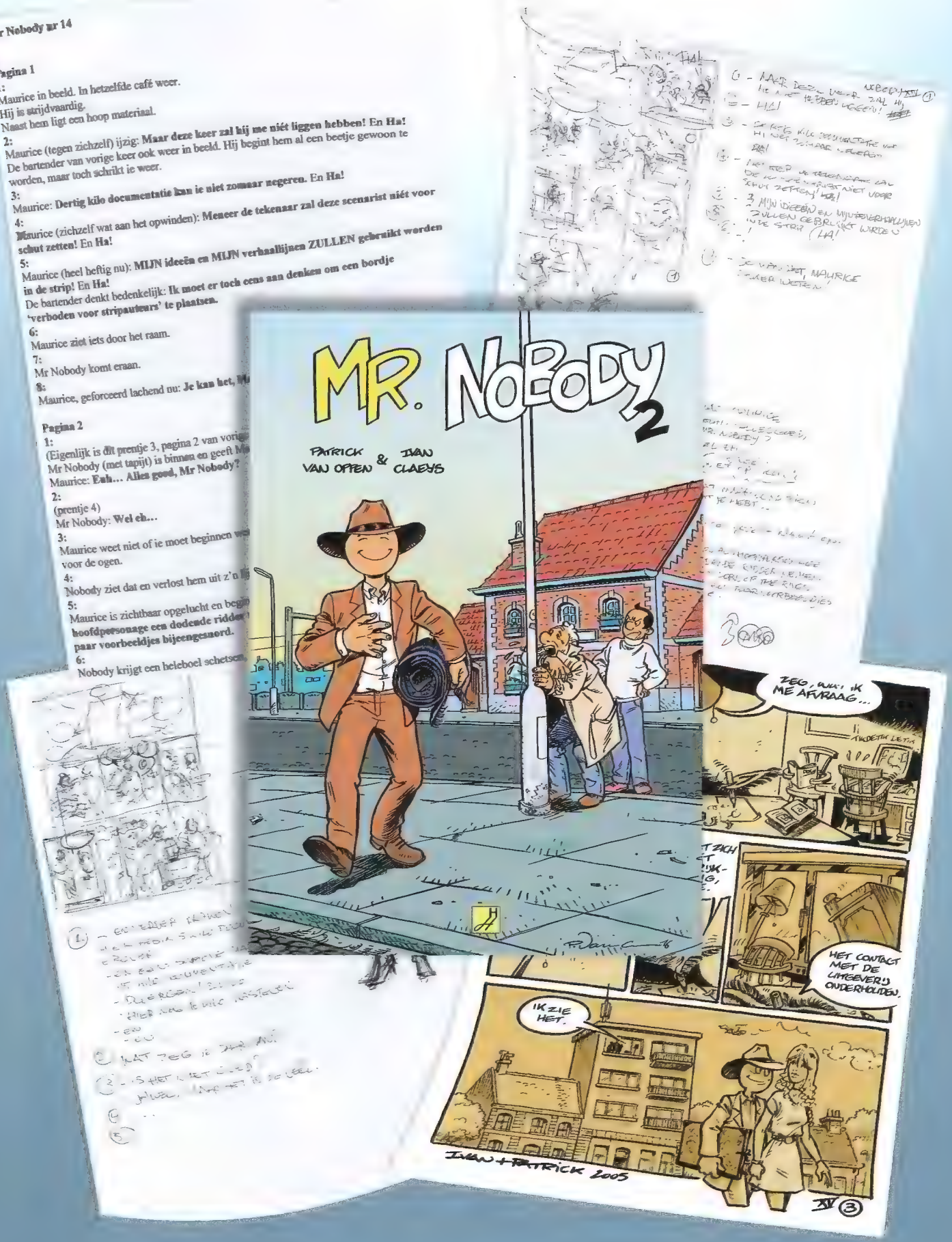
MR. NOBODY 2
PATRICK VAN OPPEN & IVAN CLAEYS
ZEG, WIJK, IK ME AFVRAAG...
HET CONTACT MET DE OMGEVING ONDERHOUDEN.
IK ZIE HET.
IVAN + PATRICK 2005

Mr Nobody, vijftien jaar jong

Gesprek met tekenaar Patrick Van Oppen en scenarist Ivan Claeys

Mr Nobody zag vijftien jaar geleden het levenslicht, en is nog steeds springlevend. In maart 2017 verschijnt bij uitgeverij Hauwaerts[1] een tweede album en volgend jaar staat er een derde in de planning. Tijd voor een kennismaking met de auteurs achter de schermen.

Scenario, synopsis, schetsen en een afgewerkte plaat geven een idee van de werkwijze van de auteurs

Mr Nobody is op z'n minst een vreemde strip te noemen, die zich niet zomaar in een hokje laat duwen. Hoe zijn jullie ertoe gekomen om zo'n buitenbeentje te creëren?
Ivan: _Mr Nobody_ is inderdaad een vreemde snuiter, maar de manier waarop deze strip is gegroeid, is al even vreemd. De strip is opgestart zonder voorbereiding en zonder planning en werd oorspronkelijk gemaakt voor het _Infoblad_ van de Stripgilde ...

Patrick: Inderdaad. Omdat ik een ledenblad van de Striptekenaarsgilde zonder strips raar vond, moest er een strip in. Aangezien ik er toen de verantwoordelijkheid over droeg, vond ik dat ik die strip dan maar zelf moest maken, samen met Ivan.

Ivan: De eerste aflevering moest er heel snel komen. Het was een soort 'last minute' bevlieging. Amper tijd dus om er over na te denken. Er werd een concept van verhalen van drie pagina's uitgewerkt, en het was de bedoeling dat we dat kunstje vier keer per jaar zouden herhalen, aangezien het ledenblad één keer per seizoen uitkwam.

Patrick: Uiteraard moest het gebeuren tussen ons andere werk door. Eigenlijk was dat wel goed. Daardoor kon er niet teveel nagedacht worden, verliepen dingen heel intuïtief. Dat was, achteraf gezien, wel plezierig. Nobody kwam binnenwandelen. Wij wisten niet wie hij was en dat benadrukte zijn anoniem gelaat mooi.

Ivan: We kwamen op het idee om een 'wazig' personage te gebruiken; als er onduidelijkheid bestond over het hoofdpersonage, dan liet dat alle ruimte om nadien beter na te denken over de richting die we wilden volgen. Patrick zag dat enorm zitten, en bouwde erop verder: hij zou _Mr Nobody_ geen echt gezicht geven en hem in schetsvorm tekenen. Er kwamen ook scheve kaders aan te pas. Dat gaf de strip een speciaal uitzicht. Ik was er helemaal weg van.

Patrick: Ik heb er ook door ontdekt dat ik strips graag al doende laat groeien. Gewoon aan een strip beginnen tekenen en een universum zien ontstaan. Ik maak nauwelijks voorstudies, ontdek langzamerhand hoe de personages eruit zien.

Ivan: Zo is het. We maakten een eerste aflevering op goed geluk en zouden dan wel zien ... We vonden direct een publiek dat de strip leuk vond, en daardoor zijn we er mee blijven doorgaan. Gaandeweg ben ik dan meer gaan nadenken over het stripfiguurtje, waardoor het wat meer structuur kreeg. Maar de rare, vreemde personages van het begin zaten er toen al in. Eigenlijk is het een ongelooflijk verhaal... De afgelopen dertig jaar heb ik steeds geprobeerd om goede stripprojecten op te starten, met vaak jarenlange voorbereidingen en planningen. Veel van die projecten zijn nooit van de grond gekomen, of zijn door uiteenlopende omstandigheden een veel te vroege dood gestorven. Om dan te zien dat _Mr Nobody_ na vijftien jaar nog altijd blijft draaien ... Dat is erg raar.

Kreeg je onmiddellijk goede reacties?
Ivan: In het begin bleven ze lauw, maar het enthousiasme groeide met elke nieuwe aflevering. Ergens was dat logisch. De strip is niet opgebouwd als een sterke gagstrip, maar eerder als een lang uitgerekte vertel-

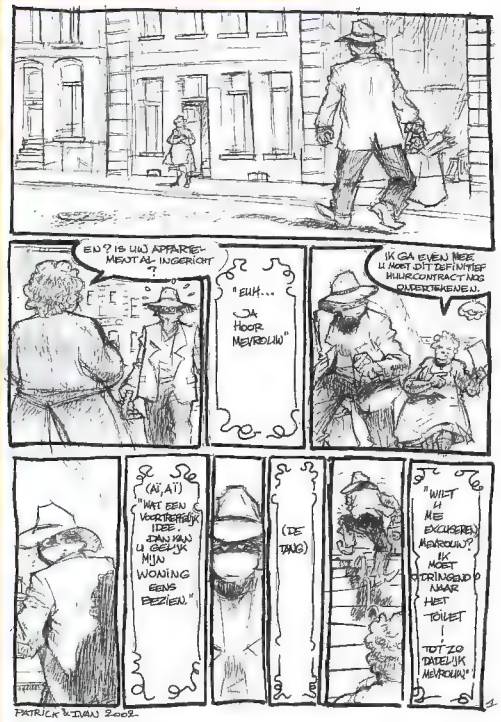
EN? IS UW APPARTEMENT AL INGERICHT?
"EUH... JA HOOR MEVROUW"
IK GA EVEN NIEZE U MOET DIT EERST NOG ONDERTEKENEN.
(AI, AI)
"WAT EEN VOORTREFFELIJK IDEE. IVAN VAN U GELIJK MIJN WONING EENS BEZIEN."
(DE TANG)
"WILT U MIJ EXCUSEREN MEVROUW? IK MOET DRINGEND NAAR HET TOILET! TOT ZO DADELIJK MEVROUW!"
PATRICK & IVAN 2002
"MILJAARDENJONDEDOMME! IK HEB NOG 10 SECONDEN OM DE BOEL OP ORDE TE KRIJGEN!"
KIJK
HALLO? IS DAAR IEMAND?
PATRICK & IVAN 2002
HO! WAT EEN LELIJKE VLEK OP JE TAPIJT!
MAAR VOOR DE REST ZIET ALLES ER FRIS UIT, JONGEMAN!
BLA BLA BLA JA, JONGE... NU, BLA BLA BLA...
ALS U IETS NODIG HEEFT, KAN U MIJ STEEDS BEREIKEN!
BAF!
"GA JE WASSEN, VIEZERIK!"
"OVERAL MOET FRIEKJE IN ORDE ZIJN! HEBBEN JULLIE ME GEHOORD?!"
"WE WILLEN TOCH NIET DAT ER EEN VROEGTIJDIG EINDE KOMT AAN ONZE MISSIE, HMM?!"
PATRICK & IVAN 2002
GAAT VERDER...

ling in episodes met humor die voortbouwt op de vorige afleveringen. Bovendien wisten we in de eerste aflevering helemaal niet wat we aan het doen waren, en duurde het een tijdje voor we de wereld van *Mr Nobody* neergezet hadden. We maakten er een kerel van die tegen z'n meubilair praat. Zijn meubels raden hem aan om striptekenaar te worden. Heel grappig, aangezien *Mr Nobody* daar niets van kent en zelfs helemaal niet kan tekenen. Dat doet z'n tapijt. Het leek ons een plezante insteek voor een ledenblad dat enkel door stripmakers gelezen werd. Een vakpubliek dat met een kritische blik kijkt. Toen de strip in *P@per* verscheen, waren de reacties veel positiever.

Mocht je *Mr Nobody* in enkele zinnen moeten omschrijven, hoe zou dat klinken?

Ivan: Een absurd-humoristisch avonturenverhaal. Denk ik. *Mr Nobody* bestaat uit losstaande afleveringen van drie pagina's, maar eigenlijk is het één lang uitgerekt vervolgavontuur van een opkomende striptekenaar en z'n omgeving. Met een lach en een traan, en veel onverwachte wendingen.

Patrick: *Mr Nobody* loopt rond in een wereld die hem vreemd is. Hij is nergens op voorbereid, alhoewel hij naar onze wereld werd gezonden om een missie te volbrengen. Zijn meubilair blijkt heel wat minder wereldvreemd, alhoewel ze nooit de deur uitgaan.In het begin had ik *De hermetische garage* van Moebius voor ogen: drie pagina's om de drie maanden waarbij ik tekentechnisch zou kunnen experimenteren.

***Mr Nobody* is slechts één van vele stripprojecten samen. Is dit een blijver?**

Ivan: In 1995 ontmoetten we elkaar voor het eerst tijdens een algemene vergadering van de Stripgilde. Dat was in het Brussels Stripmuseum. We raakten er aan de praat, en vonden al snel een akkoord om aan een gezamenlijk project te werken. Die strip heette *Agvall*, een stripje waar Patrick al een tijdje mee bezig was. Het was onze eerste samenwerking en nadien hielp ik Patrick met een reeks cartoons die hij voor een bedrijf moest uitwerken .

Patrick: We bleven voornamelijk aan *Agvall* werken totdat we aan *De Vijfde Man* begonnen.

De eerste aflevering van *Mr Nobody*

"Het losse karakter van Mr Nobody zegt wel iets over zijn makers. Maar autobiografisch zou ik de strip niet noemen"

Ivan: Ook zo'n vreemd verhaal. Dat was een project van de Brugse Striphandel De Striep, die rond 2000 wat strips op de markt bracht. Ik was daar als stripliefhebber trouwe klant, kwam er dus regelmatig over de vloer ... Maar ik werd in Hasselt aangesproken door Daniel Cools, de eigenaar van De Striep, om het stripproject *De Vijfde Man* met hem op te zetten. In Hasselt! Dat is toch echt iets dat je alleen in een aflevering van *Mr Nobody* zou verwachten (lacht).

Patrick: Het is in die periode dat de eerste *Mr Nobody* gemaakt is. Verbazend eigenlijk dat we er al vijftien jaar mee bezig zijn. Het lijkt nog zo vers. Ik zie ons nog staan bij de Paardenfontein in Brugge, op zoek naar de juiste locaties voor *De Vijfde Man*, toen ik Ivan erover sprak om een simpel stripje tussendoor te maken. We zijn die blijven maken tot het infoblad van de Stripgilde er in 2006 mee ophield.

Ivan: Het had het einde van de strip kunnen betekenen. Ergens bleef het bij ons knagen dat we er niet meer aan werkten. Nu en dan kwam de strip ter sprake, en liet ik afleveringen aan geïnteresseerden zien. Zo gaat dat met stripjes die slechts door een beperkt publiek zijn gelezen, die zijn nog vers voor al die anderen (lacht). Tussendoor maakten we de twee albums van *Tommeke*, maar daarna was het over. Er was geen reden meer om afleveringen van *Mr Nobody* te maken, en de nieuwe projecten die we trachtten op te starten kregen we niet verkocht. Ze hadden nochtans mooie namen als *Het Gouden Eiland* en *De Zoo van Daverloo* (lacht). Het waren moeilijke tijden voor stripmakers die het zonder subsidies moesten stellen.

Patrick: Gelukkig kwam *Brabant Strip* ons redden. Kurt Morissens was op zoek naar inhoud voor *P@per*. In het nulnummer had een aflevering van *Agvall* gestaan, en hij had voor nummer twee nieuw materiaal nodig.

Ivan: Ik probeerde vrijwel onmiddellijk om hem *Mr Nobody* aan te smeren. Ik merkte aan z'n reacties dat hij twijfelde aan die eerste afleveringen. Maar daarna was hij snel overtuigd van de kwaliteiten van de strip. We hadden negentien afleveringen liggen, dus daar was hij wel even zoet mee. Aan een tempo van drie tot vier P@ pers per jaar hadden we een grote voorsprong op publicatie. No stress. Zo kwam *Mr Nobody* in *P@per* terecht, waarin hij nog steeds staat. Het bleef onze jaarlijkse afspraak. Patrick en ik kregen niet meer zo vaak de kans om samen te werken. *Mr Nobody* hield ons samen. Wat mij betreft kan dat eeuwig blijven voortduren.

Patrick: Dat noemen ze dus een blijver.

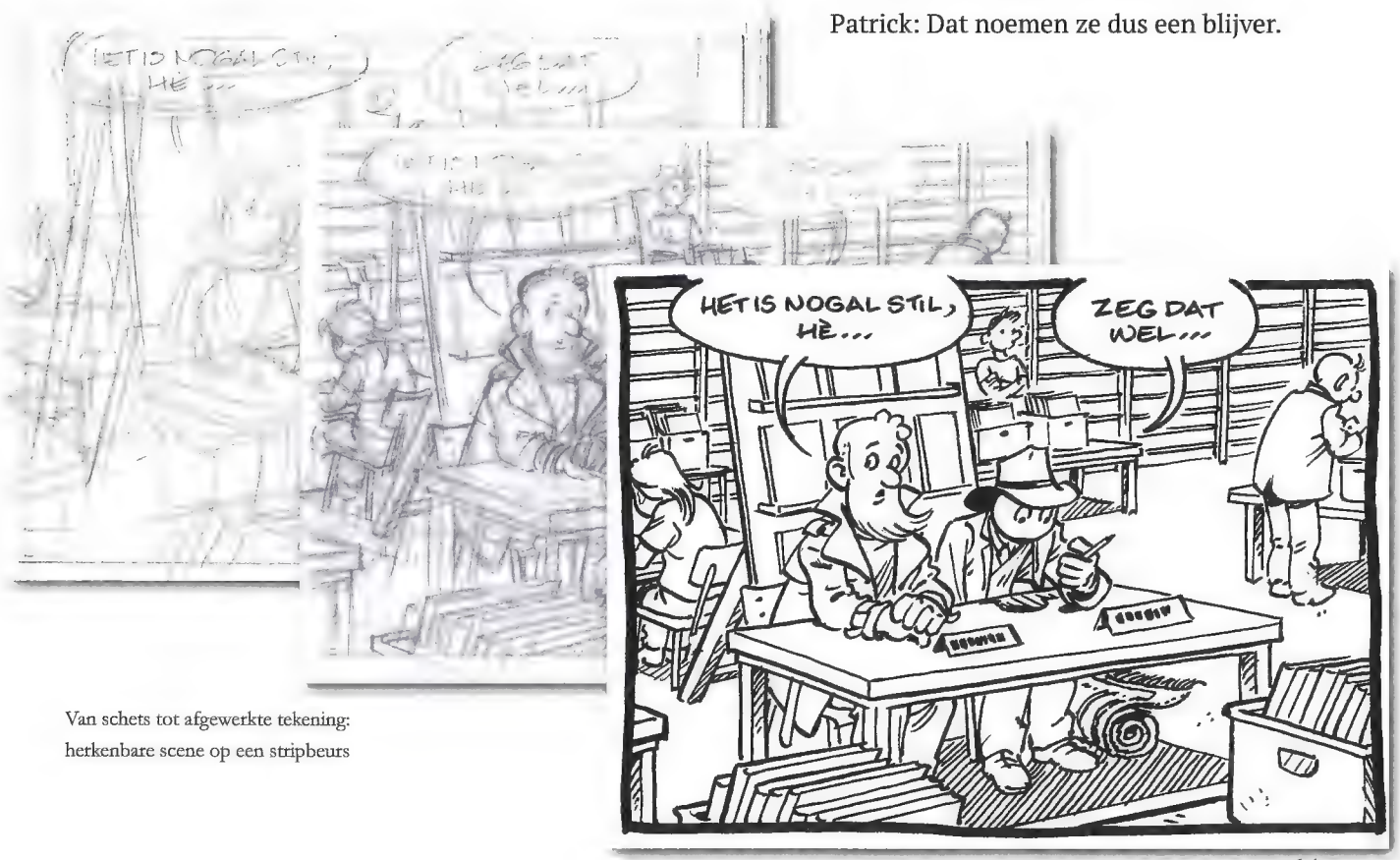

Van schets tot afgewerkte tekening: herkenbare scene op een stripbeurs

Hoe biografisch is *Mr Nobody*?
Patrick: Op een stripsite wordt *Mr Nobody* gecatalogeerd onder de noemer autobiografische strip. Vreemd genoeg zijn niet alle vezels in mijn lijf het hiermee eens. In eerst instantie is *Mr Nobody* gewoon een fantasiefiguur. Gewoon een lolligheidje. Maar zijn losse karakter zegt wel iets over zijn makers. De tekeningen verbloemen niks over mij als tekenaar. Als ik een mindere dag heb, dan is dat te zien in de strip. Net als de momenten dat alles er vlot uit komt. Natuurlijk zitten er heel herkenbare momenten in voor striptekenaars, dus ook voor mij. Maar autobiografisch zou ik dat daarom niet noemen. Misschien voelt Ivan dat anders aan.

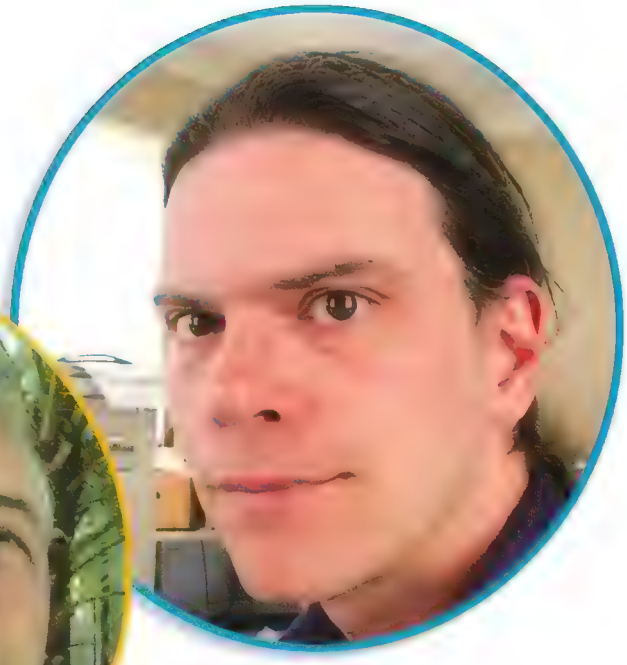

Tekenaar Patrick Van Oppen

Scenarist Ivan Claeys

Ivan: In het begin was het gewoon een figuurtje. *Mr Nobody* had in de eerste afleveringen helemaal niets met de stripwereld te maken. Dat idee kwam pas later. Er slopen stilaan meer persoonlijke zaken in. Let wel: *Mr Nobody* is geen autobiografische strip en zal dat ook nooit worden. Er zitten uiteraard wel een heleboel situaties en toestanden in die gebaseerd zijn op echt gebeurde zaken uit ons leven. De gele verf, indrukken op stripbeurzen, vergeten scenaristen ... Dat soort dingen.

Patrick: Doordat *Mr Nobody* in de stripwereld terechtkomt, begint de reeks meer over ons te gaan. Mij is nog niet helemaal duidelijk of wij Nobody zijn of dat hij ergens in onze omgeving rondloopt.

Ivan: Net die verandering deed *Mr Nobody* uitgroeien tot een heel unieke strip. Het is een grappige absurde vertelling over de zogenaamde stripwereld in Vlaanderen, alhoewel alles eigenlijk gebakken lucht is. Stripmakers werken meestal alleen of in kleine groepen. Die groepen overlappen elkaar soms wel, maar een echte stripwereld ... dat bestaat niet. Het is niet zoals een voetbalcompetitie, waar iedereen met dezelfde regels eenzelfde programma afwerkt. In de stripwereld doet iedereen een beetje z'n eigen ding, en zijn regels afhankelijk van werkgevers en uitgeverijen. Als je dat van op een afstand bekijkt is dat pure chaos. We geven in *Mr Nobody* nu en dan een blik achter de schermen, maar steeds met een stevige knipoog. Het universum van *Mr Nobody* beperkt zich wel tot striptekenaars en –liefhebbers, zijn buren, zijn stamcafé en zijn meubelen. Dat lijkt niet veel, maar het werkt wel. Het is de sterkte van de strip. Ik denk ook niet dat er echt veel zal bijkomen. Er is nog inspiratie genoeg om er vijftien jaar bij te doen. Zeker aan het tempo waarop we nu werken.

Voetnoten

1 Voor meer informatie zie de gloednieuwe website: http://www.uitgeverijhauwaerts.be

Renaat Demoen, bescheiden tekenaar en John Flanders, scenarist

Renaat Demoen zou naar scenario van John Flanders een stripverhaal en een reeks gags tekenen. De meningen van stripliefhebbers over *De zwarte veroveraar* (1948-49) lopen vrij sterk uit elkaar. De band tussen Demoen en Flanders was opmerkelijk, ze waren vrienden en spitsbroeders in jolijt. Focus op Renaat Demoen.

Door Jozef Peeters

Renaat Demoen en Averbode

(Emelgem, deelgemeente van Izegem, 11.06.1914 – Averbode, 22.05.1986).

Grafisch kunstenaar. Autodidact. Tekende omslagen en illustraties voor onder meer volgende uitgevers: K.A.J., Davidsfonds, Opdebeek, Kempische boekhandel, Lannoo, Van In. Hij nam ook contact op met de Goede Pers, uitgeverij van de abdij van Averbode. Demoen leverde illustraties voor *Vlaamse Filmpjes*, *Zonneland*, *Petits Belges*, *Averbode's Weekblad*, *Kerst- en Vakantieboeken van Nonkel Fons* (pseudoniem van D. De Kesel). Illustreerde talrijke uitgaven van Goede Pers en Altiora. Schreef en illustreerde enkele kinderboeken. Tekende stripverhalen, onder andere de *Johnny en Annie* reeks voor Averbode. Begon zijn loopbaan als arbeider in een schoenfabriek en een drukkerij in Izegem. Als zelfstandig tekenaar kwam hij tot samenwerking met verschillende uitgevers. Pater Daniel de Kesel, norbertijn, zou Demoen uitnodigen tot vestiging in de abdij van Averbode. Jarenlang woonde hij boven de toegangspoort van de abdij. Rond 1944 of iets later kwam hij in vast dienstverband en na 35 jaar dienst ging hij op vervroegd pensioen. Zijn striploopbaan sloot hij in 1959 af. Daarna tekende hij uitsluitend illustraties.

Opmerkelijke tekenstijl

Demoen was klein van gestalte, een grote persoonlijkheid en een erudiet man. Een zeer actief en bescheiden kunstenaar die, onder meer door een zeer persoonlijke stijl en originele schikking van de stripvakjes en tekeningen, boeiende stripverhalen bracht. Zijn tekenstijl is opmerkelijk en spoort nauwelijks met het werk van collega's die eveneens voor Zonneland tekenden. Hij debuteerde als striptekenaar met *Jack Persson* (1945, onafgewerkt) en *Spits, de durver* (1945-46). De stripreeks *Johnny en Annie* (1948-1954) kon rekenen op een enthousiaste appreciatie van de jonge lezertjes. In de abdij hadden er zelfs Johnny en Annie events plaats, telkens met een hoge opkomst van fans. In *Zonneland* werd daarover uitvoerig verslag uitgebracht. *Zonneland* speelde na de Tweede Wereldoorlog een niet onbelangrijke rol bij de introductie van het stripverhaal in Vlaanderen. Antoon Herckenrath, Frans Van Immerseel, Renaat Demoen, Gray Croucher,

Demoen, een grote persoonlijkheid en een erudiet man

De stripverhalen van Renaat Demoen, gepubliceerd in Zonneland (chronologisch)

De tocht van Jack Persson. 1945, nr. 2-5, 11. Onvoltooid.
Spits, de durver. 1945, nr. 28 – 1946, nr. 39.
Het geheim van Stormwind. (Reeks Johnny). 1947, nr. 2 – 1948, nr. 5. Album Altiora, 1948.
Het geheim rond den spookput. (Reeks Johnny en Annie). 1948, nr. 8 – 1949, nr. 13. Album Altiora, 1949.
De Zwarte Veroveraar. 1948, nr. 24 – 1949, nr. 14.
De staf van de tovenaar. (Reeks Johnny en Annie). 1949, 5 – 1950, nr. 21. Album Altiora, 1950.
In het land van de grote angst. (Reeks Johnny en Annie). 1950, nr. 23 – 1951, nr. 13.
De kat met de gouden staart. (Reeks Johnny en Annie). 1951, nr. 14-43. Album Altiora, 1951.
De ridders van middernacht. (Reeks Johnny en Annie). 1951, nr. 45 – 1952, nr. 22.
De achtervolging in de woestijn. 1952, nr. 35 – 1953, nr. 11.
Auto-stop. (Reeks Johnny en Annie). 1953, nr. 12 – 41. Album Altiora, 1953.
Dieven op Zonneweelde. (Reeks Johnny en Annie). 1953, nr. 44 – 1954, nr. 22.
Avontuur aan de Yukonrivier. 1955, nr. 5-20.
Het geheim van het Riethof. 1955, nr. 21-43. Album Altiora, 1956.
De herberg in het woud. 1959, nr. 21-36.

Demoen tekende acht verhalen in de reeks Johnny en Annie. Hij nam de reeks over van Jan Waterschoot en "[...] bereikt met [...] gedurfde lay-out een onmiskenbaar hoogtepunt in *Het Geheim van Stormwind* [...]". "De grote verdienste van Demoen schuilt precies in een dynamische kadrering waarin de plaatjes in een grillig spel afwisselen en confronteren. De expressionistische tekening van de figuren maakt het tot een soms barok geheel waarin de figuren vol actie over de pagina heen rennen."
Frank Huygens, in *Trip naar Zonneland*.

"Sa mise en page se révélait particulièrement révolutionnaire à l'époque et il bénéficiait d'un grand sens du movement".
Thierry Martens, *Jean Ray & ses dessinateurs*. In *Le Collectionneur de bandes dessinées*. Nr. 95 (2001), p. V.

Gervy (Frans tekenaar) zouden het jonge volkje vertrouwd maken met strips. Deze strips waren ook een remedie tegen het belerende en kwezelachtig toontje dat de redactionele bijdragen ontsierde. *Zonneland* behaalde een hoge oplage, afgedwongen door morele pressie van de directies van katholieke scholen. Met kordate dwang werden abonnementen vergaard. De didactische chromo's die in kleur werden afgedrukt en als bijlage bij *Zonneland* werden gevoegd – en onder andere getekend werden door Demoen – golden als drukkingsmiddel om zich te abonneren.

Tekenstijl werd keurmerk

Demoen tekende naar een scenario van John Flanders een biografie van Pater De Smet – gepubliceerd in *Zonneland* en *Petits Belges* – en tekende *De avonturen van haarkapper Pateetje*, een stopcomic, in *Averbode's Weekblad*, eveneens naar een scenario van John Flanders. Demoen was een noeste en gewaardeerde medewerker voor *Zonneland*. Zijn tekenstijl werd het keurmerk van het tijdschrift, voornamelijk tussen 1946 en 1955. Zijn stripverhalen verzonken vrij snel in de vergetelheid. Ze zijn ondertussen ook meer dan een halve eeuw oud. Fraaie exemplaren van de albums worden nog steeds gezocht. Geert De Weyer gunde de tekenaar geen vermelding in *België gestript* (Dragonetti, 2015). Alsof Demoen geen plaats heeft in de Vlaamse stripgeschiedenis. Demoen een vierde musketier van een stripgeneratie noemen was echter ook een stap te ver. Een herontdekking van zijn werk wordt aanbevolen. Gelukkig heeft uitgeverij De Dageraad het verhaal *De zwarte veroveraar* uit de vergeetput gered. Het is wel erg spijtig dat het verhaal niet in kleur werd gedrukt. De vereniging Brabant Strip zou enkele verhalen van Renaat Demoen uit de vergetelheid kunnen halen. Hij maakte eveneens niet onverdienstelijke schilderijen in olieverf en aquarellen met landschappen als onderwerp.

Omslagen voor Vlaamse Filmpjes

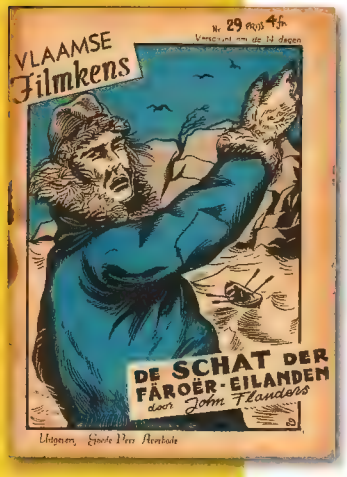

John Flanders en Averbode

(Gent, 8.7.1887 – 17.9.1964).

Letterkundige. John Flanders en Jean Ray zijn de belangrijkste pseudoniemen van de auteur, Raymond Jean Marie De Kremer. Tot in 1926 leidt hij een leven in luxe en weelde, vervuld met literatuur en frivole liedjes voor revuevoorstellingen. In 1925 publiceert hij *Les Contes du Whisky*. Een boek dat bijzonder veel aandacht en waardering kreeg. In 1929 sloeg hij de gevangenisdeur achter zich dicht na een veroordeling wegens fraude. In de strijd om het dagelijks brood biedt hij teksten aan bij verschillende redacties van tijdschriften. De schrijver komt terecht in de abdij van Averbode. Pater De Kesel (Adegem, 19.1.1912 – Averbode, 14.6.1996) drijvende kracht achter de tijdschriften van Averbode – zal hem onvoorwaardelijk steunen en talrijke teksten – getekend John Flanders – publiceren. Ze worden ook vrienden. Na de dood van de auteur werd er geopperd dat Flanders geen faire vergoeding ontving voor zijn werk en dat de uitgever losjes omsprong met de rechten bij herdruk. Uit de briefwisseling van Jean Ray, bewaard in het archief te Averbode, blijkt de grote dankbaarheid van de auteur voor de aanname van sommige teksten.

VLAAMSE Filmkens
Nr. 29 prijs 4 fr.
Verschijnt om de 14 dagen
DE SCHAT DER FÄROËR-EILANDEN
door John Flanders
Uitgeverij : Goede Pers Averbode

Originele tekening

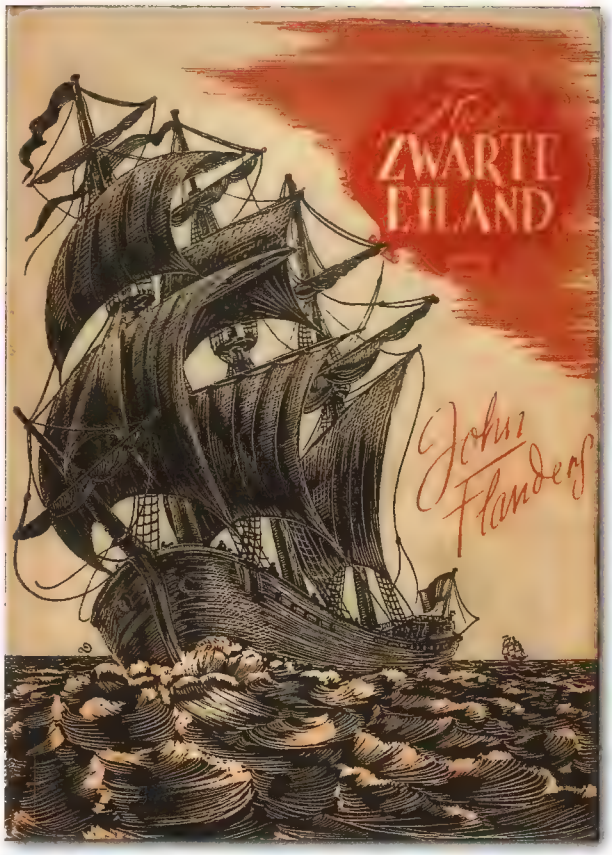

Het zwarte eiland (1948)

De auteur publiceert in *Zonneland* en *Petits Belges* (vanaf 1946), Averbode's Weekblad (1946-1956). En er zijn de talrijke Vlaamse Filmpjes en Presto Films van Averbode. Gekoesterde hebbedingetjes.

Renaat Demoen, John Flanders en Averbode

Tijdens ontmoetingen in de abdij en ook daarbuiten ontstond een hechte vriendschap tussen Demoen en Flanders. Beiden kwamen ook gezamenlijk humoristisch over wanneer ze in het gezelschap waren van andere medewerkers van de abdij. Er zijn talrijke getuigenissen over hun ontmoetingen die steeds in een aangename en vrolijke sfeer verliepen. Demoen maakte de omslagillustratie voor 23 nummers van John Flanders in de reeks *Vlaamse Filmpjes*, tussen 1946 en 1948. De belangrijkste publicaties van John Flanders werden door Goede Pers/Altiora verspreid en geïllustreerd door Renaat Demoen: *Spoken op de ruwe heide* (1955), *La bataille d'Angleterre* (1947), *Het zwarte eiland* (1948), *Bij de roodhuiden* (1956), *Un roman de la mer* (1957), *Les prisonniers de Morstanhill* en *De gevangenen van Morstanhill* (1959), *Hirro het kind van het oerwoud* en *Hirro l'enfant de la jungle* (1959). De titelkop *Kapitein Bill aan't woord* in *Zonneland* is eveneens van de hand van Demoen. Hij illustreerde talrijke verhalen van John Flanders gepubliceerd in de uitgaven van Averbode.

ALLES WEL INGEZIEN KEER IK NAAR WESTPORT TERUG
DAN SLUIT IK MIJ AAN BIJ DE GROEP DIE VERDER REIST.
HET KAMP WORDT OPGEBROKEN. ALLEEN EEN KLEINE GROEP WIL DE REIS VOORTZETTEN, MAAR DAN LANGS EEN ANDEREN WEG.
NIET DOEN, PATER! DIE HAWK IS EEN SLECHT MENS... LIEVER ZAG IK U VERDER REIZEN PER BOOT
TWEE JONGE INDIAANSE VISSERS STEMMEN ER IN TOE DE MISSOURI OP TE VAREN EN DEN PRIESTER NAAR COUNCIL-BLUFF TE BRENGEN.
GOEDE REIS, PATER! EN DENK AAN DEN DUBBELEN RAAD DER PRAIRIE: OGEN OPEN, EN DEN VINGER AAN DEN TREKKER VAN 'T GEWEER!
... EN VOLLE BETROUWEN OP GOD!
HAWK EN ZIJN AANHANGERS VOLGEN HUN EIGEN WEG
WE ZIEN ELKAAR NOG WEL, ZWARTROK!
DE TWEE REISGEZELLEN VAN DEN PATER ZIJN GEDOOPTEN: IGNATIUS EN JOSEPH. ZE ZIJN FIER EN GELUKKIG OMDAT ZE 'T LOT VAN EEN ZWARTROK IN HANDEN HEBBEN.
VÓÓR DEN AVOND MOETEN WE DE PLATTE ROTSEN BEREIKEN!
2

Gent,26 April 1947

Zeer Eerwaarde Heer en Vriend,

Ik ben U uiterst dankbaar voor het goede onthaal dat myn vriend Dr Wyffels te Averbode ten deel viel, ook voor 't geen U voor hem doen wilt.
Ik stuur U drie short-tales,die misschien wel Uwe goedkeuring zullen wegdragen.
En nu moet ik U ook danken voor uw tussenkomst by den Z.E.H.Bresseleers voor de ryk gehonoreerde Pateetjes-Reeks.
Haar het schynt komt U eerstdaags naar Gent en dan ontmoeten we zeker elkaar,niet ?

Inmiddels,Zeer Eerwaarde Heer en Vriend, teken ik diep dankbaar en genegen,

Uw trouwe

Boven: Brief John Flanders
Midden: Album Vriendenkring Jean Ray
Onder en vorige pagina: *De zwarte veroveraar*

Renaat Demoen, John Flanders en stripverhalen voor Averbode

De avonturen van haarkapper Pateetje.
In *Averbode's Weekblad*. 37e jaargang. Aankondiging in nummer 12 (23.03.1947). Vanaf 30.03.1947 tot en met nummer 50 (14.12.1947). 37 afleveringen. Stopcomic. De Vriendenkring Jean Ray zou deze stopcomic in 2004 in een bescheiden uitgave aanbieden: Jean Ray/John Flanders/Renaat Demoen. *De avonturen van haarkapper Pateetje.-Les Aventures du coiffeur Pateetje*. Kuurne, Vriendenkring Jean Ray/Amicale Jean Ray, 2004. 24 p. 27 cm. Zwart/wit. Gelijmd. 37 gags en aankondiging. Bevat: Arnaud Huftier, *De ene is de andere, of de gedaanteverwisselingen van Pateetje*, p. 2-6; en *L'Un est l'autre, ou les avatars de Pateetje*, p. 7-10. De strip bestaat telkens uit drie vakjes, uitgezonderd twee strookjes die vier vakjes bevatten. De opbouw van de gag bevat de uitbeelding van een situatie/probleem, het aanreiken van een oplossing en ten slotte het bereikte resultaat. Sommige gags zijn komisch, andere hilarisch.

De zwarte veroveraar, het grootste avontuur der vorige eeuw.
Scenario John Flanders. Tekeningen (Renaat) Demoen. In *Zonneland* (Averbode), nr. 23 (06.06.1948) – 14 (03.04.1949). Kleurendruk. 42 platen en één plaat over twee bladzijden (aankondiging in nr. 23). 26 x 17 cm. Biografie van Pater De Smet.

Vertaling gepubliceerd in *Petits Belges*. *Le Conquérant noir, la plus grande aventure du siècle dernier*. In *Petits Belges* (Averbode), nr. 23 (06.06.1948) – 14 (03.04.1949). (Aankondiging in nr. 23). Publicatie in album. *De zwarte veroveraar*. Gevolgd door *Het dossier Averbode*, door Danny De Laet. Antwerpen, De Dageraad, 1978. 64 p. Zwart/wit. 29,5 cm. (Magnum). Gelijmd. Vele stripliefhebbers koesteren dit verhaal, allicht uit nostalgie. Getuigen van de publicatie van

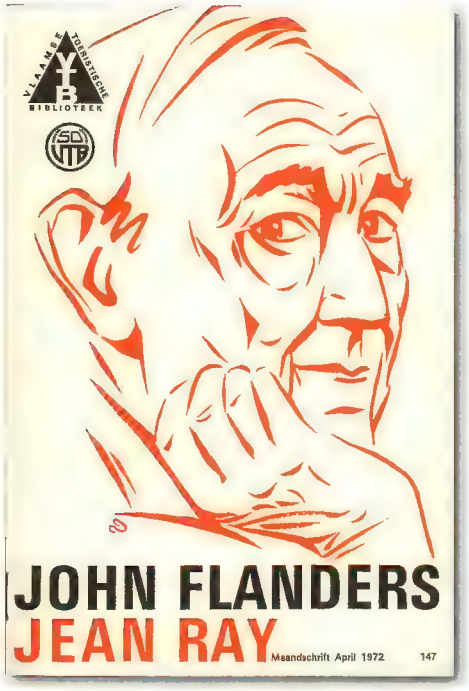

Renaat Demoen en portretten van zijn vriend John

In 1962 tekende hij een portret *John, literaire zeerover*. Gekleurde pentekening. 24 x 30 cm. Gesigneerd [Demoen]: een gestyleerde 'D'. Profiel rechts. Portret door de tekenaar aangeboden aan Flanders naar aanleiding van diens vijfenzeventigste verjaardag. Voorstelling van John Flanders als piraat. Rond het portret werden de handtekeningen geplaatst van de aanwezigen op de feestviering te Averbode. Een ander portret van de auteur werd gebruikt voor een adreskaart van de auteur. In opdracht van de Werkgroep Jean Ray tekende hij in 1970 een nieuw portret. Gekleurde pentekening. 39 x 50 cm. Gesigneerd Demoen 70. Dit portret werd gebruikt voor het affiche van de herdenking te Gent in 1971. Voor deze gelegenheid tekende hij een nieuw portret (voor afbeelding, zie *Het Volk*, 30.04.1996). In 1972 tekende Demoen twee nieuwe portretten van zijn vriend. In de brochure *John Flanders-Jean Ray* door Albert Van Hageland (Antwerpen, Vlaamse Toeristenbond, 1972) werd een portret afgedrukt op de omslag. Dit portret toont een monkelende John Flanders op wiens gelaat de tijd haar sporen niet spaarde. Het andere portret werd afgedrukt op het titelblad van het duizendste *Vlaamse Filmpje*. Dit portret prijkt eveneens op de omslag van *Dans la grande nuit du pôle* [et] *L'Ennemi dans l'île,* een uitgave van Editions de l'Incroyable (geen jaaraanduiding).

deze strip hebben ondertussen meer dan zes decennia op de teller. Ook het onderwerp, het levensverhaal van pater De Smet, missionaris bij de Indianen, droeg bij tot de bekendheid van de strip. Dit stripverhaal behoort niet tot het betere werk van Demoen. John Flanders vond inspiratie in *Het groote avontuur* (Davidsfonds, 1945), geschreven door G. vanden Maeldere. Flanders publiceerde een boekbespreking in *De nieuwe gids*. Het onderwerp – het missiethema – werd door de norbertijnen van Averbode gekoesterd. En John Flanders zou in talrijke *Vlaamse Filmpjes* katholieke priesters in het verhaal brengen. Priesters die met vuur de minder gegoeden verdedigen en dit met veel verve en slaande argumenten. Onchristelijk maar rechtvaardig. Het verhaal van de Vlaamse jezuïet Pieter Jan De Smet (1801 – 1873) leefde vroeger in het collectieve geheugen als de heldhaftige missionaris die met energieke geloofsijver 'zieltjes' bij de indianen wilde winnen. Ondertussen knaagt de twijfel. De Smet, met zijn romantische ideeën, bleef te lang vertrouwen hebben in de blanken en liet zich onbewust misbruiken door de Amerikaanse regering. Onwetend heeft hij meegeholpen aan de tragische ondergang van de indianen. Zijn bekeringswerk werd ook geen succes.

"In de missionaris-strip *De Zwarte Veroveraar* (1948-1949) [...] ziet men in een traditionele opeenvolging van stroken een schrale en zelfs slordige tekening".
Frank Huygens, in *Trip naar Zonneland. Stripgids* nr. 38. 2001.

Literatuur

Stripgids, nummer 44 (2016), *Het geheim van John Flanders*, door Gaston Durnez en *John Flanders, stripscenarist*, door Toon Horsten, p. 49-63.
Arnaud Huftier, *Jean Ray, l'alchimie du mystère*, Paris, Encrage, 2010, p. 490-492.
Frank Huygens, *Trip naar Zonneland, Stripgids* nr. 38, 2001, p. 16-19. Met stip de beste benadering van het oeuvre van Demoen.
Thierry Martens, *Jean Ray et ses dessinateurs. I. La bd*. In *Le Collectionneur de bandes dessinées*, nr. 95 (2001), p. I-VIII.
Danny De Laet, *De Vlaamse stripauteurs*, Antwerpen, De Dageraad, 1982, p. 75-79 en p. 191-240.
Danny De Laet & Thierry Martens, *Spécial Demoen*, Bandès, nummer 2 (1968).

Scenarios voor Demoen

Menheer Dikke Pier en Top.
Machineschrift. A5.
John Flanders schreef teksten voor een stripverhaal (stop-comic) *Menheer Dikke Pier en Top*. Het scenario bleef onafgewerkt. Een tekst met aanduidingen van de auteur voor de tekenaar in verband met de personages en een briefje in handschrift bleef bewaard (gesigneerd: John Flanders, 24 december 1947). John Flanders schonk alle rechten van Dikke Pier en Top aan Renaat Demoen. Geen spoor gevonden van dit stripverhaal.

Mynheer Dikke Pier en Top

Aanduiding voor Tekenaar.

M.Dikke Pier - Top - het jonge meisje en de wyfjeshond (teefje) zyn altyd de zelfde tygen.
Het teefje draagt altyd een grote strik om de hals.

Mekaniek der aktie : Mark wel op dat Top dikwyls zyn meester wil nadoen.
Ook dat Mynheer Dikke Pier dikwyls Top wil nabootsen.

De avonturen van Haarkapper Pateetje.
Machineschrift. A5.
Behoorde toe aan Renaat Demoen. Dit scenario werd gebruikt voor de aflevering in *Averbode's Weekblad* 19 oktober 1947 (37e jrg, nr. 42). Flanders bezorgde een tweede reeks gags voor Pateetje aan de redactie van *Averbode's Weekblad*. Deze gags werden echter niet gerealiseerd

II De Avonturen van Haarkapper Pateetje.

II - pateetje wordt Dierentemmer.

I - Uit Kuit met wilde dieren (twee leeuwen of tygers) Dierentemmer in traditionneel te merkostuum staat tusschen beide dieren ,met zweep en een stuk vleesch,waar de dieren vol woest verlangen naar kyken. Dus in de eene hand zweep in de andere hoog opgeheven brok vleesch,liefst vorm van een bout.
Buiten te muit,alleen de hoofden zichtbaar : publiek,Drie koppen volstaan,maar on voorplan,kop van Pateetje,zeer aandachtig toekykend. Dieren
Boven de muit staat lang bord met deze woorden : " Tarpaf- Dierentemmer".

II - Pateetje staat met verfkwast en borstel voor een lang bord dat hy komt te schilderen :"pateetje-Dierentemmer."
Hy kykt heel voldaan naar zyn werk.

III - Zelfde dekor van n°I,met op bord boven de muit : pateetje-Dierentemmer -
Pateetje staat in 't midden in de muit,in zelfde dierentemmers-kostuum als Tarpaf. In de eene hand een zweep,in de andere hoog opgeheven een groote wortel.
In de muit aan zyn beide zyden,op hooge dierenstoelen,een konyntje Beide konyntjes kyken heel verlangend naar wortel.

DE AVONTUREN VAN HAARKAPPER PATEETJE.
PATEETJE - DIER
TARPAF - DIERENTEMMER.
PATEETJE KAN HET OOK '
Copyright by . « Goede Pers ». Averbode

I

De Avonturen van Haarkapper pateetje (2e Reeks)

I - Concertzaal. Pateetje luistert naar dame die op harp speelt.

2 - Op straat. Pateetje gaat voorby een traliehek;voór herenhuis.

3 - pateetje imiteert de harp-speelster op het traliehek dat hy als harp gebruikt . (Vervoerde uitdrukking van zyn gelaat)

pateetje heeft kunstzin.

Zotteken.

I

I - Klas.Voorplan Zotteken en een paar leerlingen op bank Kijken verveeld. Links in hoek :leraar.

2 - Zotteken met verfdoos en penseel. Maakt stipjes op aangezicht van medeleerling.

3 - Zelfde dekor als N°I. Leerlingen en Zotteken op bank, allen hebben vlekken op het gelaat. Onderwijzer heft verschrikt armen in de hoogte.

4 - Buitendeur van school met bordje :
"School gesloten ~~xxxxxxx~~ - Zwarte Pokken "

Zeer Eerwaarde Heer en Vriend !

Ik stuur U hierbij twee speurders-filmkens : I) De bloedige Heliquie .- Naar Uw gegevens : een ~~xxx~~ gestolen steen,Twee jongens op zoek. Onderaardse gangen. Grafschriften : Gestorven voor hun Geloof. ----Geen moorden,geen horribile !

2) De vloek van Trevor-Castle. Een speurderavontuur van Jack Linton,een oude bekende van onze lezers.---- Geen moorden.geen horribile !

En ook iets anders : "Zotteken".

Ik zie dat veel weekbladen en jeugdbladen,korte strips geven, met een zelfde held,en ieder een "gag" weergevend.

Zotteken zou een personage moeten zijn in den aard van "Kuifje" Demoen ~~xxxx~~ zou zo een type kunnen scheppen. De type kan men voor alle soort avonturen gebruiken,alles is hem sympathiek te maken ~~xx~~ bij de lezers.

Ik stuur ~~xxxxxxxx~~ U 12 strips (dus voor 3 maand) van 4 plaatjes elk. Geen tekst nodig. Het kleine beetje blaastekst heb ik er ook in 't Frans bijgevoegd. Valt " Zotteken"in Uw smaak,dan stuur ik U strips voor één ~~xxxx~~ jaar.

Indien u dat alles goedkeurt en aanvaardt,zoudt u niet voor mij willen aankloppen bij de rekenplichtige om me er 't bedrag van op te sturen,want de tijden zijn geweldig slecht,nooit zo slecht geweest ! - Overmorgen ~~xxx~~ stuur ik U de nieuwe fiches.

Inmiddels,Zeer Eerwaarde Heer en Vriend,teken ik diep dankbaar,genegen en trouw Uw

(John Flanders)
Clementinalaan,64 - Gent.

Hier krijgt U alles bij de dis
Rum, thee en wijntjes van de mis
En zelfs spuitjes bij de vis.
Maar iets dat ik nog altijd mis.
Dat is
mijn ex-libris.
Daarom, die zeg ik ook gewis.
Aldat Demoen een deugniet is.

John Flanders

17-11-48

Een ex libris voor John Flanders
Uit briefwisseling tussen Demoen en de auteur blijkt dat de tekenaar een ex libris tekende voor John Flanders. In 1948 spoort hij de tekenaar aan om het ex libris te tekenen. Tot op heden werd geen exemplaar aangetroffen.

Ode aan Demoen

Terug al van de Kerstenmis
Vond ik eindlyk myn "Ex-Libris",
'k Ontkopte aanstonds een fleskèn rhum
Terwyl de grote Kerstboom glom,
En midden licht en dennengroen,
Op de gezondheid van Demoen,
Dronk ik het hele fleskèn leeg,
(Zorgend dat 'k er een tweede kreeg)
En toen die ook gans ledig was,
steeg er een spook op uit myn glas,
Het schreef al met een ganzenpen,
Dat ik "een brave suiplap ben",
Daarna nam my het vriendlyk mee,
Een toertje maken op de zee,
Al op een fraai zeilend galjoen,
Lustig gedoopt "Renaat Demoen",
Wat was er daar plezier aan boord !
Er hing een fles aan elke koord !
U vraagt me waar 't schip henen voer ?
Wel, Vader Daniel stond aan 't roer,
En in de ketens, in het ruim,
Lag Damien, in zeer kwade luim,
De Zeer Eerwaarde Heer van pelt,
Sloeg vaten open met geweld,
En Averbode's Heer Pastoor,
Die kookte koffie op 't komfoor,
Dat alles bewyst ons al ras
Dat 't doel der reis de Hemel was,
Hemel van onbegrensd plezier
Met "wintjes", rhum, Trappistenbier,
En met een Eyp die fyntjes riekt
En door Demoen nimmer "gepiekt"

x x x

Daarmee sluit ik myn rymlaarye
Ho afgezant van Slovakye,
Die, di Plomatenmacht bewust
De onschuldige meisjes kust !

John

Gent, 25 December 1948

Lyn waarde Demoen !

Ex-Libris is prachtig ! Ik kon niet beter en niet fraaier wensen, en dank er U wel hartelyk voor. Ik laat hem nog deze week drukken en stuur U, natuurlyk, enkele exemplaren.

Myn vriend, Mr De Keyser, is vol bewondering voor Uw talent, en heeft zich de ogen op de Ex-Libris uitgekeken. Hy is volkomen bereid met U ex-librissen te ruilen en zal ex de exemplaren uitzoeken die hy in dubbel heeft; ik zal ze U zonder verwyl laten geworden.

En nu, na een Zalig Kerstfeest, een vrolyke Oudejaarsavond, met het nodig aantal "wintjes" en een gelukkig jaar in 't vooruitzicht,

Vogmaals myn innige dank, en myn geestdriftige bewondering, oude goede vriend Demoen.

Uw

John Flanders

(John Flanders)

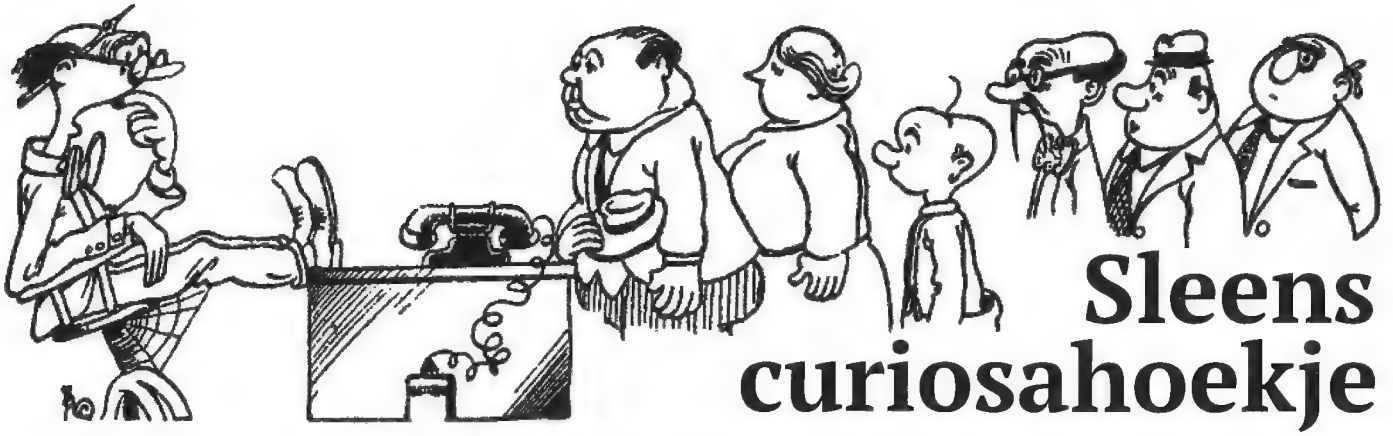

Sleens curiosahoekje

De meest tot de verbeelding sprekende reclame voor Neroalbums blijft nog steeds de bekende maar uiterst zeldzame oranje affiche. Daarop torst *Nero* een stapel albums, ondersteund door *Petoetje* en *Madam Pheip*. Een mogelijk nog zeldzamere reclamefolder bevat dezelfde tekening maar is hoogstwaarschijnlijk een jaar later uitgebracht dan de affiche.

Door Yves Kerremans

Van de bewuste oranje affiche zijn tot nu toe een vijftal exemplaren opgedoken maar de affichetekening is ondertussen algemeen gekend, omdat die gebruikt werd als covertekening voor het boek *50 Jaar Nero - Kroniek van een Dagbladverschijnsel* uit 1997. Voor die gelegenheid werd de tekening opnieuw ingekleurd. Op de onvermijdelijke kleurdegradé's en de inkleuring van de albumcovers na, werd daarbij de oorspronkelijke inkleuring redelijk getrouw gevolgd. Op de affichetekening torst Nero een vijftigtal albums waarvan er vijf herkenbaar zijn door een rudimentaire coverschets maar vooral door de leesbare titel: *De hoed van Geeraard de Duivel*, *De rode keizer*, *Beo de verschrikkelijke*, *Het rattenkasteel* en *De ring van Petatje*. Van die albums is *Beo de verschrikkelijke* (waarschijnlijk met hertekende coverscéne) de meest recente: de eerste uitgave dateert uit juni 1954. Indien de afgebeelde *Beo* cover toch niet de hertekende versie is, is het *De rode keizer* die het recentst is, en de eerste uitgave daarvan dateert uit januari 1954.

Cover van *50 Jaar Nero - Kroniek van een Dagbladverschijnsel* (Standaard Uitgeverij, 1997)

Twee pagina's reclamefolder

De reclamefolder bestaat uit twee pagina's (afmetingen ca. 32 cm x 25 cm), elk aan één zijde bedrukt. Een pagina bevat de affichetekening en de covers van *Kapoentje* albums 18 en 19. De andere pagina toont tien *Nero*covers, een pagina van *Piet Fluwijn* en *Bolleke* en een pagina van *De Lustige Kapoentjes*. De recentste albumcover op de folder is die van *De X-bom*; de eerste uitgave van dat album dateert uit oktober 1955. Naast de albumcovers staat een lijstje met zes *Nero*albums die 'even-eens verkrijgbaar' zijn. Daarvan zijn er drie titels herkenbaar op de affichetekening: *De hoed van Geeraard de Duivel*, *Het rattenkasteel* en *Beo de verschrikkelijke*. Hoogstwaarschijnlijk heeft men eind 1955 voor de folder de affichetekening uit begin of midden 1954 opnieuw gebruikt. Omdat er op die tekening geen albums uit 1955 afgebeeld zijn, heeft men die afzonderlijk bijgevoegd.

De grote Kapoentjes-albums n' 18 en 19, 400 blz. aangename jeugdlektuur. 50 fr. per deel.

de albums van NERO & Co

Deze uitgaven kunt U bestellen op volgend adres :

Boekhandel «Het Volk»
Forelstraat 22, GENT
P. C. R. 324.87 Gent

Een album van Nero of 't Kapoentje is een geschenk dat, alhoewel goedkoop, toch overal met veel plezier onthaald wordt.

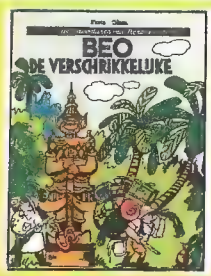

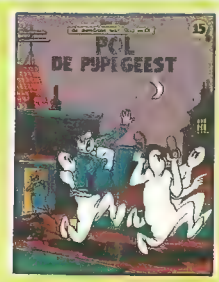

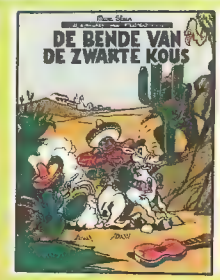

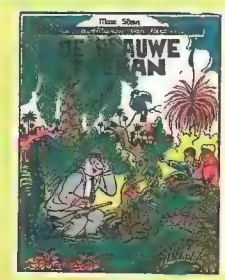

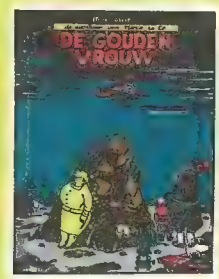

Uitgaven van de N. V. Drukkerij « HET VOLK »
— De Avonturen van Nero en Cie.
— De Lustige Kapoentjes.
— Piet Fluwijn en Bolleke.
— Albums « 't Kapoentje »

Volgende « Avonturen van Nero » zijn eveneens verkrijgbaar :
— De Juwelen van Gaga Pan.
— De Hoed van Geeraard de Duivel.
— Het Rattenkasteel.
— Het Vredesoffensief van Nero.
— De Blauwe Toekan.
— Beo de Verschrikkelijke.

Al deze Neroalbums, in vierkleurige gekartonneerde omslag, kosten slechts

75 fr

Andere uitgaven van Marc Sleen :
Piet Fluwijn en Bolleke (2 albums)
De Lustige Kapoentjes (2 albums)

Reclamefolder (vermoedelijk 1955)

Affiche (vermoedelijk 1954)

COLLECTIE FENIX 2017

IN APRIL VERSCHENEN VIER NIEUWE ALBUMS

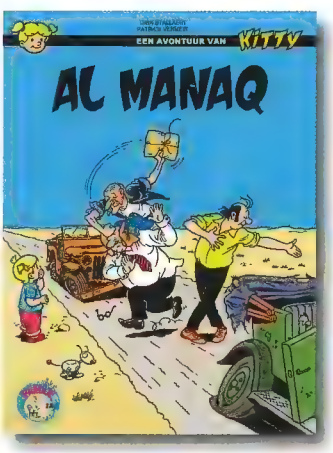

FENIX 120 - Kari Lente: *De stukuka's* door Bob Mau
FENIX 121 - Kari Lente: *La bamba* door Bob Mau
FENIX 122 - De musketiers van 't schipperskwartier door Rik
FENIX 123 - Kitty: *Al Manaq* door Dirk Stallaert & Patrick Vermeir

IN 2017 ZIJN WE AANWEZIG OP VOLGENDE BEURZEN

februari - Lichtervelde
maart - Rijswijk Stripdagen
april - Gent
september - Veldhoven
november - Gent
december - Turnhout LEDENDAG

AGENDA

Voor de meest recente informatie en planning van onze uitgaven zie
www.brabantstrip.be
Op onze website vindt u ook een uitgebreide agenda.
Organisatoren van beurzen kunnen hun gegevens bezorgen via e-mail naar:
johan.van.ransbeeck@telenet.be.

BELANGRIJK BERICHT VOOR ZIJ DIE HUN ALBUMS AFHALEN

Beste intekenaars,

Velen onder jullie hebben zich geëngageerd om de boeken van de *Collectie Fenix* af te halen op de beurzen waar Brabantstrip aanwezig is. Na nazicht van de stock zijn we tot de conclusie gekomen dat velen dit echter nog steeds niet gedaan hebben en dit gedurende reeds meer dan vier jaar. We brengen jullie albums steeds mee naar de beurzen waar we aanwezig zijn en hebben jullie ook reeds eerder aangeschreven om deze af te halen.

Veelal bleven deze oproepen zonder antwoord. We kunnen deze boeken helaas niet blijven bijhouden en we dienen jullie dan ook te melden dat wij vanaf nu de bestelling zullen annuleren, zonder terugbetaling, voor de albums die reeds vier jaar geleden zijn uitgebracht. Dit principe zal in de toekomst verder worden toegepast. Indien u toch nog in contact met ons wenst te treden om dit op te lossen, kan u ons contacteren via **brabantstrip@gmail.com**

TWEEDE JAARGANG • NUMMER 4 • MAART 2017 STRIPGLOSSY.NL

STRIP GLOSSY

VIERMAAL PER JAAR 130 PAGINA'S MET EXCLUSIEVE FOTOREPORTAGES, INTERVIEWS EN HEEL VEEL STRIPS!

Angoulême

BS was (uiteraard) aanwezig

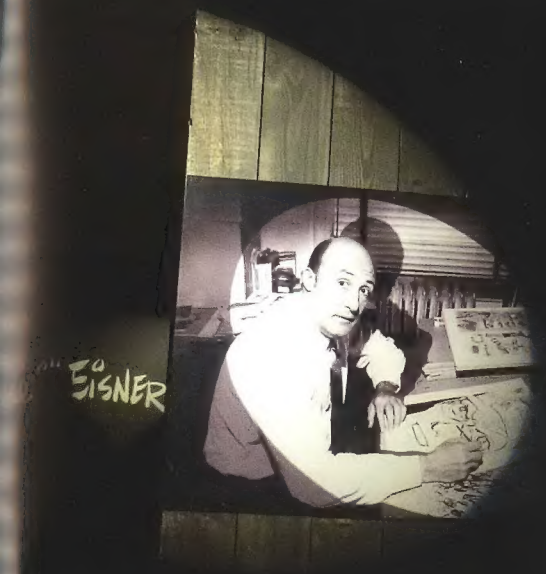

Tentoonstelling Will Eisner

Op de 44e editie van het internationale stripfestival van Angoulême mocht Brabant Strip natuurlijk niet ontbreken. Het was immers het festival van Hermann die vorig jaar eindelijk de Grand Prix binnenhaalde en daarmee de vijfde Belg was die dit deed na Franquin, Jijé, Morris en Schuiten. Traditiegetrouw wordt de winnaar het jaar nadien geëerd met een tentoonstelling en dat was nu niet anders. Een mooi overzicht van 's mans carrière zonder veel franje, maar met een prachtige catalogus. En er was nog een monument dat een overzichtstentoonstelling kreeg: Will Eisner. De tentoonstelling, die ook hier een volledige carrière overspant, is nog te bezichtigen tot 15 oktober. Ze roept helemaal de sfeer op van *The Spirit* en is een aanrader voor iedereen die in de buurt is. Dan kan je van de gelegenheid gebruik maken om ook de permanente tentoonstelling van het museum te bezoeken. Het CIBD bezit namelijk een uitgebreide collectie originele platen en pakt daar ook graag mee uit. Omdat stukken regelmatig gewisseld worden met andere uit het depot kan je steeds weer aangename ontdekkingen doen bij een bezoek. Op hun website kan je trouwens elke week een nieuwe plaat tot in detail bekijken, die ook daarna nog beschikbaar blijft voor de liefhebber. Een derde tentoonstelling waar heel veel moeite in was gestoken was die rond het universum van *Het kasteel van de sterren*. Niet alleen originele platen, maar ook de inspiratiebronnen, maquettes, maskers en dergelijke werden getoond. Je werd echt ondergedompeld in de sfeer van het verhaal dat in het Nederlands bij Dark Dragon Books is uitgebracht.

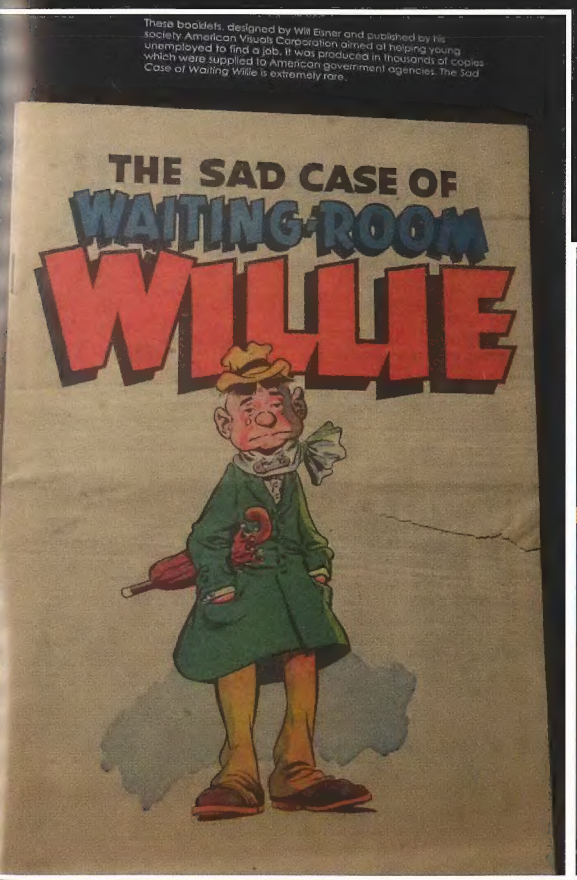
These booklets, designed by Will Eisner and published by his society American Visuals Corporation aimed at helping young unemployed to find a job. It was produced in thousands of copies which were supplied to American government agencies. The Sad Case of Waiting Willie is extremely rare.
THE SAD CASE OF
WAITING-ROOM
WILLIE

WILL EISNER
THE SPIRIT
50¢
CRIME CONVENTION
OF COURSE I'M QUEEN FOR THE BLIZZARD - HERE, MAMIE, SAY HELLO TO JULIA!
LIKE WOW!! NEVER MADE IT WITH A BUZZARD! WANNA SELL HER?
I NEVER MADE IT WITH THE SPIRIT... WANT TO SELL HIM?
spirit n°1 - #1
1972 Kitchen Sink Enterprises

Angoulême

BS was (uiteraard) aanwezig

Linksboven: tentoonstelling Hermann

Rechtsboven tot onder: tentoonstelling *Het kasteel van de sterren*

Maar Angoulême is natuurlijk vooral een festival waar de stripliefhebber naartoe gaat om een aantal opdrachttekeningen te scoren. En dit kon ook bij een aantal Vlamingen zoals Wauter Mannaerts en Brecht Evens. Een nieuwe generatie Vlaamse stripstudenten leert ook reeds de weg kennen naar het Franse stripmekka, op sleeptouw genomen door Ilah. Dit jaar was het tevens mogelijk om een tekeningetje te bemachtigen van oudgedienden Rosinski en de eerder vermelde Hermann. Zij waren alomtegenwoordig, niet enkel met een tentoonstelling, maar ook nog zelf signerend en op een aantal conférences. De 'strijd' tussen de tekenaars van de weekbladen *Kuifje* en *Robbedoes* was een heel aangenaam evenement waarbij langs de ene kant Rosinski, Hermann en Dany de eer van *Kuifje* verdedigden en langs de andere kant Frank, Janin en Darasse die van *Robbedoes*. Elke tekenaar mocht een duo van zelfverklaarde kenners uit het publiek drie vragen stellen over zijn eigen carrière. Zoals gewoonlijk stonden de beste stuurlui aan wal, want de deelnemers bakten er niet veel van. Winnaar met enkele puntjes verschil was het team van het weekblad *Kuifje*. Om een volgende keer een beter resultaat te boeken kregen de deelnemers wat studiemateriaal mee in de vorm van enkele integrale uitgaven of naslagwerken over respectievelijk *Robbedoes* en *Kuifje*.

Angoulême

BS was (uiteraard) aanwezig

Linksboven: Ilah

Linksonder: Hermann en Rosinski

Angoulême is natuurlijk veel meer dan alleen maar dit. Tussendoor moet de innerlijke mens ook versterkt worden. Uw teergeliefde reporters beginnen de culinaire adresjes reeds te kennen en willen deze uiteraard delen met onze lezers. Voor wie graag lokaal en Frans eet is er een zeer gezellig klein restaurantje dat we zeker dienen te vermelden: Le passe-muraille. Wel op tijd reserveren! Wil je een superbe Italiaan, dan raden we graag Angolo d'Italia aan. Voor wie het niet te duur wil maken: er zijn ook een aantal kebabzaken en er is een Quick in het centrum van de stad. Op een internationaal festival moeten natuurlijk ook nog prijzen uitgereikt worden. De winnaar van de Grand Prix werd al bekendgemaakt op de eerste dag van het festival: de Zwitser Cosey zal volgend jaar met een groot deel van de aandacht lopen.

Andere winnaars dit jaar:

Beste album
Paysage après le bataille (Lambé – de Pierpont)

Prijs van het publiek
De moordenaar van Lucky Luke (Bonhomme)

Prix Goscinny voor beste scenario
Martha & Alan (Guibert)

Prix Jeunesse
La jeunesse de Mickey (Tébo)

De prijs van de jury
Ce Qu'il Faut de Terre à l'Homme (Martin Veyron)

Beste serie
Chiisakobé (Minetarô Mochizuki)

Beste revelatie
Mauvaises Filles (Ancco)

Tot volgend jaar!
(EL) (foto's © Emmanuel Lerno en Jean Smits)

catawiki

Wekelijkse Stripveilingen

bieden vanaf €1

- De Stripveilingen beginnen **elke vrijdag**
- Kavels lopen af op **maandag, dinsdag, woensdag en donderdag** vanaf **20:00 uur**
- Elke week **duizenden bijzondere strips** onder de hamer

catawiki.nl/stripveiling
catawiki.be/stripveiling

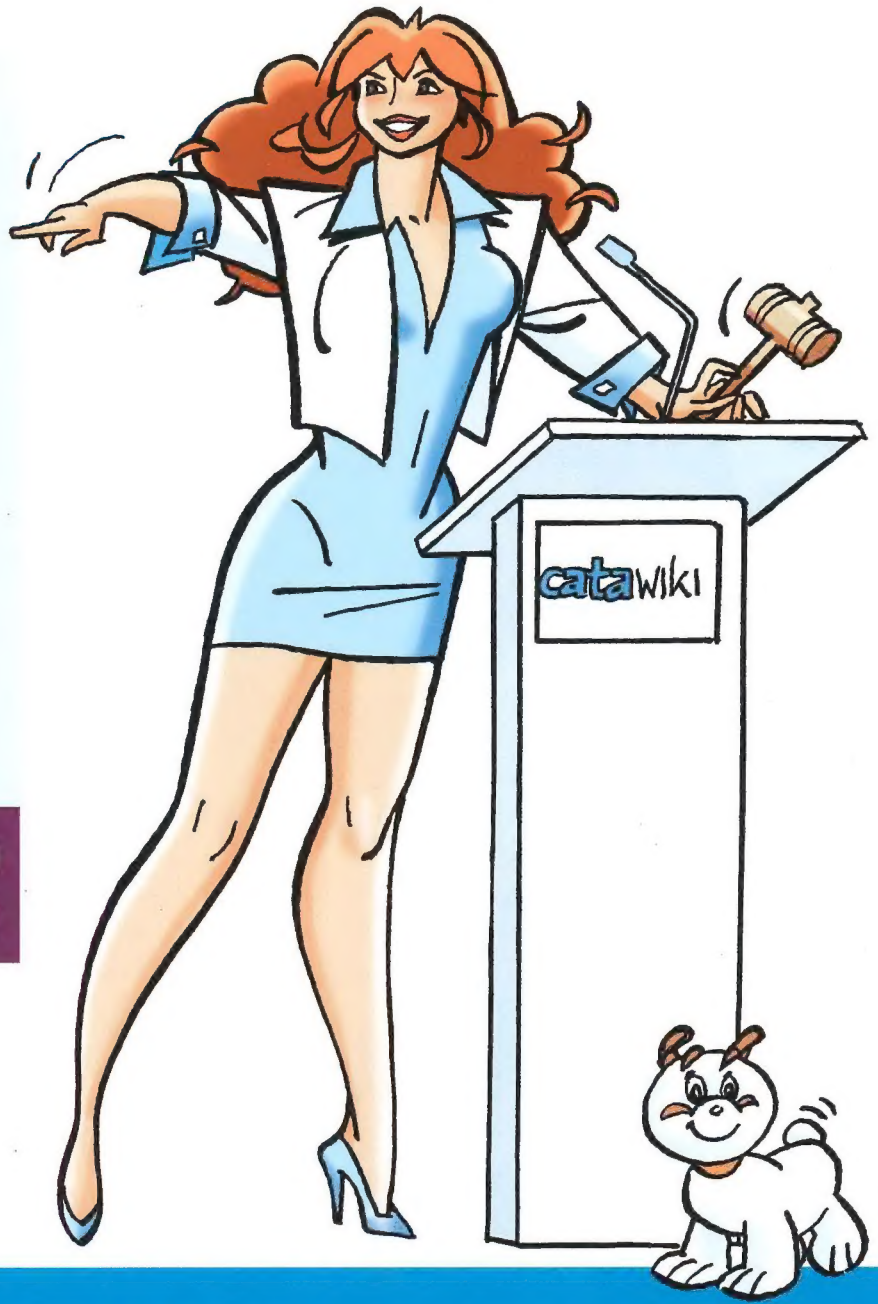

Wil jij ook je strips laten veilen?

- Hoge opbrengsten
- Lage verkoopcommissie
- Internationaal bereik
- Veilige verkoop

Kijk voor meer informatie op:

catawiki.nl/stripveiling/verkopen
catawiki.be/stripveiling/verkopen